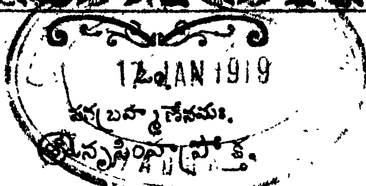
స్వాత్మారామప్రీతి

1688
11322

వేదాంతగ్రంథములు

స్మార్తకారికావృత్తి.

ఇది,

శ్రీ - నాగలింగశాస్త్రులవారి పుత్త్రుఁడగు

లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రిచే

సంగ్రహింపఁబడి

బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి చిరంజీవావధానుల వారిచే

పరిష్కరింపఁబడి

స్వకీయ

శ్రీ ఆర్యానందముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడి ప్రకటింపఁబడియె.

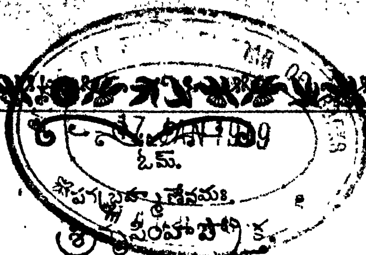
దీని వెల రు 0—12—0

1918.

ప్రథమకూర్పు 500 కాపీలు.

[illegible]

ఓమ్.

శ్రీపరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీనృసింహాష్టోత్రిక

స్మార్తకారికావృత్తి.

ఇది,

చెల్లా - నాగలింగశాస్త్రులవారి పుత్రుఁడగు

లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రిచే

సంగ్రహింపఁబడి.

బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి చిరంజీవావధానుల వారిచేఁ

పరిష్కరింపఁబడి.

స్వకీయ

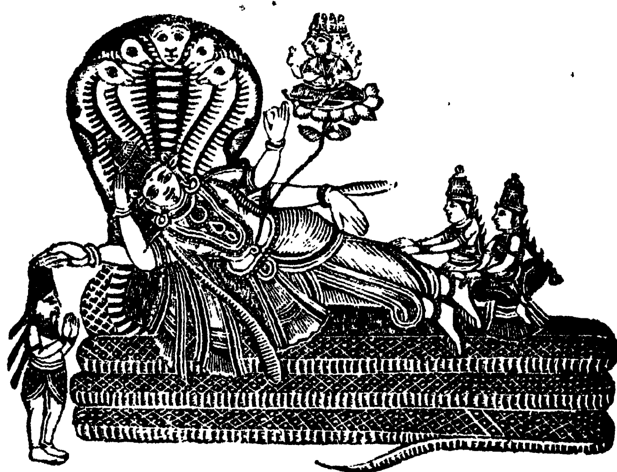
శ్రీఆర్యానందముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడి ప్రకటింపఁబడియె.

ప్రథమముద్రణము—500 కాపీలు.

దీనివెల రు 0—12—0

1918.

పీఠిక.

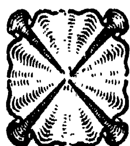
ఈ "నృసింహప్రోక్తస్మార్తకారికావృత్తి" అనునీగ్రంథమునకుఁ గొందఱు స్మార్తకారికావళి అనియును. గ్రంథనామములు పలువిధములుగా నుచ్చరింపుదురు. మఱియు వైదికాభిమానవేదవిద్యాభిలాషుల యుపయోగార్థము నాచేఁ బ్రకటీకృతములైన యాజుషస్మార్తానుక్రమణిక, మొదలగుస్మార్తగ్రంథములం గాంచిన వారిలోఁ గొందఱు స్మార్తకారికావృత్తి యనుగ్రంథమును బ్రకటింపుఁడని పలువురు తెలియఁబఱిచిరి. అందుమీఁద మాగ్రామనివాసులైన బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి శేషాద్రిశాస్త్రులవారినికోరితిని పిమ్మట వారితావున జీర్ణించుచున్న తాళపత్రములన్నియును నాకిచ్చివేసిరి. అటుపిమ్మట దీనిని శోధించి వ్యాఖ్యాసహితముగా ముద్రించుదామని యత్నించి యుండగా బహుజనులీగ్రంథమును చూడవలెనని వ్రాసూవచ్చిరి అందువలన ప్రకృతం ఐరోపాయుద్ధవశమువలన ముద్రించవీలుకలుగకను కాగితములు కాటుకవగయరాలన్నియును ౧ టికి నాలుగింతలై దొరుకుటకష్టసమయంబున ఈగ్రంథమునందుండు మూలమైనను ప్రకటించుటకు యత్నించితిని కాగితముదొరకనియీ కష్టకాలములో నామిత్రులందఱు కపర్దికారికలును నృసింహకారికలును వెంటనే పంపుమని వ్రాసూవుండిరి. అందుమీఁద ప్రకృతము నావద్ద సిద్ధముగ నుండు కాగితములయందు మూలముమాత్రము ముద్రింపించితిని. ఇందు వ్యాఖ్యామాత్రమును గూడఁ జేర్పఁబడెను. తాళపత్రములన్నియు ప్రథమములోకు ద్ప్రతిగానుండును గాని మాతృకను జూచి వ్రాయుటలో ౨ను ౩ను స్ఖాలిత్యములధికమై యుండినందున కొన్ని విషయములను బరిశోధించుటవలన కలిగిన యాలస్యమును గూర్చి వ్యాఖ్యనలవి గాదు మూలముమాత్రమే యిందు ముద్రింపబడినది. ఈగ్రంథము నాకు బంపిన బ్ర॥ వేమూరి శేషాద్రిశాస్త్రులవారికి మనమెన్ని వందనములు జేసినను జాలదు. ఇఁక సజ్జనులు సహాయులై నాశ్రమ సార్థకము చేయుదురేని నిట్టి యుద్గ్రంథములనేకములు వెలువరింపను త్సాహినగుదును. విద్యాదక్షులు సమయోచితమును సద్గ్రంథప్రకటనప్రయోజనమును, నెఱుంగుదురు గాన విశేషము వివరింపఁబనిలేదు ఈగ్రంథమందు స్ఖాలిత్యములుగను గొన్న మహనీయులు నన్ను మన్నించి వానిని నాకుఁ దెలిపిరేని రెండవకూర్పునందు సవరణచేయఁబడును కావున బుధోత్తములను బ్రార్థించెదను. మఱియు కపర్దికారికలుగూడ నిట్లు ముద్రింపయత్నించియున్నాను మంచిప్రతికొఱకు నిరీక్షించుచున్నాఁడను.

ఆర్యానందప్రెస్,
మచిలీపట్టణము
బచ్చుపేట

ఇట్లు,
పుల్లా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి.

విషయసూచిక.

ఇఁకకొన్ని విషయములు రెండవకూర్పునందు చేర్పఁబడును.

యాజుషస్మార్తానుక్రమణిక.

ఈతృతీయముద్రణమునందు, ఇందుగృహ్యసూత్ర ధర్మశాస్త్రసస్వరప్రమాణసహితముగా ముద్రింపఁబడినది. ఈఅపూర్వమైనసద్గ్రంథమును జదివినంత నే సకలవైదికప్రాచీన సాంప్రదాయము విస్పష్టముగా దెలియును. ఇట్టి ఉత్తమగ్రంథ మిదివఱకెప్పుడును బయలు వెడలలేదు. ఎంతధనము వెచ్చించినను సకలవిన్నివిషయములను బోధించువారు దొరకరని యీపుస్తకమునుజదివిన గొప్పవారందఱును తెలియపఱుచుచున్నారు ఇదివఱకురెండుమాఱులు ముద్రించిన ప్రతులన్నియు విక్రయమైనవి.మూడవమాఱు ముద్రింపించినప్రతులలో 14 వందలకధికముగావ్రయమైనవి. ఇఁక కొన్ని పుస్తకలేనిల్వయున్నవి త్వరగాకొనువారికేదొరకును.ఖరీదు రు 2-8-0

అన్నసూక్తార్థ దర్పణము సస్వరము టీకా తాత్పర్యసహితము ఇదిబ్రాహ్మణ మాత్రులందఱు శ్రాద్ధకాలమందు పఠించు మంత్రార్థముగలది 0-3-0

ఆరాధనప్రయోగము ఋగ్వేదులకునుయజుర్వేదులకును ప్రాముఖ్యము 0-1-6

ఆబ్దికశ్రాద్ధవిధి ధర్మశాస్త్రము తాత్పర్య సహితము 0 2-0

ఆశౌచప్రదర్శిని డిటో 0-2-6

అష్టోత్తరశతదానకల్పము (108) దానముల యొక్క మంత్రములను గలవు 0-4-0

అరణ్యాదికము యజురారణ్యాదికమనిపేరు సస్వరం యిందులో బహువిషయములు గలవు. 3-0-0

గోచారదర్శిని (రెండవభాగము అచ్చులోనున్నది) 0-6-0

గహాలాఘవము సిద్ధాంతగ్రంథము పంచాంగముచేయువారికి అత్యావశ్యకముటీకా తాత్పర్యపదవిభాగ ఉదహరణసహితముగానుండును 1-4-0

ఉదకశాంతిప్రయోగము సస్వరము 0-4-0

ఏకాదశిగురువారవ్రతకల్పము తా॥ 0-2-0

జ్యోతిష వర్షప్రదర్శిని అను (లఘువర్షఫణి) 0-8-0

సస్యానందము ధర ప్రతులను దెలుపునది 0-4-0

స్మార్తకారికావృత్తి రు 0-12-0

మంత్రపుష్పం ,, -2-0

అపరప్రయోగానుక్రమణిక (యజుర్వేదులది) (సస్వరం) 1-8-0

గోచారదర్శిని జ్యోతిషగ్రంథము సర్వజనులకును అత్యావశ్యకముగా దెలియవలసినగోచార ఫలములన్నియుగలవు. టీకాతాత్పర్యయుక్తము ఈకూర్పునందు బహు విషయములు చేర్చబడిన గ్రంథముచూచియేతీరవలెనుమంచిప్రతి 0-12 0

కాళిదాసచరిత్ర(రెండవభాగము.) 0-8-0

పురాణోక్తకర్మప్రకాశిక 3 కూర్పు బహు విషయములు చేర్చబడినవి యాజ్ఞికులకును ధర్మశాస్త్రపరులకును అత్యావశ్యకమైన సద్గ్రంథము. 1-4-0

పురాణోక్తఅపరచంద్రికఇందుబహువిషయములుండును ముద్రించినవానిలో 50 ప్రతులుమాత్రమేనిలిచియున్నవి అపరకర్మచేయించు బ్రాహ్మణులందరు ఒకమాఱుజదివి చూడవలసిన సద్గ్రంథము బాలురకుగూడ బోధపడును 1-4-0

కార్తికపురాణము పద్మపురాణాంతర్గతము శ్లోకతాత్పర్యసహితము రు 1-0-0

శ్యామలాదండకము టీకా తాత్పర్యసహితము రు 0-1-0

వనమాలా (జ్యోతిషము.) 0-2-0

కార్తిక మహాత్మ్యము.

ప్రతిశ్లోకమునకు తెలుగు తాత్పర్యసహితము.

మంచిబైండు చేయఁబడిన ప్రతి 1 కి రు 1—0—0 సామాన్యముగానుండు స్టిచ్చుబైండుది రు 0—12—0 పోస్టుకర్చు ప్రత్యేకము - ఈగ్రంథము సకలజనాదరణీయంబును సుప్రసిద్ధంబును నగుటఁగ్రంథమును గూర్చివిశేషించి వ్రాయవలసిన యక్కఱలేదు. దీనిని పురాణవేత్తలును. కార్తికవ్రతమునందాసక్తిపరులును. వినవలెననుకోరికగల వారందఱు తెప్పించుకొనుచున్నారు. ప్రతియింటను నొకగ్రంథము తప్పకనుండఁదగినది.

ప్రతివారును పురాణము జెప్పవచ్చును. సులభశైలిగాముద్రింపఁబడినది. మేముఈవఱకుఅచ్చువేయించి మాయొక్క " ఆర్యానంద " గ్రంథరత్నమాలలో ప్రకటించుచుండెడు స్మార్తాది గ్రంథముల విషయము మీరలు వినియుందురు. ప్రకృతము కార్తికపురాణము ముగించితిమి. వైశాఖపురాణము మాఘపురాణము గరుడపురాణము మొదలగునవి ముద్రణముకాగానే కేట్లాగునందు జేర్పఁబడును ఈ కార్తికపురాణమునందు పూజాక్రమము గూడగలదు ప్రతులుస్వల్పముగా ముద్రించితిమి. వలయు వారు వెంటనేవ్రాసి తెప్పించుకొనగలరు ప్రతులేని పిమ్మట వ్రాసిన ప్రయోజనము కలుగదు.

స్మార్తకారికావృత్తి అను స్మార్తగ్రంథరత్నము. ఇది నృసింహ ప్రోక్తము పంచదశకర్మలకును ప్రయోగములుగలది ప్రతిస్మార్తగృహస్థునకు ముఖ్యము ప్రతి 1 కి 0—12—0

కాళిదాసకథామంజరి ద్వితీయభాగముప్రకృతము ముద్రించితిమి దీనియందు యమరుక మహారాజుయొక్కవిచిత్రమగుచరిత్రమునుకాంచనమాలయను వేశ్యారత్నమునకును కాళిదాసునికిని జరిగినసంభాషణారూపమగు చమత్కార సమస్యలునుశ్యామలాదండకముయొక్క అర్థమును మృదుమధుర వచనశైలితో వ్రాయఁబడినది ప్రతి1 కి రు 0—8—0

శ్రీఆర్యానంద ప్రస్.
మచిలీపట్టణము.

ఇట్లు,
☞ చెల్లా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి

ఓమ్

పరబ్రహ్మణేనమః.

స్మార్తకారికావళిః.

అను స్మార్తకారికావృత్తి గ్రంథప్రారంభః.

శ్లో॥ వందేకుందశశాంక శంఖధవళం పద్మాక్షసూత్రాన్వితమ్। విద్యాపుస్తకసంయుతంచవరదం వాగీశ్వరంవాక్ప్రదమ్। విశ్వేశంశశిమండలాంతరగతం శ్వేతాబ్జమధ్యాసనం। వేదాద్యాగమరాశిరూపమమలం సద్వాజివక్త్రంహరిమ్॥

హరిఃఓం॥ శ్లో॥ ప్రణమ్యజగతామీశం సర్వమంగళకారణం। సర్వజ్ఞంసర్వదాధ్యేయం సర్వశాంతికరంహరిం॥ ఆపస్తంబేనయత్ప్రోక్తంగృహ్యస్యస్మార్తకర్మణః।తస్యప్రయోగవృత్త్యాఖ్యంకరిష్యేసారసంగ్రహమ్॥

౧॥ హవిర్యజ్ఞాః॥ శ్లో॥ స్మార్తకర్మాణివక్ష్యామి త్వేవంశబ్దంప్రయోక్తవాన్। అగ్నిహోత్రందర్శపూర్ణ మాసావాగ్రయణంతథా॥చాతుర్మాస్యానిచతతో నిరూఢపశుబంధకః। సౌత్రామణీపిండపితృ యజ్ఞస్సంస్థాభిధానకాః॥ ఏతేసప్తహవిర్యజ్ఞా ఆధానాంతాఇతీరితాః॥

సోమయజ్ఞాః.

౨॥ సోమయజ్ఞాః॥ శ్లో॥ అగ్నిష్టోమస్తతోత్యగ్ని ష్టోమఉక్థ్యశ్చషోడశీ। వాజపేయోతిరాత్రోప్తోర్యామోయజ్ఞాశ్చసౌమికాః॥ ఏతానన్యాన్బహూన్యజ్ఞ సంబంధాంశ్చయనాదికాన్। సర్వానుక్త్వాథకర్మాణ్యాచారాద్యాన్ప్రభృత్యతః॥ వివాహాదీనికర్మాణితాన్యుచ్యంతేఽఖిలానిచ॥

3॥ వివాహానంతర కర్తవ్యాస్సప్తపాకయజ్ఞాః.

శ్లో॥ వివాహానంతరేచాయ మనుష్ఠానక్రమస్స్మృతః। ఔపాసనం వైశ్వదేవం సాయంప్రాతశ్చసంతతమ్॥ స్థాలీపాకోహ్యదక్షిణ్యాః కార్యఃపర్వణిపర్వణి। మాసిశ్రాద్ధంమాసిమాసి కృష్ణేఽపరాహ్ణకే। మా

షేకృష్ణాష్టకశ్రాద్ధ మష్టమ్యాంచరమేఽహ్నిచ । మాసిశ్రాద్ధాష్టకా శ్రాద్ధే కార్యేపితరిచేన్మృతే॥ వర్షేవర్షేసర్పబలి శ్శ్రావణ్యాంకార్యఏవహి । నకృత్పర్వాణ్యాగదయనే త్వీశానబలిరిష్యతే॥ సప్తైతేపాకయజ్ఞాస్స్యుస్స్మార్తసంస్థాఇతిస్మృతాః॥

౪॥ పంచదశకర్మనామాని॥ శ్లో॥ గర్భాధానంపుంసవనం సీమంతోన్నయనంతతః । జాతనామాన్నచౌలాని మౌంజీవ్రతచతుష్టయమ్॥ గోదానస్నాతముద్వాహ ఇతిపంచదశస్మృతాః॥

౫॥ అయనాదికాలనిర్ణయః శ్లో॥ అథోదగయనంనామ షణ్మాసామకరాదయః। దక్షిణాయనమిత్యాహు ష్షణ్మాసాఃకర్కటాదయః॥ పూర్వాపక్షశ్శుక్లపక్ష స్త్వాహాపుణ్యాహానామతః।ప్రాతస్సంగమమధ్యాహ్నపరాహ్ణాస్సాయమిత్యపి॥పంచకాలాభవంత్యహ్ని తేష్వాద్యాస్త్రయఉత్తమాః॥

౬॥ ఉపనయనాదీనాంకాలనిర్ణయః. శ్లో॥ ఉదగ్గతేర్కేత్రివిధాస్త్సకాలా భవంతితత్రోత్తమమధ్యహీనాః। ఉపాయనేఽథప్రథమోవివాహే కాలానిషిద్ధోత్తమమధ్యమాస్స్యుః॥ నిషిద్ధాశ్శైశిరామాసా పరిహార్యోత్తమంచహి । నైదాఘమిత్యథోద్వాహః కర్తవ్యఃకుసుమాకరే ॥ ముఖ్యోథజ్యేష్ఠమాసేతు మధ్యమోఽథోపనాయనమ్ । వసంతేబ్రాహ్మణముపనయీతేతిసూత్రతః ॥ ముఖ్యోవసంతోఽనుక్తత్వాన్మధ్యమాజ్యేష్ఠశైశిరా॥ పౌషాదిమేఽర్కేమకరేగతేతథాఽ మాఘాంతిమేఽర్కే సతికర్కటేగతే । మాసాచ్ఛతౌసత్యపిచోత్తరాయణే నింద్యావివాహోపనయాదికర్మసు॥ శుక్లఃపక్షోముఖ్యఆపౌర్ణమాస్యాజ్జ్యోతిర్విద్భిశ్చోదితః కృష్ణపక్షః । మధ్యేఽష్టమ్యాశ్శుభయోర్ముఖ్య ఊర్ధ్వంచాథోనన్యత్రీణ్యముఖ్యానినాన్యాః ॥ శుక్లాంత్యకృష్ణాదిమపంచవాసరా శ్శ్రేష్ఠాద్వయోర్మధ్యమపంచమధ్యమాః । శుక్లాదికృష్ణాంతిమపంచవాసరా శ్శుభేషుకర్మస్వఖిలేషునేరితాః ॥ సీమంతోద్వాహమౌంజీషు కాలోముఖ్యః ప్రాతస్సంగమోమధ్యమాహ్నః ఊర్ధ్వఃకాలోమంగళేష్వేవనేష్టః పూర్వరాత్రిర్జ్యోతిషోక్తావివాహే ॥ గోదానచౌలోష్వుపనాయనాదిమోద్వాహాపసమావర్తనముత్తరాయణే । శుక్లేచపక్షేశుభవాసరే తిథౌకార్యాణిపూర్వాహ్ణికకాలఉత్తమే ॥ శ్రౌతస్మార్తాగ్న్యర్థ ముద్వాహకర్మగర్భా

ఖానాదీనిసర్వర్త్తుషుస్యుః । నిమిత్తాపేక్షాణినైమిత్తికానీత్యస్యార్థస్తూ దాహృతస్స్పష్టఏవ॥

౨॥ యజ్ఞోపవీత ప్రాచీనావీతాభ్యాంకర్తవ్య కర్మాణి.

శ్లో॥ శుభకర్మాణికార్యాణి సదాయజ్ఞోపవీతినా । ప్రదక్షిణం యథాస్యాత్తుతథాకుర్యాత్స్వకర్మవిత్ ॥ స్వస్యవామాగ్నేరుదక్ప్రాగ్వా దిశ్యుపక్రమ్యతేక్రియా । తస్యాందిశ్యపవర్గస్స్యా త్సర్వేషుశుభకర్మసు॥ మాసిశ్రాద్ధంపిత్ర్యంతత్ప్రసవ్యంస్యాత్ప్రాచీనావీతినాకృష్ణపక్షే । మాఘేమాసేవాష్టకాకృష్ణపక్షే కర్తవ్యాతద్దక్షిణాదిక్సమాప్తిః॥

౩॥ అగ్నిముఖం॥ శ్లో॥ జాతచౌలాదిహోమేషు సంకల్పానంతరం ద్విజైః । ప్రాదేశపరిమాణంతు కార్యంస్థండిలకల్పనం॥ త్రిసృస్తిస్రస్త్వత్ర రేఖాఃప్రాగగ్రాశ్చోదగగ్రకాః । తృణేనసమిధావాపి లిఖిత్వోద్ధరవోక్ష్యచ॥ లౌకికారణిజాతంవా శ్రోత్రియాద్వాహృతంగృహాత్ । అగ్నింతత్రప్రతిష్ఠాప్య కార్యంప్రజ్వలనాదికం॥

౪॥ లౌకికాగ్నౌ ఔపాసనాగ్నౌచ కర్తవ్యకర్మాణి.

శ్లో॥ స్యుఃపుంసువనసీమంత పార్వణాదీనియాన్యపి । భార్యాగ్నౌయానికార్యాణి త్వగ్నిమధ్యేతిచోక్తవాన్॥ అగ్నింనిర్ణయఏవాత్ర వర్ణ్యతేసర్వకర్మసు॥ స్మార్తాగ్నౌపాకయజ్ఞాగ్రయణ సువనసీమంతవాస్తుప్రవేశా । కర్మాణ్యన్యాగ్నిత్స్ఫలంయత్స్వప్రతిగృహపతిం కర్మణశ్శాంతికాదేః । మాతుఃపిత్రోస్స్వపిత్రోఃప్రతిశరది సపిండక్రియాయాంచపత్న్యాః । కార్యాణిస్వస్యపిత్రో స్సహజవిషయ ఔపాసనేలౌకికేవా॥ ప్రతిపద్యుక్తదర్శేతు కార్యస్త్వౌపాసనానలే । అపరాహ్ణేపిండపితృయజ్ఞశ్రౌతాదివేశతః॥ జాతకర్మాదికర్మాణి వివాహాంతానియానిచ । కామ్యవ్రతోద్యాపనానికార్యాణ్యగ్నౌచలౌకికే॥ సభార్యస్యాపివాహస్యలౌకికాగ్నౌవిధీయతే॥ ద్విభార్యాగ్న్యోశ్చసంసర్గంకుర్యాత్సూత్రాంతరేరితాత్ । సర్వాధానీచాహితాగ్నిర్మృతాహేదర్శాదౌపాహోమవర్జ్యం చకుర్యాత్॥ శ్రాద్ధంహోమామా ముత్తరంకార్యమేవేత్యాహ॥ శ్రౌతేధూర్తభాష్యానుసారే । యజ్ఞైస్సార్థంవైశ్వదేవస్తు కార్యఏవేత్యుక్తోలౌకికాగ్నౌచతేన॥ ప్రాప్తేశ్రాద్ధేస్వేనాగ్నిః ప్రవాసేకుర్యాత్పర్వంహోమమవ

ఙ్గంయథోక్తం॥ బ్రహ్మాణ్వాతామగ్నిమతాం ప్రవాసే గృహేషు చాగ్నౌ సతివి
ద్యమానే । హోమాన్ వపత్న్యాః ప్రతినిధ్యభావాన్నృతే౽హ్ని కర్తవ్య
ఇహాగ్నిమద్భిః ॥ ఔపాసనే పచనే వాన్యవస్థితో వికల్ప ఉక్తోత్రనతుల్య
కల్పః । సర్వాహితాగ్నిర్విధురో౽పి లౌకికే వహ్నౌ చ కుర్వీత హి వైశ్వదేవ
కం॥ స్యాల్లౌకికాగ్నౌ విధురానుపేతైః పితుస్సదాగ్నౌ కరణం చ కార్యం ।
హోమం వినా భర్తృమృతే౽హ్ని పత్న్యా శ్రాద్ధంచ కర్తవ్యమిహాపి పి
త్రోః॥ శ్రాద్ధాధికారీ భవతీత్యనుపేతో౽పి పుత్రకః ॥ ఉక్తః సుదర్శనాచా
ర్యైర్మను గౌతమశాసనాత్ ॥ త్రయోదశాగ్నౌకరణమాత్రా నవ్యాం
శ్చవాచయేత్ । తేనైవచాగ్నౌకరణం కారయేల్లౌకికానలే॥

౧౦॥ అగ్నిధ్యానపరిస్తరణ పాత్రాసాదనాదీన్యుచ్యంతే.

(ఏతానగ్నిమిద్ధ్వేతి సూత్రస్యార్థ ఉదాహృతః) శ్లో॥ ప్రజ్వాల్యా
గ్నిమిమం ధ్యాత్వాలంకృత్యైవ పరిస్తరేత్। ప్రాక్ప్రత్యగాస్తీర్ణ కుశోదగ
గ్రాస్తన్మూలయోశ్చోపరి దక్షిణాస్యః । తదగ్రయోరుత్తరతో౽ప్యథ
స్తాత్పరిస్తరేయుః క్రమశః పురోగాః ॥ ప్రాగ్దక్షిణాప్రత్యగుదక్ క్రమేణ పరి
స్తృతే౽గ్నౌ సతి దక్షిణస్యాః । బ్రహ్మాసనార్థం తత ఉత్తరస్యాం పాత్ర
ప్రయోగార్థమిహానుపూర్వ్యాత్ ॥ పాత్రప్రయోగాచరణం పవిత్రయో
స్సంస్కార ఇత్యప్యథ పాత్రసేచనాత్ । తచ్చాఖిలం దర్శక పూర్ణమాస
వత్తూష్ణీంచ కర్తవ్యమితీహ చోక్తవాన్ ॥ ద్వై వే పిత్ర్యేచోత్తరేణాగ్నిమేవ
దర్భాంత్సంస్తీర్యైవ తేషు ప్రయుంజ్యాత్ । పాత్రాణ్యేవానుక్రమేణైక
పఙ్క్త్యా ప్రాగగ్రాణ్యా సాదయేచ్చాత్రివద్ధి॥ కల్యాణే ప్యేవోదగంతాని తే
షాం నైవతేప్వాసాదనం పంక్తిషు స్యాత్। దర్వ్యాజ్యాదిప్రోక్షణీ పూ
ర్ణపాత్రే । ద్వంద్వం న్యంచీధ్మస్రువౌ చానుపూర్వ్యాత్ ॥ పాత్రేష్వత్రా
దక్షిణోదక్కరాభ్యా మాజ్యస్థాలీమృన్మయోత్ర తు కార్యా । స్రుక్పాలా
శోఖాదిరశ్చ స్రువస్స్యాద్వైకం కత్యాశ్వత్థశ్చేధ్మోప్రోక్షపూర్ణే॥ పాత్రే పా
లాశ్యశ్చైశమ్యాః పరిధ్యాఖూరే ధ్మాస్స్యుఃఖాదిరా వా స్రుగాద్యాః । నోచే
త్రణాన్యేవ హియాజ్ఞికాని పిత్ర్యేకర్మణ్యేకమేకం ప్రయుంజ్యాత్ ॥ పా
లాశఃఖాదిరో వా స్యాదిధ్మః పంచదశస్మృతః ॥ ఇతిబోధాయనః ప్రాహ
ఘూరౌప్రాదేశసంమితౌ ॥ ద్వేః ప్రాదేశో౽థ వేదిధ్మస్త్రిః ప్రాదేశస్తుమధ్య

మః । స్థవిష్ఠోదక్షిణార్ధస్స్యాత్త్రిరనామికఇష్యతే ॥ త్రిర్మధ్యమంచోత్త
రార్ధ్యః పరిధీనాంప్రమాణకం । సంఖ్యావింశతిధాప్రోక్తా నైకవింశతి
ధాక్వచిత్ ॥ ఏకాదర్వీ వాస్రువోవేతి కేచిత్ప్రాహు స్స్రువేప్యాజ్య
హోమేషుచాలం । ఏకంపాత్రంచేత్కథం ద్వంద్వసిద్ధిః ప్రాప్తాపాత్రా
సాదనేపాత్రకాలే ॥ కించైవం దార్విఘారా జ్యభాగప్రధానా స్రుక్హో
మాస్స్రుక్యేనహోమాస్స్రువాహోమాః ॥ ఇత్యేవోక్తంయాజ్ఞికైశ్శిష్టవృ
ద్ధైః పారంపర్యాచార తశ్చోత్తసూత్రాత్ ॥ తస్మాదేతౌ స్రుక్స్రువౌ
సాదనాఖ్యాప్రాప్తద్వంద్వా వాప్తయేహోమసిద్ధ్యై । ద్వేదర్వ్యౌవా
ద్వౌస్రువౌవేతికే చిత్ప్రాహుస్స్థాలీ పాకకర్మాదిషు స్థః ॥ ఆజ్యగ్ర
హణసామర్థ్యం నదర్వ్యాస్సంభవత్యథ । హవిర్ధారణసామర్థ్యం స్రువ
స్యనతుసిద్ధ్యతే ॥ తస్మాద్దర్వ్యాశ్శక్త్యభావాద్గృహీతు మాజ్యం
హవ్యంధర్తుమేవస్రువస్య । స్థైర్యాభావాద్ద్వేస్రుచౌ ద్వౌస్రువౌవానార్హౌ
కింతు స్రుక్స్రువౌ సాదనీయౌ ॥ సాగ్రౌస్థాల్యాయామ సామ్యావగ
ర్భదర్భౌ ప్రాదేశమాత్రేపవిత్రే । కాష్ఠంవాంతర్ధాయఛిత్త్వోదకైస్త్రి
స్సంమృజ్యాస్మి న్ప్రోక్షణాఖ్యేనిధాయ ॥ యత్రాస్తేసా ప్రోక్షణీతత్ర
తస్యామాసీయా పశ్చోదగగ్రేపవిత్రే । హస్తోత్తానాం గుష్ఠవిస్రంసికా
భ్యాం నానాధృత్వా ప్రాక్త్రిరుత్పూయతాభ్యాం ॥ ప్రోక్షణ్యుత్తా
నానికృత్వేధ్మబంధంవిస్రస్యత్రిః ప్రోక్ష్యతత్పూర్ణపాత్రం । ఆదాయైవా
ధాపరేణాగ్ని మిత్యాద్యూర్ధ్వం కుర్యాత్తద్యథా సూత్రముక్తం ॥
ప్రాచీమారభ్యప్రతీచీంచ నీత్వాభూయః ప్రాచీంప్రాప్యతూత్పూయతా
భ్యాం । ఏతత్కించిద్వైపరీత్యం వదంతిశిష్టానేచ్ఛంత్యత్ర పశ్చాత్సమా
ప్తిం ॥ పునరాహార శబ్దార్థతాత్పర్యం సముదీరితం । తతఃపవిత్రేప్రా
గగ్రేప్రహృత్యాగ్నౌ తతఃపరం ॥ దర్వ్యాపన్నే నాంజలేన స్రుక్స్రు
వాభ్యాంస్రువేణవా । యేషుకర్మసువైయేనజుహోతి తదిహాచరేత్ ॥
స్రువం దర్భైస్సహాదాయ దక్షిణేనకరేణచ । స్రుచంవామేన యుగ
పత్కార్యార్థే ఽగ్నౌప్రతాప్యచ ॥ దర్భైస్సం మృజ్యవాపునః ప్రతి
తప్యహ్యావోక్ష్యచ । నిధాయేత్యేతదంతం హికర్మసూత్రోదితంత్విదం ॥

స్రువమగ్నిరంతరిత ఇత్యాద్యన్యే వదంతిహి । తచ్చాప్రతపతుస్తత్రైవకర్తవ్యో నాన్యకర్మణి ॥ అతోఽతిదేశాభావాచ్చ వికల్పాభావతోపిచ । హేతుద్వయాదయం పక్షో నాంగీకరో మనీషిణామ్ ॥ సూత్రోదితేషుచాగ్నేయస్థాలీ పాకాదికేషుచ । వినాహృదయసంసర్గహోమం పరిధయస్స్మృతాః ॥ వివాహాదిషుచ ప్రాయశ్చిత్తే షూద్వాపనాదిషు । ఆజ్యహోమేషుసర్వేషుశమ్యాః సువనంవినా ॥ ఇధ్మః పంచదశాఘారాద్వాస్తః పరిధయస్త్రయః । స్మార్తేవింశతిదారూణి కదాచిన్నైకవింశతిః ॥ స్మార్తకర్మణ్యనూయాజాభావాన్నాపి సమిత్క్వచిత్. । సమిచ్ఛద్వాప్యనూయాజా శ్రౌతపవేతరత్రన॥

౧౧॥ ఆఘారహోమ లక్షణమ్.

శ్లో॥ పరిషిచ్యాగ్నిమేవేధ్మమాసీనస్త్వాదధాత్యథ । వాయవ్యాద్యగ్నికోణాంతం ఘారమాఘార యేదృజుం ॥ ప్రాజాపత్యమవిచ్ఛిన్నం నైరృతేశానకోణదిశం । ఇంద్రాఘారంస్రుచాభిన్న మృజుమాఘారయత్యథ ॥ తూష్ణీంశబ్దో మంత్రవర్జం స్మార్తకర్మసునిశ్చితమ్ । ఇధ్మాధానాంతఆఘారావా ఘారయతిసూత్రతః॥

౧౨॥ స్రుక్స్రువాభ్యాం కర్తవ్యహోమవిషయః.

శ్లో॥ లభ్యతేస్రుక్స్రువౌహోమ సాధ్యాదేవంహిదేవతే । తేలభ్యేతేదర్శపూర్ణమాస వచ్చేతిసూత్రతః ॥ ఇంద్రాఘారం చాజ్యభాగాఉపదేశప్రధానకాః । స్రుచాస్విష్టకృతం చాపిజుహుయాద్గృహ్యకర్మణి ॥ సర్వప్రధానాహుతీశ్చ ప్రాయశ్చిత్తాహుతీరితి । యత్ప్రాజాపత్యమాఘారం స్రువేణజుహుయాదితి ॥ మంత్రప్రశ్నోదితామంత్రా ఉపదేశప్రధానకాః । జయాద్యాహుతయస్సర్వాః ప్రధానాఇతితాస్స్మృతాః ॥ తైత్తిరీయాఖ్యశాఖాయాం హోరాష్ట్రభృతాం యథా । తథైవోచ్చార్యహోతవ్యా ఆపస్తంబానుసారిభిః॥ కేషుచిత్కర్మసువ్యస్త ఏతేష్వేవాపికేషుచిత్ । హోతవ్యాఇతిశంసంతికేచిచ్చిత్పండితమానినః ॥ తస్యమూలంనపశ్యామో యస్మింత్సూత్రేవిధీయ్యతే। తత్కర్మతత్రకర్తవ్యం తత్తత్సూత్రానుసారిభిః॥

౧౩॥ ఆజ్యభాగనిర్ణయః. శ్లో॥ ఆజ్యభాగాదక్షిణాపవర్గం కుర్వంతి యాజ్ఞికాః । తస్యోదగపవర్గోక్తి ర్దృష్టాగృహ్యేశ్వలాయనే ॥ ప్రత్యఙ్ముఖస్యాసీనస్య పురుషస్య దక్షిణేయథా । దక్షిణంచాప్యుత్తరంస్యాదుత్తరంచాపిదక్షిణం ॥ భవంత్యేవం హితత్తస్మాదుక్తం స్థైవలభ్యతే। స్రువేణాజ్యంగృహీత్వైవ స్రుచిసంపూర్యహావయేత్ ।

౧౪॥ స్విష్టకృజ్జయాది కర్తవ్యస్థానాని.

శ్లో॥ సూత్రోక్తేష్వఖిలాజ్య హోమచరుహోమేషు ప్రధానంతతోప్యగ్నింస్విష్టకృతం త్వధైతదుభయంవ్యక్తంవివిచ్యోచ్యతే। యాస్స్యాజ్యాహుతయః క్రియాస్వభిహితాస్తాస్తు ప్రధానాస్స్మృతాస్తా ఆరభ్య జయాదయోపి విహృతాస్తాస్తాః ప్రధానాస్స్మృతాః ॥ యాసావిష్ట కృతీమిమాం హ్యుపజుహోమాది త్వాజ్యహోమేషు సాకర్తవ్యైవయదస్యకర్మణ ఇతిస్యాత్స్విష్ట కృత్యాంతిమే । స్థాలీపాక విధిష్విహాగ్ని రిధనా హైర్యర్దేవతానామభిః । మంత్రైఋగ్భిరధోయజుర్భిరుదితోహోమః ప్రధానంస్మృతం ॥ అగ్నిస్విష్టకృదంతరేణ వచనాదగ్న్యాదయోగృహ్యతే । అగ్నిస్విష్టకృతోద్వితీయ ఇతిసూత్రార్థాత్తతస్విష్టకృత్ । జ్ఞాతాజ్ఞాతకృతాద్యఘాపహమనాజ్ఞాతాది విష్ణ్వంతకంప్రాయశ్చిత్తముదాహృతంహిచరుహోమే ష్వాజ్య హోమేషుచ ॥ స్థాలీపాకౌపాసనాదిష్వశేషహోమేష్వగ్ని స్విష్టకృచ్చప్రధానం । నిత్యాన్యోన్యాశ్రయా చానపాయాజ్ఞాత్వా గర్తవ్యాసదా మంగళేషు ॥ శ్రౌతంన్యాయబలేనచేదిహసమిత్కార్యం సమంగీకృతంశ్రౌతే స్విష్టకృదూర్ధ్వమేవసమిదాధానంఖలూక్తంత్విహ । స్మార్తేస్విష్టకృదూర్ధ్వమేవపరిషేకంప్రోక్తవాంత్సూత్రకృత్తస్మాన్నాత్రసమిత్కదా చిదుపదేశాభావతస్సర్వదా ॥ యేషుస్థాలీపాకకర్మ స్వపీహానిత్యత్వేనోదాహృతాస్స్యుర్జయాద్యాః । తేషామంతేస్విష్టకృతాస్స్యాదద్యదస్యమంత్రేణోక్తాస్తచ్చరోరుత్తరార్థాత్ ॥ ప్రధానహవిషిస్విష్టకృత శ్చాపికదాచన । నంసర్గస్తుయథానస్యాత్తత్కుర్యాచ్చరుకర్మణి॥

౧౫॥ ఉత్తరపరిషేచనాదికం. శ్లో॥ స్యాత్పూర్వవత్తత్పరిషేచనం తదా కార్యం ప్రణీతాస్వపఆనీయేత్తతః । ఆపస్సముత్సిచ్య చతుర్దిశం శిరశ్ప్రోద్వాసయేద్బ్రాహ్మణ మాత్తదక్షిణం॥

౧౬॥ ఈశానసర్పబల్యాదౌ దర్భఘృతాద్యసంభవేకర్తవ్యవిధిః.

శ్లో॥ ఈశసర్పబలిపార్వణాష్ట కాస్విధ్మదర్భఘృతచర్వసంభవే । సంకటేసతిహికర్మసిద్ధయే హ్యగ్నిహోత్రకవిధిర్విధీయతే॥ అగ్నిహోత్ర విధయే యవాగుకాతండులాదధి పయోఘృతాదికం । ద్రవ్యమేకమిహ కాలఆగతే హ్యగ్నిహోత్రక విధౌతద్దైవతు ॥ కేచిదేషుచరుణైవకార్యమిత్యాహురాపదనుపాగతేసతి । ద్విగుహోత్యథనిమార్ష్టి భక్ష్యము త్సృప్యచాచమనలేహనేస్మృతే ॥ ఆమేనవాస్యాచ్చరుణా ప్రధానత స్తత్స్విష్టకృత్ప్రాశనభక్షణేభ్యః । పశ్యాప్తదర్వీం పరిపూర్యవహ్నేః పశ్చాత్సదర్భేష్వదసాదయిత్వా ॥ ప్రధానహోమా బహుమంత్రభేధాస్తథాపి చైతాన్క్రమశోజపిత్వా । ఏకాహుతింతాంజుహుయాత్ప్రధానం తల్లేపకం బర్హిషి చౌషధీభ్యః ॥ నిమృజ్యచ స్విష్టకృతం చ శేషాద్ధుత్వా ప్రసవ్యేనపునశ్చ లేపం। ఆదాయతద్దక్షిణతశ్చభూమ్యాం పితృభ్య ఏవాత్ర నిమృజ్యచాథ ॥ యజ్ఞపీత్యంథ ఉపస్పృశేచ్చాంగుళ్యాం గృహీత్వాస్యచలేపమేతత్ । శుద్ధ్యర్థమాచమ్య పునర్గృహీత్వా ప్రాశ్యాద్భిరాచమ్య తథోదగాస్స్యః ॥ ఆవృత్య చోత్సృష్యచ సర్వశేషంతంభక్షయిత్వా నితరాంచలేహ్యాం । ఆచమ్యదర్భైరుదకైస్సృచంతాం ప్రక్షాళయేచ్ఛేషవిధిస్సమాప్తః॥

౧౭॥ వివాహ ప్రకరణమ్.

శ్లో॥ ఆచార్యస్సర్వబుుతవో వివాహస్యేతిచోక్తవాన్ । తస్యార్థోవివిధశ్చేతి ప్రాహు స్సూత్రార్థవేదినః ॥ సౌమ్యాయనేస్యాత్ప్రథమోవివాహః కార్యస్సమావర్తనపూర్వకోపి । తత్ప్రాహ్ణసమాహుః ఖలుచోదగర్కే వివాహపూర్వే హ్యనికార్యమేవ ॥ సూత్రస్మృతిజ్యోతిషశాస్త్రసంమతంకార్యం సమావర్తనముత్తరాయణే । తస్మాత్సమావర్తనపూర్వకోద్వాహః కార్యః ఖలూక్తోనతుదక్షిణాయనే॥

౧౮॥ ద్వితీయవివాహ విషయః.

శ్లో॥ పత్నీః హీనస్యవివాహకర్మ సర్వేషుమాసేషువిధీయతేహి అనగ్నికోనాశ్రమికోనతిష్ఠేత్త్వైకందినం వేతిహిసార్వకాలమ్॥మృతభార్యస్యచోద్వాహఃకార్యస్సర్వర్తుషుస్మృతః॥నకాలనియమోయాజ్ఞవల్క్యపిమునిరుక్తవాన్॥శ్లో॥ దాహయిత్వాగ్నిహోత్రేణస్త్రియం వృత్తవతీంపతిః। ఆహరేద్విధివద్దారానగ్నీంశ్చైవావిలంబయన్ ॥ భార్యాయైపూర్వమారిణ్యైదత్వాగ్నీనంత్యకర్మణి॥పునర్దారక్రియాంకుర్యాత్పునరాధానమేవచ॥తథైవానాశ్రమోవాస ఇత్యుక్తముపపాతకైః॥తస్మాత్సపిండనాదూర్ధ్వం విధురోద్వాహ ఈరితః ॥ అనాశ్రమీనతిష్ఠేత దినమేకమపి ద్విజః । ఆశ్రమాదాశ్రమం గచ్ఛేదన్యథాపతితోభవేత్ ॥ ఇత్యాదివాక్యైర్మృతభార్యకస్య వివాహకర్మణ్యధికారఉక్తః। ఆషాఢమాఘద్వితయేనయుక్త మాసేష్వపిద్వాదనుప్రశస్తః ॥ అథాత్రశైశిరామాసౌ పరిహార్యేతియద్వచః। తదయంప్రథమోద్వాహ విషయేనాన్యథాగతిః ॥ పునర్వివాహస్య పునరాధానస్యచసర్వదా । నకాలనియమోతాద్విధిసుత మాఘద్వయంవినా॥ భార్యాహీనస్యైవకార్యో వివాహశ్చారుంధత్యా దర్శనారంభవేపి । తస్యోద్వాహస్యైవనైమిత్తికత్వాత్స్థాలీపాకౌపాసనావత్రకార్యా॥

౧౯॥ అరుంధతీదర్శనవిషయః.

శ్లో॥ స్థాలీపాకాఖ్య సమాప్తేత దానీంకర్తవ్య శ్చౌపాసనారంభ ఉక్తః। ఉద్వాహనగాగప్రివేశాఖ్య హోమేదీక్షా ప్రోక్తారుంధతీ దర్శనాంతా ॥ మాఘేమాసే ఫాల్గునేమాస్యపిస్యాన్నావిర్భూతారుంధతీ తత్రకాలే । కాలేనాం గోద్వాహా దీక్షాసమాప్తి ర్యజ్వాచేచ్ఛాధానమేవాత్రకార్యం ॥ శుక్రేమంత్రిణ్యస్తగే చాథమాసేసత్యపృద్వాహాదిసర్వైర్ష్నకార్యం। ఆద్యోద్వాహేఽరుంధతీదర్శనాంతేస్థాలీపాకః కార్య ఆగ్నేయసంజ్ఞః ॥సాధ్రేమా ఘెమాసిసత్యా దితేషునక్షత్రేషు ప్రాయశ

శ్చైశిరశ్చా(సప్తర్షీణాం నోదయంలభ్యతేవా) ఇతిపాఠాంతరం। సప్తర్షి దర్శనంనాస్తి॥ యస్మాత్తస్మాన్మాసాశ్శైశిరావర్జనీయా॥ కాలేహ స్తృష్టిదితేసత్యుదీ చ్యామావిర్భూతారుంధతీహూదితాస్తే। తస్మిన్కాలేదర్శనీయాచతాభ్యామాయుష్మద్భ్యాందంపతీభ్యాంనిశాదా॥ నిత్యత్వాచ్చారుంధతీదర్శనస్యసప్తర్షీణాంశాఖినాంచాఖిలానాం। యస్మిన్మాసేఽరుంధతీదృశ్యతేహి కర్తవ్యస్యాన్మాసితస్మిన్వివాహః॥

౨౦॥ వివాహేహ్యకమాసాః.

శ్లో॥ ఉక్తార్థశ్శైశిరామాసావితిసూత్రస్యనిశ్చితః। అథోత్తమంచ సైదాఘమితిసూత్రార్థఉచ్యతే॥ ఆషాఢమాసేసతికర్కటేరవౌపౌషేమృగేసత్యపిచోత్తరాయణే।తౌశూన్యమాసావితిసూరయోవిదుస్తయోర్నకార్యంశుభకర్మకించన॥ సర్వాణీత్యాదిసూత్రేషు ప్రతీయేరన్నిదంవచః। అనుక్రమేణప్రత్యేకమభిసంబధ్యతేతతః॥

౨౧॥ వివాహేహ్యనక్షత్రాణి.

శ్లో॥ హస్తస్వాతీరేవతీమిత్రపిత్ర్యే బ్రాహ్మ్యేర్క్షం స్వామ్యతిస్రోత్తరాశ్చ। తారాయోగ్యావాసరాస్సుద్ధినాధోలగ్నంజ్యోతిశాస్త్రవిద్భిర్యథోక్తా॥ గర్భాధానాద్యాసు సర్వక్రియాసుతిథ్యృక్షవాద్యాలగ్నపర్యంతకాశ్చ॥ శస్తాఃపుణ్యోక్తానిసర్వాణిచేతి నక్షత్రాణీత్యస్యసూత్రార్థఉక్తః॥

౨౨॥ వివాహాత్పూర్వంవరస్యకర్తవ్యవిషయాః.

శ్లో॥ అధీతవేదోగురుణాని మంత్రితోగృహాశ్రమాకాంక్ష్యథచోత్తరాయణే। దివాసమావర్తనకర్మ కృత్స్వయంనాందీముఖం శ్రాద్ధకృదుక్తలక్షణమ్॥ దాతుర్గృహేయస్యహికన్య కాస్తితేనాదరాహూతవరఃప్రయాయాత్। సువాసినీవిప్రసుహృద్భిరాప్తైస్సుగంధపుష్పాక్షతమంగళాద్యైః॥ విచిత్రవస్త్రాభరణాన్వితాంజన స్రక్కుంకుమోపేతసువాసినీగణైః। తాంబూలనానావిధగంధభూషణ స్రక్కంచుకోష్ణీషధరైర్ద్విజోత్తమైః॥ ఆమ్నాయధ్వనిభిస్త్వనిందితకల స్త్రీగీతఘోషాదిభిః కేశ

శ్మశ్రునికృంతనాహత విచిత్రచ్ఛిద్రవస్త్రాన్వితైః । భేరీశంఖమృదంగవేణుగణవీణావాదతాళాదిభిర్మత్తేభాశ్వరథాన్వితై స్సహాన్నృభిఃకన్యాగృహంగమ్యతామ్॥ మాంగళ్యానీతిసూత్రస్య తాత్పర్యార్థఉదాహృతః । ఆవృత్తశ్చాస్త్రీభ్యఇతిసూత్రం సంప్రతివర్ణ్యతే॥ విప్రైశ్చవృద్ధైశ్శ్రుతిశాస్త్రవిద్భిస్సు వాసినీభిఃపతిపుత్రయుగ్భిః । సమంత్రకామంత్రకసత్క్రియాయాః ప్రోక్తాస్సమస్తాశ్చసమాచరంతి॥

౨౩॥ కన్యాదానసమయేకర్తవ్యాని.

శ్లో॥ సర్వోపస్కరసంయుతాభ్యుదయ కాకాంత్రప్రదానాదికం కల్యాణోత్సవమంటపేషు సతతంపాత్రాదిసంస్థాపనం । అన్యోన్యాభిముఖోద్గమాగమన మాయాతాన్వివాహార్థినః ఫాలేభాషికధారణంహిపదయోఃప్రక్షాళనంభాజనే॥ కన్యాదానవిధౌతిరస్కరిణికావస్త్రంసంవిధానకంజ్యోతిశ్శాస్త్రవిదుక్త శోభనముహూర్తం యావదాకాలికం । కల్యాణార్థకచూర్ణికాదిపఠనం తస్మిన్ముహూర్తేచతావన్యోన్యంగుడ జీరకంచ శిరసోఃప్రక్షేపణాందంపతీ॥ (తిర=తెర)

౨౪॥ ప్రసంగవశాద్బ్రాహ్మ్యాది వివాహవిషయాః.

శ్లో॥ అథేన్వకాభిఃప్రసృజాత ఆదితస్తానాదిమృగ్భ్యామభిమంత్రియేత । ఇత్యంతమార్షాసురయోర్వివాహయోరుక్తంహి కన్యావరణంహిశసనం॥ కర్తవ్యమార్షాసురయోర్వివాహ యోర్నాన్యేషుకన్యావరణంవిధీయతే॥ ప్రతిగ్రహోర్త్విజ్య బలాద్వివాహకౌబ్రాహ్మ్యఖ్యదైవౌఖలుచోత్తమోత్తమా । దైత్యార్షకౌమధ్యమ కౌతథేతరేస్యుర్బ్రాహ్మణానాం సతతంహినిందితాః ॥ రాజ్ఞాంతుగాంధర్వకరాక్షసౌపిశ స్సదాసురస్సర్వవిహితోంతిమః । విప్రాగ్రహఆర్షస్తువివాహ ఆసురో వైశ్యస్యతూద్వాహవిధిఃప్రశస్యతే ॥ మృగేవరప్రేషణమాహకన్యకాం మఘాసుగావోర్యమభేదివాహకం । సుప్తాదిదత్తాదిసమస్తకన్యకాః నింద్యాస్స్యురార్షాసురయోర్వివాహయోః ॥ ఆర్షోవివాహఃప్రథమంప్రయుక్తవా న్క-

ర్మ్యగృహ్యమంత్రాధ్యయనానుసారతః॥ ఉక్తాధర్మాయేయఆర్షేవివాహేబ్రా
హ్మప్రాజాపత్యదైవేషునస్స్యుః। సర్వేష్వప్యుద్వాహకార్యేషువక్ష్య
మాణాధర్మాస్సర్వసాధారణాస్స్యుః॥ కన్యాదానంస్వాతినక్షత్రయుక్తం
ప్రాజాపత్యబ్రాహ్మదైవేషుతత్స్యాత్। నాన్యేషుస్యాద్విశేషాభావాద్ద్వి
జానామాచార్యేణగ్రాహ్యఆర్షోవివాహః॥

౨౭॥ వరపురోహితయోః పూజనమ్.

శ్లో॥ గాస్థాపనీయాత్ర వివాహమంటపే గృహేషు వైకాపిత
యోఃప్రయోజనం। తయోవరంచాతిథివత్సపూజ్యయే క్రమేణయో
స్యాపచితిస్తమన్యయా॥ వరాయకుర్యాన్మధుపర్కకర్మ తద్గోయుక్తము
ద్వాహనికేతనేతు। తతోవరస్యాపచితాయ దద్యాద్వివాహహోమో
త్తరకాలఏవ॥ గోరాలంభస్థానమేతావదే తచ్ఛాస్త్రార్థం యత్తద్యుగేస్మి
న్నిషిద్ధమ్॥

౨౮॥ సప్తపదాత్పూర్వంస్త్రియః పునర్వివాహకారణాని.

శ్లో॥ దత్తాకన్యాసప్తపాదాత్పురాచేద్దేయాన్యస్మైనో నిషిద్ధా
కదాచిత్। ఇత్యేవోక్తంయాజ్ఞవల్క్యేన సప్తపాదాదూర్ధ్వం దోష
మాహుస్త్వదత్తాత్॥ తస్మాదూర్ధ్వంచేదసౌ సాపునర్భూస్తస్యాఃపుత్రా
నామపౌనర్భవాఖ్యాః। అన్యైర్హృతాచేద్వినాదాతు రాజ్ఞామజ్ఞానాద్వా
బంధనాద్వాబలాద్వా॥ దేయాన్యస్మైకన్యకానో నిషిద్ధాసాంగోద్వాహే
సత్యపిప్రాహురార్యాః కన్యాగుప్తాద్యాశ్చతుర్దస్య ఏతావర్జ్యానక్షత్రాది
నామ్న్యశ్చసర్వాః॥ సుప్తాద్యేతాస్స్యుశ్చహి లక్షణానిద్రవ్యాణ్యంతర్ల
క్షణాన్యేవపంచ। నానాబీజాన్యత్రవేద్యాశ్చపాంసూన్ క్షేత్రాల్లోష్టం
గోశకృత్స్నానమేవ॥ ద్రవ్యాభావాద్వృద్ధిదానక్రమేణ త్యాజ్యంకార్యం
పంచమంభాగ్యవద్భిః॥ బంధుశీలకులబుద్ధిలక్షణారోగ్య సంపదుపపన్నక
న్యకా॥ వేదశాస్త్రసహితోక్తలక్షణోపేత విప్రవరఉచ్యతేవరః॥యస్యాం
మనశ్చక్షురుపైతితస్యాం బుద్ధింవదంత్యేవహికన్యకాయాం। ఆర్షేవివా

హే సుహృద్ధాభిమంత్రణం నాన్యేషుకన్యావరణంత్రిషుస్యాత్ ॥ యద్వృద్ధాచరణంతదాచరణ ముద్వాహేహ్ని పూర్వేహ్ని నాపుణ్యాహాఽభ్యుదయక్రియాదికులదేవ స్థాపనాద్యాదరాత్ । నిర్వర్త్య చితిమంగళాఖిలపదార్థైర్బంధుభిస్సంయుతో హ్యా భ్యాగమ్యవరం ద్విజప్రవరసుచ్ఛ్యాగారమావేశయేత్ ॥

౨౭॥ వరాగమనమ్.

శ్లో॥ ఉష్ణీషకంచుకనవాంబర కజ్జలస్రగత్నాంగుళీయ మణికుండలభూషితస్సన్ । ఆచార్యమిత్రసహితశ్శుభగేహ మేత్యసప్రాఙ్ముఖస్స ముపవిష్టఉదారపీఠే॥

౨౮॥ వరసంకల్పః.

శ్లో॥ ధర్మప్రజాసంపత్త్యర్థం స్త్రియముద్వాహఇష్యపి । సంకల్ప్యచాసమానార్ష గోత్రజాం శ్రోత్రియాత్కులాత్ ॥ దశపూరుషవిఖ్యాతాం జాతాంకన్యాంమనోహరామ్ । అరోగిణీం భ్రాతృమతీం పిత్రా దత్తాంప్రతిగ్రహేత్ ॥

౨౯॥ కన్యకోపవేశనమ్.

శ్లో॥ తిరస్కరణికాకార్యా శాట్యప్రచ్ఛాద్యవాససా। స్థాపయేత్ప్రాఙ్ముఖీంకన్యాం కండోలేతండులాన్వితే ॥ అన్యస్మిన్నపికండోలేవరః ప్రత్యఙ్ముఖోభవేత్ ॥

దాతృసంకల్పః. శ్లో॥ కన్యాదానంకరిష్యేహమితిసంకల్ప్యబుద్ధిమాన్ । సంకల్పితవరాయైవ దద్యాన్మాతాత్రకన్యకామ్॥

30॥ వధూవర ప్రవరోచ్చారణమ్. (కన్యాదానమ్.)

శ్లో॥ వసిష్ఠగోత్రస్య నృసింహాన శర్మణఃపౌత్రీంచ పుత్రీంకమలాఖ్యదాయీం । శ్రీవత్సగోత్రస్యముకుందనశర్మపౌత్రాయ పుత్రాయవరాయ తుభ్యం॥ ప్రజానహాత్వకర్మభ్యః ప్రతిపాదయామి॥ । ససువర్ణాక్షతఫలపరిపూర్ణకరాన్వితాం॥ కన్యముదకపూర్వాం తాం దద్యాద్విష్ణుస్వరూపిణె । మంత్రేణప్రతిగృహ్యైక విరిస్స్పృశన్సపఠేత్ ॥ ధర్మార్థకామేషునాతిచరితవ్యేతిదాతరి । వక్తర్యథవరోనాతిచరామీతివదేత్తతః॥

౩౧॥ గృహ్యాగ్ని ప్రతిష్ఠాపనమ్.

శ్లో॥ ఉద్వాహార్ధంపాకయజ్ఞాద్య శేషస్మార్తాఖ్యానాం కర్మణాం హోమసిద్ధ్యై । హోమా శేషాణాంహవిర్యజ్ఞసాధ్య శ్రౌతాగ్నీనాంహేతుభూతంప్రధానం॥ లోకారణీభ్యాంమథితానలంవాసచ్ఛ్రోత్రియాగారతఆహృతంవా । అలంకృతాయాంశుభవేదికాయా మగ్నిప్రతిష్ఠాపనమగ్రకుర్యాత్॥ ఉద్వాహవహ్నిఃపరిరక్షణీయః ప్రయత్నతోర్ధాత్పరికర్మభిస్స్యాత్ । ప్రత్యేత్యసప్రాఙ్ముఖఆసనాగ్ర్యాపీఠోప విష్టోహివరోతిహృష్టః॥

౩౨॥ ధాతృదత్త వస్త్రాదిగ్రహణం.

శ్లో॥ విప్రైస్సుహృత్సుత కళత్రసమన్వితేన స్రగ్వస్త్రగంధమణిభూషణభూషితేన। భద్రాసనేసముపవిష్టకుబేర దిగ్దృగ్గాత్రాసమర్పితమహామధుపర్కపూజాం॥ గృహ్యోదితేనవిధినైవహి కూర్చపాద్యాద్యక్షోపచారసహితాం ప్రతిగృహ్యచాథ । గంధాక్షతస్రగుపవీతసుగంధవాసోలంకారజాతమఖిలం ప్రతిగృహ్యసర్వమ్॥

౩౩॥ గుడజీరకనిక్షేపణం. శ్లో॥ యావజ్జ్యోతిర్దత్తలగ్నం వదేయుస్తావత్కల్యాణాష్టకంచూర్ణికాంచ । లగ్నేప్రాప్తేఽన్యోన్యమాలోక్య నీయావాస్యైశీర్ష్ణోశ్శర్కరా జీరకేస్తః॥

౩౪॥ వరఃవధూం పశ్యేత్.

శ్లో॥ కన్యాందృష్ట్వాభ్రాతృమంత్రం జపిత్వాతామీక్షేతాఘోరమంత్రేణచాథ । ఆశీఃకార్యా బ్రాహ్మణైర్వేదవిద్భిఋుగ్భిశ్చ సైస్సామభిర్వాయజుర్భిః॥

౩౫॥ వధూవరయోస్సంకల్పః.

శ్లో॥ దర్భేష్వాసీనౌవరవధ్వౌ సంకల్పయుతఆవాభ్యాం కర్మాణికర్తవ్యాని । ప్రజాశ్చోత్పాదయితవ్యా ఇత్యనయోర్నై మిత్తికకర్మవిషయాణి॥

౩౬॥ దర్భసమ్మార్జనం. శ్లో॥ ధృత్వాంగుష్ఠా నామికాభ్యాంచ

దర్భంతస్యా స్సంమృజ్యభ్రువోరంతరంహి । మంత్రేణైతత్తంప్రతీచీంనిర
స్యేదంభస్స్పృష్ట్వా రౌద్రరాక్షేతిసూత్రాత్ ॥ శ్లో॥ కేపాత్రేచేజ్జపేదుక్త
మంత్రం యుగ్మాన్విపాత్రనేకకార్యార్థయుక్తాన్ । అశ్యేత్యానాహర్తుమం
భాంసియుంజ్యాత్కన్యాశీర్ష్ణిపాత్రస్య దర్భేణ్వామత్ర॥

౩౭॥ యుగచ్ఛిద్రాజ్జలవినయనం - వస్త్రధారణంచ.

శ్లో॥ తస్మిన్సంస్థాపయే త్సమ్యగ్యుగచ్ఛిద్రంహిదక్షిణం । బహిర్య
ధావైభవతితస్మిన్ సంస్థాప్యహాటకం॥ హైరణ్యాబ్లింగాభిరద్భిస్సకృత్తాం
కన్యామృగ్భిః పంచభిస్స్నాపయిత్వామంత్రేణాచ్ఛాద్యాఉత్రవాసోహ
తాభ్యాయేనాంకన్యామాచమయ్యాధునైవ॥

౩౮॥ మంగళసూత్ర బంధనాదికం.

శ్లో॥ పూజాకార్యామంగళాయైచదేవ్యైబధ్వాసూత్రం మంగళంభూ
షణాని। ఆశాసానేతిహ్యృచా బధ్యయోక్త్రం కుర్యాదత్రైవాక్షతారోప
ణంచ ॥ యోక్త్రాదూర్ధ్వంమంగళం సూత్రబంధం కేచిత్కుర్యుస్తత్ప్రదే
శాంతరస్థాః । శిష్టాచారాదక్షతారోపణాంతే బ్రహ్మగ్రంథింకంకణం కు
ర్యురార్యాః॥

౩౯॥ ఆర్ద్రాక్షతారోపణాదికం.

శ్లో॥ క్షీరాత్స్వకాత్స్వాంజలినావరస్స్వయంవధ్వాంజలౌహిద్విరుపస్త
రేత్స్వకాన్।ద్విస్తండులానో ప్యతతోభిఘారణంద్విస్స్వతతస్స్వాంజలిర
స్యపూరితం॥వధ్వాంజలేశ్చోపరిసంస్థితేస్మిన్ ధారాంబునాస్యాత్కపిలాది
వాక్యైః।సించేన్వధూస్తాన్వరశీర్ష్ణిచానయే ద్వధ్వాశ్చ శీర్ష్ణేచవరస్త్రివా
రం॥ తదాక్షతారోపణకాలఊహయే త్తజ్జన్మతారాగ్రహదైవతేతయోః।
హైమాహారిద్రాక్షత పూగయుక్తవస్త్రాగ్రయోర్బంధన మాచరంత్యథ॥
రక్షార్థం బంధనార్థంచ కంకణందక్షిణేకరే । బధ్నీయాచ్చ వరస్యాదావ
ధ్వావామకరేప్యథ॥

౪౦॥ గృహ్యాగ్నిం ప్రతిగమనం.

శ్లో॥ వధ్వాః పాణిం దక్షిణం దక్షిణేన హస్తేన స్వేనైవ తూష్ణీం గృహీత్వా। తాం పూషా త్వేతో నయత్విత్యృచా చాగ్నిమభ్యానీయావరేణాగ్నిమాస్తే॥ వధ్వా సహాగ్నిమభిగమ్య చ తస్య పశ్చిమే పీఠాదిషూపవిశతో యుగపద్వధూవరౌ॥

౪౧॥ వధూత్తరభాగే వరోపవేశనవిషయః.

శ్లో॥ తత్రోత్తరో వర ఇతీరణతో వివాహకర్మాదిమాష్టవిధకర్మసు చోత్తరో వరః॥ ప్రధానహోమే యదృచాదిహోమః ప్రవేశ ఆగ్నేయచరోస్స్విహోమః। తచ్ఛేషహోమో హృదయాభిసంగమస్సీమంతకః పుంసవనాఖ్యహోమః॥ ఏతేషు హోమేష్వపి చోత్తరో వరశ్చాసీన ఆఘార్యకరోతి కర్మ తత్। ఆరభ్య చాబ్రహ్మవిసర్జనాంతం ఫలప్రదానేపి తరోత్తరో వరః॥ ఆహోమహోమాత్మకసర్వకర్మసు స్మార్తేషు పత్నీ చ పతేస్తు దక్షిణే। కర్తోత్తరస్యాం దిశి చాసనస్థో యుతా సురాగూర్యకరోతి చాఖిలమ్॥ కామ్యప్రతిష్ఠాపనకర్మసు స్యాత్ కర్తోపవిష్టో దిశి దక్షిణస్యాం। సర్వేషు పర్వస్వపి చాగురాంతం కుర్యాన్న చోర్ధ్వం నియమో హ కించన॥ హిరణ్యకేశివ్యతిరిక్తకానాం ప్రధానహోమాదిషు షట్సు నిత్యం॥ శాఖాదిభేదాత్తు న సంశయోఽత్ర తిష్ఠేద్వధూర్దక్షిణతో వరస్య॥ ఇత్యుక్తమార్యైర్బహుభిస్స్వవృత్తౌ స్మార్తార్థతాత్పర్యవివేకవద్భిః। సంకల్పమారభ్య సమాపనాంతం కర్తవ్యమేవం సకలక్రియాసు॥ సుఖోపవిష్టస్త్వపరేణ పావకం స్వదక్షిణాసీనవధూముపస్పృశన్। వరో యతాసుస్త్వనయా నవోఢయా వధ్వా సహాస్తైర్వివాహహోమకం॥ కరిష్య ఆగార్యతతోఽగ్నిమిద్ధ్వా త్వాజ్యాదిభాగాంత ఇహాదిమగ్ర్యాభ్యం। సుసంశస్పృశన్ వైహృదయం చ వధ్వాస్తిష్ఠన్వరస్తామభిమంత్రయేత॥

౪౨॥ ప్రధానహోమవిషయః.

శ్లో॥ మంత్రైః కన్యాదక్షిణోత్తానపాణిం సాంగుష్ఠం వాక్పాణినా దక్షిణేన। గృహ్ణీయాత్తిస్రింపుంస్పృహః పుత్రకామోఽంగుష్ఠం త్వేకం

చాంగుళ స్త్రీ ప్రజార్థీ॥ అథో త్తరేణాగ్నిమిమాం వధూంతుప్రాచీందిశం వాప్యథవాప్యుదీచీం। ప్రకామయత్యత్రహిదక్షిణేన పదాపదాన్యేకమి షేతిస ప్త॥ మంత్రక్రమేణైవహి స ప్తమేపదేజపేత్సఖేత్యాద్యథ సూన్ప తంతతః। కేచిద్వధూస ప్తపదక్రమార్థం కుర్వంతిరాశీనిహతండులాద్యైః॥ సువర్ణపూగీఫలపుష్పవ స్త్రైరలం కృతానాక్రమయేద్వరోఽత్ర। ప్రదక్షి ణం కేవలమగ్నిమాచరేద్వధూవరౌతావుపవిశ్య పూర్వవత్॥ హుత్వా ప్రధానాహుతిషోడశం తతోఽశ్మస్థాపనాంతే హ్యుపవిశ్యపూర్వవత్। వరోహ్యుప స్తీర్యహికన్యకాంజలౌలాజాన్ ద్విరుపైవతతోభిఘారణం॥ కృత్వాసకృచ్చాంజలి వామపార్శ్వతోజుహోతుత్వృచా థోజమదగ్ని జోవరః। లాజాంస్త్రిరేవావపతీత్యథాపరేజుహోతిలాజానిహోణేవతీర్థ తః॥ ఇత్యుక్తంతత్రోపదేశాతిదేశాభావాదేవక్వాపి హోమోనతిష్ఠతే। ప్రోతాలాజానావపత్యత్రకేచి త్ప్రాహు స్తచ్ఛాఖాంతరాచారఏవ॥ ఏ కేశబ్దశ్శ్రూయతేయత్రయత్ర తత్రాసిష్ట స్త్వన్యశాఖాసుతత్స్యాత్। వా శబ్దశ్చే త్తద్వికల్పేద్వయోర్హి మధ్యే త్వేకంకార్యమిత్యుక్తమేవ॥ క ర్తవ్య మాబ్రహ్మవిసర్జనాంతంతిష్ఠే ద్వధూర్దక్షిణతోవరస్య। అథో త్తరస్యా ముపవేశ్యపత్నీం యోక్త్రంవిముంచే దధునాప్రయాణం॥ వివాహవ హ్నింపరికర్మణోగ్రతో హరంతిపశ్చాదనలస్యదంపతీ। రథప్రభృత్యా మనుజాంతసంభవేష్వా రోప్యసద్మాభిముఖంయయుర్ద్విజాః॥ వివాహవ హ్నిః పరిరక్షణీయయః ప్రధానహోమాద్యథయావదాయుః। ప్రభూతా త్ప్రిమాదాద్యదివాపిసాయం ప్రాతశ్చఔపాసనకాలఏవ॥

౭౩॥ అగ్నావిచ్ఛిన్నే సతికథంక ర్తవ్యం.

శ్లో॥ శాంతేగతేసత్యనలప్రతిష్ఠాం కృత్వాతదౌపాసనమేవకృ త్వా। ఆహోమకాలాదుపవాస ఉ క్తఃపత్న్యశ్చపత్న్యాశ్చతదాదికం చ॥ యజమానేప్రవసతిసత్యగ్నౌ స్థాపనాదికం। కారయిత్వాతదారభ్య పత్నీతూపవసేదితి॥

౨౨॥ ఆపద్విషయే అగ్నిహోత్రవిషయః.

శ్లో॥ రోగోపవాసాతురసంకటాదిషు త్వయాశ్చతుర్వ్యాహృతిభి స్త్వనాహుతీః । హుత్వాన్నమథ్యాద్యదిసాయమహ్ని వాథోవిద్యమా నాగ్నిరపిప్రమాదతః॥ భ్రమాచ్చతూరాత్రమహూయమానోఽగ్నిర్లౌ కికస్సంప్రతిపద్యతేథ । ఆసప్తరాత్రాజ్జుహుయాద్విహైతే మనస్వతీంచ ప్రతిహోమమిష్టే॥ ఆద్వాదశాహాదితి కేచిదాహుః పునశ్చసంధి స్తదతి క్రమేతు । అతిక్రమేద్ద్వాదశవాసరేపున స్సంధానముక్తంస్మృతికృద్భిరు త్తమైః॥ అథోత్తరంసూత్రమిహోత్తరార్థస్యోక్తం భసీత్యాసదనప్ర వేశాత్ । ప్రయాణకార్యంయదృదాదిహోమకం ధర్మంవిహాయైవ మనీషిణోఖిలాః॥ ప్రధానహోమేసతితత్సమాప్తేగృహప్రవేశార్థమిహ ప్రయాణం। ఉక్తంవిసృజ్యాఘునికాశ్చతత్రకుర్వంతి తత్కర్తురనుజ్ఞయైవ॥

౨౩॥ ప్రవేశహోమ విషయః. శ్లో॥ ఉద్వాహాగారప్రవేశాఖ్య హోమోదత్తానుజ్ఞేనాహ్ని కర్తవ్యఏవ । తస్మిన్నాంనంత్వేవ దీక్షాత్రజా యాపత్యోరుక్తారుంధతీదర్శనాంతా ॥ దృష్టేసత్యాగ్నేయ యాగస్యక ర్త్రీస్థాలీపాకం కారయేత్సాదరేణ । తస్యాదోగ్నిస్స్విష్టకృచ్చ ద్వితీ యస్తేస్త్వేతే ఉక్తేదేవతేపార్వణేహి॥

౨౪॥ స్థాలీపాకవిషయః. శ్లో॥ జుహ్వాముపస్తీర్యచరోశ్చ మధ్యా త్పూర్వార్ధతోంగుష్ఠతరుస్సమానం । హవిస్తిరశ్చీనమవద్యతిస్మాభిఘార్య హోమ్యం త్వభిఘార్యహవ్యం। తతోగ్నిమధ్యేజుహుయాత్తదగ్నయే॥ హ్యాఘారసంయోగ ఇతీవమధ్యమః । మధ్యాచ్చపూర్వార్ధ తఏవ పశ్చి మాత్ప్రమాదవద్యేజ్జమదగ్నిజోవరః॥పూర్వావదానాద్బహుచోత్తరార్ధ తస్సకృద్ద్విశ్స్విష్టకృతేకపద్దినః॥ జుహోతివత్సాదయ ఉత్తరార్ధత స్తత్పూ ర్వభాగాజ్జుహుయాత్పృథక్పృథక్॥ చరుష్వశేషేష్వపిచైవమేషోవదాన ధర్మోభిహతశ్చసూత్రాత్। ప్రధానతస్స్విష్టకృతోః ప్రయత్నాత్సంస్ప ర్శవర్జంజుహుయాద్విధిజ్ఞః ॥ సలేపయోః ప్రస్తరవచ్చతూష్ణీం తద్బర్హిష

క్త్వా ప్రహరత్యథాగ్నౌ । ఇత్యస్యసూత్రస్యహిచాయ మర్థస్సలేపద ర్వ్యోః పరిధీనక్తి॥ సలేపయోస్స్రుక్స్రువయోః క్రియాసుపాతాత్ఖిలా సాధితబర్హిషోగ్రం । సదక్షిణేనైవకరేణధృత్వా వామేనహస్తేనచమధ్య భాగమ్॥ దర్వ్యోర్మనక్త్యగ్రమధస్స్రువేచ మధ్యంచమూలంత్రిరిహాపివా ద్వ్యోః । మూలాంజనేదక్షిణహస్తమూర్ధ్వాంగుష్టం యథాస్యాత్తుతథైవ కుర్యాత్॥ కేచిత్తుదర్వ్యంచతథాజ్యధాన్యాం సమంజనంబర్హిషఆచ రంతి । కార్యంతయోరేవమిహాత్ర రక్త్వాత్తృణం త్వపాదాయతతఃకరా భ్యామ్॥ దర్వ్యోః ప్రతిష్ఠాప్య తదిష్టదేవతాఉద్దిశ్యచాగ్రం ప్రహరేత్త్రి వారం । ఉద్ధృత్యదర్భం ప్రహరేత్త్రిరేవఊర్ధ్వం త్రిరాదిశ్యనిమంత్ర్యవ హ్నిం॥ భూమింపురోనామికయాహ్యుపస్పృశే త్ప్రహృత్యచాగ్నింపరి ధించమధ్యమం । యామ్యోత్తరేతౌ ప్రహరంస్తథోత్తరార్ధస్యాగ్రమం గారగణేషుతేష్వపి ॥ ఉపోహతేతత్పరిధీంనిమంత్ర్య జుహ్వాంస్రువంపూర్ణ ఘృతంనిధాయ। జహోతిసంస్రావపదేన విశ్వాన్దేవాంశ్చవస్వాదిముఖాం స్తథాపి ॥ హుత్వావ్యనాజ్ఞాతముఖాదిసప్తోత్తరంచసిద్ధంపరిషేచనంస్యా త్ ।పక్త్వాన్నహోమేష్వఖిలేషు బర్హిస్సమంజనం కార్యమితీరయంతి॥

౮౭॥ ఔపాసనమ్.

స్థాలీపాకానంతరే పూర్వయామే కర్తవ్య శ్చౌపాసనాఖ్యస్య హోమః। సాయంప్రాతర్ద్దేవతేఏవచైతే అగ్నిశ్చాగ్నిస్విష్టకృత్యేతినిత్యం॥ ఉక్తంస్థాలీపాకవద్దైవతం తత్ స్థాలీపాకోక్తేహితేదేవతేద్వే । స్యాత్సౌరీ యాచాహుతిః ప్రాతరేకేసూత్రాచారస్స్యైవపక్షేనజాతు॥ ఔపాసనా దిష్వఖిలేషు హోమేష్వాద్యంతయోస్స్యాత్పరిషేచనంహి । తత్ర క్షితీర్ధేనచతండులైర్వ్యైవాస్యా హుతీర్ద్వేజుహుయాత్పృథక్పృథక్॥ మధ్యేఽనలస్యాగ్నయ ఏవశంభుదిశ్యేవాగ్నయే స్విష్టకృతేద్వి కాల యోః । అగ్నేత్వమిత్యగ్నిమిహోపతిష్ఠతే జపంత్యనాజ్ఞాత మితిత్ర యంబుధాః ॥ స్మృత్యుక్తమృజ్మంత్రితభస్మధారణం కర్తవ్యమిత్యుక్తమి:

దంమపీషిభిః । ప్రాతస్తుసర్వంహిసమానముచ్యతే నేష్టాత్రసౌరీప్రథమా హుతిఃక్వచిత్॥ ప్రాతఃప్రాతర్హోమకాలస్తుముఖ్యః కాలోగౌణస్సంగవాం తోఽథసాయం । ముఖ్యఃకాలోద్వౌ ముహూర్తౌతమూర్ధ్వోగౌణః కాలః ప్రాహురేవంమునీంద్రాః॥ ప్రదోషాంతోహోమకాలస్సంగవాంతఇతీ రితం । ఆశ్వలాయనఆచార్యో భగవానుక్తవాన్స్ఫుట॥ హోమావసిష్టం చరుమాజ్యసంప్లుతంతంబ్రాహ్మణం దక్షిణదిశ్యుపస్థితం । సంభోజయి త్వావృషభం వధూరుపాధ్యాయాయ తస్యాపచితాయదీయతే ॥ పితుః కులాదాహృతమత్ర దద్యాత్తద్దక్షిణార్థం భవతిక్రియాంగం ॥ స్యాద్యత్ర యత్రాపచితాఖ్య శబ్దస్తత్రోప్యుపాధ్యాయ ఇతీరితోఽర్థాత్॥ స్థాలీపాక ప్రకరణ మిహఖండికాంతావదే నామాగ్నేయప్రభృతీకథితం కార్యమా గ్నేయసంజ్ఞం । స్థాలీపాకాభిధమృషభదానాంత మత్రైవసాయంప్రాత శ్చోపాసన విధిమపిప్రోక్తవానాత్మసూత్రే॥

౨౮॥ అన్వారంభణీయమ్.

తత్రైవంప్రాత ఊర్ధ్వమాదిమనుస్మృత్యా దక్షిణాత్యేక ఇత్యం తంపార్వణపూర్వకాల విహితాన్వారంభణీయే నహి । సాకంసాంగ తయోపపాదితమి మంతద్దర్శపూర్ణాఖ్య మాస్థాలీపాకవిధిం ప్రతిప్రతిప దంకర్తవ్యమాజీవితం॥ అతఊర్ధ్వమిహాగ్నేయ స్థాలీపాకాత్పరంప్రాతః॥ ఊర్ధ్వమన్వారంభణీ యచరోరూర్ధ్వమితీరితం॥ శ్రౌతన్యాయేనైవకర్త వ్యబుధ్యాహ్యో చార్యేణైవోక్త మంత్రోతఊర్ధ్వం । ఇత్యేతస్మాదేవ సూత్రాద్వివాహస్థాలీ పాకాదుత్తరంపార్వణాస్యాత్ ॥ స్థాలీపాకారంభ ణస్యాధికారసిద్ధ్యర్థం తత్పూర్ణమాస్యాంచకుర్యాత్ । ఏతస్యాన్వారంభ ణీయక్రియాయాస్తస్యాఊర్ధ్వం చోక్తమేవాతఊర్ధ్వం॥ కర్తవ్యస్యాద్దక్షి ణావర్జమంత్రపక్షేపక్షేనో నృషోనైతదస్తి ॥ స్థాలీపాకోయశ్చవైవాహి కస్సఏవాగ్నేయశ్చాధికారోత్రనిత్యః ॥ ఉపోషితాభ్యాం మహారేకభుక్త వద్భ్యామమాంసాపిశితాశనాభ్యాం।కర్తవ్యఏవేతిపరేహ్నియాగసంకల్పి

తాభ్యామిహదంపతీభ్యాం॥ అక్షారంలవణంత్వమాషపిశితందధ్యాజ్యమి
శ్రందివాదర్శైకార్యమిహైకభోజనమితి స్యాత్పూర్ణమాసేపిచ। ఏతచ్చా
గ్నిమతాంవిధీయతఉతాత్రప్రోషితాభ్యామితిస్మృత్యాథోమృతజీవితస్య
హితయోర్వ్యక్తావ్యవస్థోచ్యతే॥సత్కర్మానుష్ఠాతృభిః పార్వణాఖ్యస్థాలీ
పాకశ్రాద్ధయోఃకర్మణోశ్చ। నిత్యత్వాచ్చావశ్యకర్తవ్యకత్వాత్కర్తవేస్తః
కర్మణీద్వేచదర్శే॥ ప్రత్యబ్దామావాస్యయోః శ్రాద్ధకర్తుశ్శిష్టాన్నానాం
ప్రాశనావశ్యకత్వాత్ । నాశ్నీయాచ్ఛేత్తత్రప్రత్యభావః పితౄణాంతస్మా
చ్ఛ్రాద్ధేమాషభక్ష్యాదిచాద్యాత్ ॥ స్యాచ్ఛ్రాద్ధకర్తుఃఖలుచైకభుక్తంపు
రాణసూత్రస్మృతిషుప్రసిద్ధం।క్షౌరాదిరన్యస్యనిషిద్ధఏవజీవత్పితుశ్చోదన
భూగ్నివిధానాత్॥ పాణిశ్చగ్రహణాద్గృహమేధినోవ్రతంతత్కాలయోర్భో
జనమాహాపర్వసు। కాలాంతరేభోజనమేవతృప్తిశ్చాన్నస్యజీవత్పితరంప్ర
తీదం॥ ప్రత్యబ్దామావాస్యక శ్రాద్ధకర్మకర్తవ్యత్వాభావమస్తీహయస్య।
విప్రస్యైవోపోషితాభ్యామితీహ సూత్రస్యార్థోనిశ్చితోదాహృతస్స్యా
త్॥ ప్రస్తావేఽస్మిన్నేతదుక్తం భవత్యాచారాపేక్షాయస్యతస్యాధికారః।
స్థాలీపాకానంతరేవా వివాహేసంపూర్ణేయా యాదిచేత్పౌర్ణమాసి॥ త
స్యామన్వారంభణీయాఖ్యహోమం కుర్యాత్ప్రాతఃపౌర్ణమాస్యాంయ
థోక్తం॥ శ్రౌతేన్వారంభణీయాయామగ్నావిష్ణూసరస్వతీ।సరస్వాంశ్చా
గ్నిగర్భగశ్చస్మార్తే హ్యేతాశ్చదేవతాః॥ అగ్నింస్విష్టకృతేచాంతరేణైత్య
స్మాచ్చసూత్రతః । ఆద్యోగ్నిస్విష్టకృచ్చాంతే సర్వేషుచరుకర్మసు॥ త
స్మాదన్వారంభణీయేచ రాషడ్దేవతాఇతి । కారికాకృద్భిరత్రోక్తంగృ
హావిద్భిఃపురాతనైః॥ అనాహితాగ్నేఃప్రథమేచరాచతస్యాపికాలఃకిలపౌ
ర్ణమాస్యాం । ప్రాతర్వ్వదంత్యేవకపర్దిశిష్యా అగ్నిస్తథాగ్నాసహితశ్చ
విష్ణుః॥ సరస్వతీచైవతథాసరస్వానగ్నిర్భగ స్విష్టకృదగ్నిరేతాః । క్రి
మేణహుత్వాథతతో జయాదీననంతరంబ్రహ్మవిసర్జనంచ॥ ఆద్యేచరౌద
క్షిణతోవరోత్రావదాన ధర్మాజ్జుహుయాత్తుధీమాన్ । క్రమేణచాగ్నావ్య

దిచతస్ర ఆహుతీర్హుత్వాఽగ్నయేఽస్మై భగినే వదాయ॥ శిష్టం హవిః ప్రత్యభి
ఘార్య పశ్చాద్ధోమస్తతస్స్విష్టకృతే వదాయ । సంస్థాప్య దర్వీం చ జయాది
కాం తే యదస్య తు స్విష్టకృతం చ హుత్వా॥ సమంజనం బర్హిష ఏవ శమ్యాః
పరేహ్ని తత్ప్రక్షతి హోమ ఉక్తః । సతీషు బర్హిష్వ్యశనా హుతీషు ప్రా
ప్తాస్వపంతం త్వభిఘార్య చాంతం ॥ శిష్టం హవిస్స్విష్టకృదర్థమేవాభిఘా
రయేత్సర్వ చరుక్రియాసు॥ ఉక్తస్థాలీపాకధర్మాస్తు యానాంస్తావాంత్సర్వాః
పార్వణే తూపదిష్టః । ఛేదశ్చైయార్థ దక్షిణావర్జ మత్ర కేచిత్పఠుః
పూర్ణపాత్రం త్వితిస్యాత్ ॥ హిరణ్యకేశి ప్రముఖాః పూర్ణపాత్రం
తు దక్షిణం । ఇత్యాహు ర్దర్శపూర్ణంతు స్థాలీపాకాఖ్య కర్మణః ॥
తత్రోత ఊర్ధ్వమిత్యాద్యా పూర్ణపాత్రంతు దక్షిణా । ఇత్యేకపక్ష ఇత్యేత
త్సూత్రార్థస్సముదాహృతః॥ నిత్యాః ప్రాయశ్చిత్తనైమిత్తికాని కామ్యాన్య
ప్యేతాని నైపార్వణేన । వ్యాఖ్యాతాన్యన్యాని కర్మాణి తాని సాధ్యాచా
రాద్యాని గృహ్యాంత ఉక్తం॥ హ్యాత్సంసర్గాగ్రియణౌ శానసర్పమాసి శ్రా
ద్ధాద్యష్టకాద్యేషు షట్సు । కర్మస్వాచార్యేణ చైతేషు తత్ర తత్రాభీష్టా దే
వతాశ్చ ప్రదిష్టాః ॥ స్థాలీపాకే దైవతా వైశ్వదేవే విశ్వేదేవా ఇత్యనేనోప
దిష్టాః । మంత్రామ్నానానుక్రమేణైవ ,చాగ్న్యద్యా రౌద్రాంతా దేవ
తాస్త్రింశదుక్తాః ॥ సర్పోత్సర్గే దేవతా పౌర్ణమాసి కర్మణ్యుక్తా శ్రావణౌ
మార్గశీర్షే । తత్రాప్యన్వారంభణీయే చరౌ చ శ్రౌతోక్తా యా దేవతాస్తా
ఇహ స్యుః॥ ధర్మప్రశ్నోక్తే మహారాజ సంజ్ఞే చరౌ చ స్థాలీపాకే దేవతాస్యా
త్స ఏవ। ఉక్షోత్సర్గే వ్రతహోమే గణాఖ్యే ప్రోక్తా మంత్రాస్తత్ర బోధా
యనేన ॥ ప్రాయశ్చిత్తేషు వ్రతోద్యాపనేషు కామ్యేష్వాగర్భ ప్రసూతౌ
చ సత్యాం । శాంతిప్యాదిత్యాదియజ్ఞేషు మంత్రాస్సైస్సైనోక్తా దేవతా
స్స్యుస్స్మృతౌ చ॥ స్థాలీపాకాస్సంతి యే తే చ సర్వే కార్యా ఏవం పార్వణే
నోపదిష్టాః । యా యాస్థాలీపాకహోమేషు చోపదిష్టాస్తాసాం దేవతా
వాంపురస్తాత్॥ స్థాలీపాకాచ్చావదాయా వదానధర్మేణాదాయాగ్నయే

గ్రేచహూయాత్ । అత్రోక్తాభ్యాం దేవతాభ్యశ్చ హుత్వా తాసామంతే స్విష్టకృద్ధోమ ఏవ॥ అగ్నిం స్విష్టకృతం చాంతే కేనేతి సూత్రస్యాభిప్రాయమేవం వదంతి । అగ్నిశ్చాదౌ స్విష్టకృచ్చ ప్రధానౌ స్థాలీపాకే పార్వణేపి ప్రధానౌ॥ ఏతావన్యోన్యాశ్రయా చానహుయా వన్యేషాంచాద్యంతయోర్హి ప్రధానా। ఇత్థంసిద్ధం ప్రోక్తమగ్నిం వికల్ప్య ముక్త్వాస్మాభిః క్వాపి సంపాదితాగ్నిః ॥ ఇత్యేవాహుః స్విష్టకృన్న ప్రధానం నాంగం కింతద్ధోమశిష్టోపపత్తిః । ఏవం బ్రూయుశ్శుష్క మీమాంసకాయే తేషాం ప్రత్యుత్త ప్రలాపో హి పశుః ॥ శ్రౌతస్మార్త ప్రక్రియానీకుమారా శ్శాస్త్రాధీతాశ్శుష్క మీమాంసకాస్తే। ఆచార్యైస్తైర్వోదితం సూత్రమేతత్కర్మానుష్ఠాన తు మంతద్విఃకల్ప్య॥ కుర్వంతి వ్యాఖ్యాన మంత్రాన్యథాహి వ్యాఖ్యాతారః కేచిదచ్ఛృంఖలేన ॥ అత్రైతదుక్తం భవతి క్రియా సదాహ్యనుష్ఠితా సంప్రతిగృహ్య వేదిభిః । ఏతానదాచార్యహృదాశయోక్త సూత్రార్థతాత్పర్యమతిస్ఫుటం యాత్॥ అగ్నిశ్చాగ్నిస్విష్టకృద్దేవతే చాగ్నేయస్థాలీపాక ఏవాధతేచ్వే । స్థాలీపాకే పార్వణేతు ప్రధానే సంగచ్ఛేతే దేవతేచాధతేచ్వే॥ ఉచ్యేతే చాద్యంతయోస్తు ప్రధానే స్థాలీపాకే ద్వే చ సర్వేషు తస్మాత్। ఆదావగ్నిః పార్వణేనోపదిష్ట స్థాలీ పాకేషూదితా దేవతాస్తాః ॥ తాసామంతే స్విష్టకృద్దేవతానాం స్థాలీపాకేషూచ్యతే హి క్రమోయం । ఏవం సిద్ధేనత్యపి ప్రాహురాజ్యే నాచారాచ్చాగ్నేర్గ్నయే హోమమేకే ॥ తత్కర్తవ్యత్వాపదేశాతిదేశాభావాదాజ్యే నైవ హోమో న యుక్తః। తస్మాదేవాగ్ని ప్రధానస్విష్టకృద్భ్యాం స్థాలీపాకాన్నేన హోతవ్యమేవ॥ ఏవం హవిశ్చాగ్ని ముఖాహుతి ప్రధానాహుతిస్విష్ట కృదాహుతీనాం । త్రేధా ప్రధానీకృత దేవతానాం సాధారణత్వాద్ధవిషో పృథక్త్వం॥ కర్తవ్యానుష్ఠానయోగ్యాః ప్రధానాగర్భి భూతాస్సంతు యే యత్ర తత్ర । యత్ప్రాస్మాకం జాయతే సంశయ స్తద్బ్రూయో భూయః ప్రియశస్సంస్మరామః ॥ ముఖాహుతి స్సా వ్యచ్చరుణా తదా దాకార్యా ప్రధానాహుతయోపి మధ్యే । వదంతి

యేస్విష్టకృతేజుహోతి ప్రాహుర్బుధాగృహ్యవిదోఽధిజ్ఞాః ॥ చరుప్రధానేష్వఖిలేషుకర్మసుప్రధానకత్వా చ్చరుణాముఖాహుతిః । ఉత్సర్జనోపాకరణవ్రతేషు ఘృతేనకార్యాచ ముఖాహుతిస్స్యాత్ ॥ అగ్నిప్రధానాషధిజర్మణి క్వచిన్ముఖాహుతిర్నాస్త్యథచాస్తి కేషుచిత్ । హావ్యేనచాగ్నివ్యతిరిక్తదేవతా ప్రధానకర్మణ్యుదితా ముఖాహుతిః ॥ అథాపికృతమాతిథ్యం మధుపర్కార్పణవిధౌ । తద్వపాహోమమాత్రం స్యాత్తంత్రేపూర్వోత్తరేణచ ॥ కలౌయుగేనిషిద్ధత్వాద్గోరాలంబస్యకర్మణః। ఉత్సృష్టస్యైవగోస్తత్ర సర్వశాఖాసమంస్మృతం ॥ ఆగ్నేయచరుమారభ్య యావత్ఖండసమాప్తితత్ । స్థాలీపాకప్రకరణ మితిగృహ్యవిదాంమతం॥ ఆరభ్యపార్వణేనాతో న్యానికర్మాణినిత్యతః । ఖండాంతమేషాం సూత్రాణామయమర్థఉదాహృతః ॥ యఃకోపిచోపాకరణే సమాపనే ప్రజ్ఞాయతేఽత్రాగ్నిరిహప్రధానతః । జాత్యేకవాక్యాదృషికేవచర్షయోహ్యాంగంద్వితీయస్సదసస్పతిస్స్యాత్ ॥ సర్వేషుహోమేష్వ పిచప్రధానం స్యాత్స్విష్టకృచ్చేత్యపి హోమసంజ్ఞే । ఇత్యుక్తమేవాగ్నిముఖేప్రసంగాత్తాభ్యాంవినాక్వాపినహోమకర్మ॥ తస్మాత్ప్రధానంహినవర్ష యోత్రాన్యంస్విష్టకృత్స్యాత్సదసస్పతిర్హి । వ్రతేషుచోపాకరణేసమాపనేష్వేవంహికర్తవ్యమనుక్రమేణ॥ కర్తవ్యేస్మిన్నేతదుక్తంభవత్యాచార్యాధీనోయోవటుస్తంప్రతీతం । గర్భాజ్జాతాద్వ్యష్టమోబ్దోపనీతం తచ్ఛ్రావణ్యాంప్రోష్ఠపద్యాంతువాపి॥

౪౯॥ ఉపాకరణాదివిషయః.

శ్లో॥ అధ్యాయోపాకర్మకృత్వాత దూర్ధ్వమాగామిన్యాంప్రావృషిప్రారభేత । ప్రాజాపత్యాఖ్యవ్రతం హోమపూర్వం కార్యంవర్షాంతద్వ్రితంచాచరేత్సః॥ పూర్ణేఽబ్దేఽస్యోత్సర్జనాఖ్యంచ హోమంకార్యంవర్షాంతద్వ్రితం వర్షపూర్ణే। ఏవంసౌమ్యాఖ్యవ్రతాగ్నేయవైశ్వదేవానిస్యుస్తత్తదోత్సర్జనాని॥ ఏవంకర్తవ్యేసతి బ్రహ్మచర్యమష్టాబ్దం స్యాత్షోడశే

జన్మనోధి।గోదానాఖ్యంకర్మకార్యం హిసాంగే వేదేఽధీతేస్యాత్సమావర్త
నాఖ్యం॥ అధ్యాయోపాకర్మకర్తవ్యయోగ్యా ప్రావృణ్మాసౌతౌచదోషే
ణయుక్తౌ । చేచ్ఛాపాఢేమాసికుర్వంతిసంత స్వాధ్యాయస్యాభావభీ
త్యావటూనాం॥ సింహస్థేఽర్కే శ్రావణేమాసి ముఖ్యస్సర్వేషాంస్యా
ద్విష్ణుభేబహ్వృచానాం । అథర్వాణాంపశుపతద్ధి పర్వణ్యేవోక్తంస్యా
ద్ధస్తభేసామగానాం॥ గౌడోభాద్రోసిచఆషాఢమాసః పూర్వాభావేతూ
ర్ధ్వమేతుప్రశస్తం । నోచేత్తస్యోత్సర్జనాత్పూర్వ కాలేకర్తవ్యంవాగామి
వర్షేపివాస్యాత్॥ చంద్రగ్రహాశౌచరుగాఢమాస కర్కిస్థార్కకాన్తేతను
క్రేజ్యమూఢాః । తత్కాలీనాదైవికారాజకాస్స్యు రేతేదోషాదృష్టమ
న్యత్రశాస్త్రే॥ అనుప్తబీజేన్నృపతౌవినష్టే విప్రేమృతేరాష్ట్రసమాకులే
చ । ఉత్సర్జనోపాకరణేనకార్యే గ్రస్తేశశాంకేగురుశుక్రమూఢే॥ దోషా
భావేనూతనానాంవటూనా మధ్యాయోపాకర్మకర్తవ్యమేవ । తత్రా
ధ్యాయోత్సర్జనస్యైవమేవ కర్తవ్యంచేతీరితంయాజ్ఞికైర్హి॥ శిష్యైస్స
హోపాకరణంచకార్యం నసంతిశిష్యాయదిచేత్స్వయంహి। నదీతటాకాది
శుచిప్రదేశేశిష్యైస్సహైవా ప్యవగాహ్యచాథ॥ ఉత్సర్జనోపాకరణాఖ్య
కర్మణః కృత్వామునీన్ దర్భమయాన్ప్రయత్నతః । సర్వోపచారైశ్చన
వప్రజాపతిప్రభృత్యృషీ న్నత్రహిభక్తితోర్చయేత్॥ క్రమేణసంతర్ప్య
నివీతీనర్షీన్ప్రజాపతిం కాండఋషింత్వాహపి । ప్రజాపతిఃకాండఋషిశ్చసో
మోహ్యగ్నిశ్చ విశ్వాహ్యుపనిషదశ్చతస్రః బ్రహ్మాస్వయంభూస్సద
స్పతిశ్చో పాకర్మసూక్తాహి నవర్షయస్స్యుః ॥ పారాయణస్య వ్రతకాం
డయోశ్చోపాకర్మణాం చాపిసమాపనానాం॥ హోమేషుచర్షీనుదితాన్
క్రమాచ్చతుర్థ్యంతేనచోక్త్వా జుహుయాచ్చసర్పిషా । ఏతేషుకర్మస్వృ
ఋషితర్పణాంతే యజ్ఞోపవీత్యగ్నిముఖాదికృత్వా॥ ముఖాహుతేరూర్ధ్వ
మృషిప్రధానాన్ హుత్వాతతస్స్విష్టకృతం సదసస్పతిం । ద్వితీయఇత్యు
క్తమతః పరంచానాజ్ఞాతహోమాదికమేవనాన్యత్ కిమప్యథోపాకరణే

సమాపనే పృ్యకావిధిర్హోమకపర్వయాశ్చ । కాండవ్రతంచాయముపక్ర మేత తత్కాండనామర్షిరథాత్ర సాంహితీః ॥ తాయాజ్ఞికీవారుణికీస్వయం భూః ప్రధానమూర్ధ్వంసదసస్పతీష్టకృత్ । ఏతావబౌధాయనాచార్యమతంనతూ పస్థానాదిసూక్తం నజయాదయుశ్చ॥ చతుర్విధోపాకరణేషు సర్వంసమా నమేవంహి సమాపనేషు । జయాద్యుపస్థానకసూక్తహోమాన్కుర్వం తికేచిత్త్వలుయాజ్ఞికాస్తు॥ సారస్వతాధ్య యనపాఠపరంపరాహిలోకేఖలై ర్ద్విజవర్యై రఘునాథ్యాధీతా । కాండక్రమాధ్యయనపాఠపరంపరాత్రవి చ్ఛిద్య తేక్వనభవత్యపిసంప్రదాయః॥

౫౦॥ వ్రతచతుష్టయవిషయః.

యావానాపస్తంబభిర్వేదశాఖాధీతః కాండస్త్రత్రచత్వారయేవ। ప్రాజాపత్యసౌమ్యాఆగ్నేయవైశ్వదేవా కాండాకాండకానాంనబుద్ధం॥అ ధ్యాయపారాయణకాండకానాం వ్రతస్యచోపాకరణానియాని । సోత్సర్జ నానీహపృథక్ప్రవక్ష్యే చత్వారితానీహసమానతంత్ర॥ యచ్ఛిష్యేభ్యో వేదమధ్యేష్యమాణోధ్యాసనం కుర్వన్స్వాహం వేదమేవ। సశ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం సశిష్యోహోమం కృత్వోపక్రమేద్వేదమేవ॥ ఇషేత్వే త్యాదిచతురోనువాకానేవనేతరాన్ । శిష్యానధ్యాపయేదత్రధృతయజ్ఞో పవీతినః॥ మాసాన్యంచాధ్యాపనం పౌర్ణమాస్యాం రోహిణ్యాంవోత్సర్జ నాం తేభ్యసేత్తు॥ ఏతంశుక్లేకృష్ణపక్షేంగ పాఠోహ్యధ్యాయోపాకర్మణా మాహచైతత్॥ యోబ్రహ్మయజ్ఞః క్రియమాణవిప్రః పారాయణం వాస తతంకరిష్యన్ । హోమంచకృత్వారభతేయధార్థం పారాయణోపాకర ణంయదేతత్॥ హోమంకృత్వాకాండమధ్యాపయేద్యః ప్రాజాపత్యం హోమమిత్యాదికాండాన్ । కాండశ్శబ్దః పర్యతేప్రాయశస్తత్కాండో పాకర్మేతివృద్ధాః పఠంతి॥ యస్యవ్రతస్యవ్రతదేవతాయానామ్నాతతశ్చో పనిషత్ప్రవృత్తిః । బ్రహ్మాస్వయంభూస్సదసస్పతిశ్చ పూజావ్రతోత్సర్జ

నయోశ్చహోమే ॥ పంచైతే వ్రతనామ్నోఽథ దేవతాస్సదసస్పతిః।
సూక్తంజయాద్యాః ప్రధానం యస్యచస్విష్టకృద్భవేత్ ॥ ఉత్సర్జనోపాకర
ణేకుర్యుదేవంమనీషిణః । యజుర్వేదేతుచత్వారఃకాండాః కాండపతీన్ప
షీన్ తర్పయంత్యర్చయంత్యే తానుపచారైస్తుసూరయః । వ్రతేషూత్స
ర్జనేష్వేవం హోమంకుర్వంతిసంప్రతి॥ ప్రజాపతేః కాండఋషేఃపుర
స్తాత్ప్రజాపతేనత్వదితీహసూక్తం । ఆగ్నేయకేగ్నే నయసూక్తమానో
విశ్వేతుసూక్తంత్విహవైశ్వదేవే॥ సాగంహితీభ్యోదేవతాభ్యఉపనిషద్భ్య
ఏవచ । యాజ్ఞికీభ్యోవారుణీభ్యో బ్రహ్మణేచస్వయంభువే సదస్పతిమం
తోక్తదైవతాన్యైతతఃపరం॥ జయాదికాండస్విష్టకృదత్రోపస్థానముచ్య
తే॥ అగ్నేవ్రతపతేత్యాది చతస్రోదేవతాఃప్రతి । తత్రకాండర్షిభ్యఃప్రా
జాపత్యవ్రతమీరయేత్ ॥ ఏవంసౌమ్యాగ్నేయవైశ్వదేవేష్వనుషజేదిహ।
ఏతద్వ్యాఖ్యాంతరాయాతంనా భూదాచార్యసంమతం॥ సౌమ్యవ్రతేతుసో
మాయకాండర్షయఇతీరితం। సోమోధేనుమిదం సూక్తాసాంహితీభ్యఃప్ర
భృత్యతః॥ మదంతీస్తాఉపస్పృశ్య నమోవాచేతిశాంతికం । జప్త్వాచత
స్రస్సమిధస్త్వాజ్యాక్తాఔదుంబరీర్వటుః॥ పృథ్వీసమిదిత్యేతైరుత్తిష్ఠాన్నాద
ధాతిహి । యుంజతేవృష్ణఇత్యాద్యా దశద్వాదశచోత్తరే॥ మంత్రబ్రా
హ్మణపాఠానువాకాదిపదవాచనం । యుంజతేసహితేత్యేతౌద్వావావా
చయతిస్ఫుటం॥ అగ్నేవ్రతపతేకాండేత్యా ద్యుపస్థానమాచరేత్ ।శన్నో
వాతశ్శాంతిజపస్సో మాల్యాహతవాససా॥ శిరస్సంవేష్ట్య సమితేత్యగా
రంహిప్రవేశయేత్ । పరేద్యుర్బ్రాహ్మణానాంచ భోజనంకారయేదితి॥

౫౧॥ వ్రతోత్సర్జనమ్.

శ్లో॥ ఉత్సర్జనంకార్యమేవద్వా రాద్యైస్సమిధఃక్షిపేత్ । వటో
శ్చకేశవపనంవ్రతేషూత్సర్జనేషుచ , వదంతికేచిత్సౌమ్యాఖ్యవ్రతపవేత
రేషుచ॥ అధ్యాయోపాకర్మచారభ్యతూ పాకర్మాణ్యుత్సర్గాణి చత్వారి
తాని। ప్రాజాపత్యాదీనికాండవ్రతాని సంక్షేపేణైతానిచోదాహృతాని॥

౧౨॥ అనుపనీతకర్తృకస్త్రీకర్తృకశ్రాద్ధవిషయః.

శ్లో॥ స్త్రియానుపేతేనచ సూత్రవాక్యాద్భ్రిమ ప్రమాదాతుర సంకటేషు । స్మార్తేపికర్మణ్యథలౌకికేపి హోమోనకర్తవ్య ఇహైవ తాభ్యామ్ ॥ ప్రాప్తాబ్దపంచమసమోఽనుపనీతకో వాస్యాదూర్ధ్వదైహికవిధింతుసపిండానాం। కుర్వీతకర్మసకలంహిస మంత్రమేతత్పిత్రోర్మృతేఽగ్రజమృతేపితృమాతృపిత్రోః॥ ఏషాంసాపిండ్యక్రియాస్వత్ర హోమంకుర్వీతాగ్నౌలౌకికేఽనుపేతః । భర్తృశ్రాద్ధంహోమవర్జం మృతాహేకుర్యాత్కర్త్రీస్త్రీస్వపిత్రోర్మృతాహే॥

౧౩॥ సూపాదియుతాన్నహోమవిషయః.

శ్లో॥ ఏకామ్యహోమాలవణేన మిశ్రితాయత్రోదితాస్తత్రన గార్హ్యకర్మసు । క్షారాదిసూపాదియుతంప్రశస్తం స్యాద్వైశ్వదేవేబలికర్మణీరితమ్॥ యథోపదేశంకామ్యాని బలయశ్చేతివాక్యహి। సూత్రస్యాదాహృతశ్చార్థఏతావాన్హియథామతి॥ సతిస్వయంప్రజ్వలితేఽనకేస్మిన్ శ్రౌతేపిచస్మార్తఉపాప్రయత్నాత్ । సమిద్ద్వయంతద్యజుషాపిచర్గ్భ్యాం మధ్యేదధాత్యేవహికేవలాభ్యాం॥ యస్మిన్మాసేయద్దినర్క్షే వివాహస్తస్మిన్మాసేచైనయోర్యత్ప్రియంస్యాత్ । భుంజీయాతాంతావథశ్శాయినౌచస్యాతాంవర్జ్యంమైథునంతత్పరేద్యుః॥ స్థాలీపాకః పార్వణేనతుల్యఃకర్తవ్యస్స్యాద్యదత్రకేచిద్వదంతి। యస్మిన్భార్యాగ్న్యస్విత్రోగారమేతి ధర్మాత్తస్మింస్తత్పరేద్యుశ్చయోగః॥

౧౪॥ వివాహగంధర్వవిషయః.

శ్లో॥ స్థాలీపాకాదూర్ధ్వమత్రాతిరాత్రిమేకత్రాధశ్శాయినౌదంపతీచేత్ । స్థాప్యోగంధర్వస్తయోర్మధ్యఏవస్థానాత్తస్మాన్నోద్వసేదాత్రిరాత్రాత్॥ దంపత్యోర్యత్రోభయోరేకశయ్యాభావే గంధర్వస్థాపనీయోఽత్రసిద్ధం । సూత్రానుక్తంపక్షమేవావలంబ్య తత్రిశ్లోకఃకారికాకృద్భిరుక్తః॥

౫౫॥ శేషహోమవిషయః

శ్లో॥ ఉత్థాప్యదండంవసనంద్విజాయదద్యాచ్చతుర్థ్యాంనిశిపూర్వయామే। గతేవివాహాగ్నిముపేత్యవధ్వాసాకం విదధ్యాదథహోమశేషమ్॥ హస్తేనాదాయాత్రహోమావశిష్టంస్థాలీస్థాజ్యంశీర్షివధ్వానయేయః। ఆసీనస్సన్మంత్రతోథాహరేకే సంధాతాజ్యంతద్దశావాస్వథాస్యః॥ ఆజ్యశేషేణహృదయదేశం యుగపదున్మృజేత్। ఋచాంగుష్ఠానామికాభ్యాంతతస్తిస్రఋచోజపేత్॥ తతస్త్వలీకాగణసనంనఖానాంనికృంతనంస్యాద్ధరరాణికార్చనం। సక్కంచుకాంతర్గతశూర్పయుగ్మంతదద్యుస్సజాతీయసువాసినీభ్యః॥ తత్రోద్వాహోక్తరాత్రాంతదీక్షాసంపూర్తా వాంఛావతోర్దారపత్యోః। ప్రాదుర్భావేయావనేసత్యయంస్యాత్కాలశ్రేయాన్మైథునస్యాక్తపవ॥

౫౬॥ రజస్వలావిషయః

శ్లో॥ ఆరోహోరుంచానువాకంజపిత్వా కుర్యాత్పత్నీసంగమంశుద్ధరాత్రౌ। శస్తేనక్షత్రేరజోభూత్తదూర్ధ్వంచేద్దుష్టర్క్షే చేచ్ఛాంతికర్మోత్రిరత్రి॥ దుష్టేరజసిదుష్టర్క్షే సతిశాంతిక్రియావిధిః। జ్యోతిర్వసిష్ఠజ్యోతిర్విత్కృత్యశ్యపాభ్యాంవిధీయతే॥ చండాలీపతితాసమాధరజకీశూద్రాదిదినాదికప్రిమాచ్ఛుద్ధా పుష్పవతీచపంచమదినేహవ్యేషుకవ్యేషుచ। చేద్దుష్టేహ్నినవోదకుంభసలిలైః స్నంమంత్రితైరాపద్దైస్నానంపాపనుదంనవైఃకిసలయైఃకార్యంసమృద్ధిర్ద్విజైః॥ ఈశాన్యతోగోమయమండితేచ పరిస్తృతేగ్నౌజుహుయాత్సదూర్వ్యాం। యుగ్మాంఘృతాక్తాంచ సమిత్ప్రమాణాంగాయత్రియాచాష్టసహస్రసంఖ్యామ్॥ శతప్రమాణామథవాథుహుతీం శుభాయనై వ్యాహృతిభిస్తిలాంశ్చ। తతస్సురాన్భూమిసురాన్పిత్ర్యాంశ్చసంతర్పయేదన్నసువర్ణవస్త్రైః॥ తిథివాసరధిష్ణ్యేషుపుష్పిణీయదిదృశ్యతే। గమనంవర్జయేత్తత్రపునశ్శస్తేతుదర్శనాత్॥ దోషాపనుత్తయేహోమంఘృతదూర్వాతిలాక్షతైః। కుర్యాదష్టోత్తరశతంగా

యత్రత్యాచపృథక్పృథక్॥ స్వర్ణగోభూతిలాన్దద్యా ద్విప్రేభ్యశ్చస్వశక్తితః। అనేనవిధినాచైవతస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే॥

౫౭॥ గర్భాధానవిషయః.

శ్లో॥ సత్పుత్రావాప్త్యర్థహేతు ప్రయుక్తస్మృత్యుక్తేహ్నిజ్యోతిషోక్తేతుకాలే। గర్భాధానంకార్య మాద్యార్తవాంతేసత్యాం స్నాతాయాంస్త్రియాంధర్మపత్న్యాం॥ పుత్రేచ్ఛుశ్చేత్సమానాహ్ని రాత్రౌవిప్రానాహూయాత్రపుణ్యాహకృత్యంస్యాత్। స్వస్మాత్పత్నీందక్షిణేతూపవేశ్యవిష్ణుర్యోనింకల్పయంత్వృగ్భిరాభిః॥ పత్నీంతత్రైవాభిమంత్ర్యాపివైనామన్యోవాభిస్తామభిమంత్రయేత। నాందీశ్రాద్ధంతత్పరేహ్నిచకార్యం గర్భాధానంతన్నిశిస్యాత్ప్రశస్తం॥ కుర్వీతతద్రాత్రితృతీయభాగేసత్పుత్రమిచ్ఛుస్సుసమాహితస్సన్। ఖట్వోపరిష్టాదిహధర్మపత్నీం యజ్ఞోపవీత్యేవహితాముపేయాత్॥ తృతీయభాగాదిపరేహ్నిరాత్రి ద్విభాగపర్యంతమహఃపరేద్యుః। రజస్వలాయామృతుసంగమేపి మృతౌప్రసూతావపిచాహురార్యాః॥ ఉక్తప్రకారాదృతుసంగమంయథా యుగ్మాసుపుత్రాఃప్రభవంతిరాత్రిషు। స్త్రియోప్యయుగ్మాస్వితిధర్మవేది నోవదంతితస్మాదృతుశోధనంస్మరేత్॥ చతుర్థీప్రభృతీత్యాది యావదండంసమాప్తితత్। నిస్సంశయత్వాత్సూత్రాణాం స్పష్టత్వాత్సముపేక్షితమ్॥

౫౮॥ అథవైశ్వదేవః

శ్లో॥ వైశ్వదేవస్యసంస్థత్వా న్నిత్యత్వాదాత్మశుద్ధయే। వైశ్వదేవస్తుకర్తవ్యశ్శ్వస్థాలీపాకపూర్వకః॥ నోత్పద్యేతేయావదాగ్నేయవైశ్వదేవస్థాలీపాకహోమౌచతావత్। నోత్పత్తిశ్చౌపాసనస్యాథవైశ్వదేవస్యాప్యుత్పత్తిరేవాత్రనోక్తా॥ కర్తవ్యోత్రౌపాసనారంభఏవాగ్నేయస్థాలీపాకహోమేకృతేతు। ప్రారంభస్యాద్వైశ్వదేవస్యవైశ్వదేవస్థాలీపాకహోమేసమాప్తే॥ యేదేవతేవిధీయతేస్థాలీపాకేహిదేవతే। ఔపాసనేపితేఏవసాయంప్రాతస్తుదైవతే॥ యాఃప్రోక్తాస్స్యుర్వైశ్వదేవేస్థా

లీపాకేహిదేవతాః । సాయంప్రాతర్వైశ్వదేవేష్వుక్తాస్తా ఏవదేవతాః॥
స్థాలీపాకేవైశ్వదేవేప్రధానాస్తు తాఽగ్న్యాద్యారౌద్రపర్యంతమంత్రాః।
వేదోక్తాస్తాదేవతావైశ్వదేవేశ్వదేవాహీతి సూత్రోదితార్థాత్। ఆగ్నే
యాదయప్యథోమ బలిహరణ్యానిచానగ్నిదేశాన్యపి । సర్వాణ్యపిప్రి
ధానానినహీకించిదపి శేషాచరణమంగం॥ సుదర్శనేప్యేవముదీరితార్థాస్స
ర్వేప్రిధానాఇతినిశ్చితాస్స్యుః । ఏవంచగార్గ్యోవరదోపిగృహ్య ప్రదీపి
కాకృద్గురురుక్తవాన్॥ కర్తవ్యత్వాత్కర్మణో వైశ్వదేవే కర్మప్రారంభా
ధికారార్థసిద్ధ్యై । పత్నీయుక్తఃకర్మకృద్వైశ్వదేవస్థాలీపాకంకర్మకుర్వీత
విప్రః॥ వివాహార్థ్యం వైశ్వదేవ మంత్రాణాముపయోగకే । ద్వాదశా
హమధఃశయ్యా విచరేచ్చసభార్యకః ॥ ఇత్యుక్త్వాథ ప్రశస్తేహాన్యార
భ్యేతిసుదర్శనః । ప్రాహారభ్యేతివాక్యేన స్థాలీపాకోవ, మ్యతే॥ అథ్యా
ర్యాః ప్రయతావైశ్వదేవేనత్యాహ్యుదీరితం । సూత్రమేతత్సాయం ప్రా
తర్వైశ్వదేవ క్రియాపరం ॥ అత్రైతదుక్తంభవతి ప్రసంగాద్వాక్యా
త్సమావేశనపక్షపాతాత్ । సాంగేవివాహేసతివైశ్వదేవోపయోగమం
త్రాధ్యయనంచకుర్వన్॥ సర్వాదశాహప్రతమత్ర చాధఃశయ్యాదిపత్నీ
సహితశ్చరిత్వా । త్రయోదశేహన్యుపవాసకృత్సన్ చతుర్దశేహ్న్యథ
వాహిపౌర్ణమాస్యాం ॥ పక్త్వాస్థాలీపాకమౌపాసనాగ్నౌ వుద్వాస్యోదగ్బ
ర్హిషిస్థాప్యవహ్నేః । జ్వాలాకార్యాద్యాజ్యభాగావసానేస్థాలీపాకా
చ్చావదాయావదాయ॥ హోతవ్యాస్స్యుర్మంత్రపాఠక్రమేణహ్యారౌ
ద్రాంతాస్త్రింశదగ్న్యాదయశ్చ। సర్వైరేతాభిపిత్ర్యాహుతిస్స్యాన్నోష్ణ
శమ్యాస్స్యుస్స్విష్టకృద్ధోమమత్ర॥ హుత్వాబర్హిష్యాంజనంహోమశేషం
కృత్వాగారాదన్నమాదాయసిద్ధం । పాత్రేష్వన్నం పంచధాకల్పనీయం
పార్థక్యాద్ద్వాఏకపాత్రేపిపక్వాన్॥ హోమార్థమేకత్రహవిష్యమన్నంపా
త్రేప్రకల్ప్యాథ వ్యాహవిష్యజాతం । క్షీరాదిముద్గాదియుతం ద్వితీయేద్వే
వాధ్వరార్థంచ హవిస్తృతీయే॥ అగ్రార్థమన్నాదఖిలాచ్చతుర్థేతద్వన్నృ

జ్ఞాయచపంచమేవా । సుదర్శనేనైవముదీరితంస్యాత్పిత్ర్యక్రతోర్భూతమ
ఖస్యకల్ప్యం॥ హోమాగ్రభాగాద్బలయోర్ద్వితీయో ద్భూతాగ్రదేవ
క్రతవస్తృతీయే । పిత్రర్థ్వరాయైచచతుర్థభాగో మనుష్యయజ్ఞాయహిపం
చమాంశః ॥ ఇత్థంవిభాగంప్రవదంతిశిష్టాః పక్షద్వయేప్యేక మిహావలం
బ్యం। క్షీరాజ్యదధ్యాదిభిరక్తమన్నం హస్తేనచాదాయతదగ్రభాగాత్॥
ఔపాసనాగ్నౌజుహుయాత్షడాహు తీరగ్న్యదికాస్స్విష్టకృదస్తిపాఠా
త్ । తస్మాన్నసోమస్త్వృతసప్తమాష్ట మాభ్యాంగిరాచార్యమతేక్వచి
న్న॥ తస్మాదభూత్స్విష్టకృతం హిషష్ఠకం హామాత్పరం చోత్తరతో
ష్ణభస్మని । తూరాద్యపకామ్యం జుహుయాచ్చహోమయో శ్శేషంచ
సంమృజ్యబలీంత్సమాచరేత్ ॥ దేశేదేశేస్యాద్బలీనాం ప్రమృజ్యావో
క్ష్యన్యుప్యాసేచనంచాత్రనానా। అంగుళ్యగ్రేణస్పృశంతీహయద్వద్భూ
మింతద్వద్బాదరీమానమాత్రం॥ నానాప్రదేశార్హా బలీంత్సమస్యవహ్నేః
ప్రతీచ్యాంతుసమాచరంతి । అగ్నేఃప్రతీచ్యాముతసప్తమాష్టమాభ్యాం
దదుఃధర్మబలేఃపురస్తాత్॥ అద్భ్యస్తతస్తత్పురతస్తదూర్ధ్వం ద్వాభ్యామ
ధర్మాఖ్యబలేరుదక్తః ॥ గృహ్యాభ్యఇత్యాది పురోపవర్గం ప్రాక్పంక్తిమే
తాంశ్చతుర్గోత్రదద్యాత్॥ బలేరధర్మాత్పురతస్తుకామబలిస్తతః ప్రాగ్ద్విశి
వాంతరిక్షం ॥ తత్ప్రాగ్యదేజత్వథదక్షిణేతు దద్యాత్పృథివ్యైప్రభృతి
భ్యఇత్థం ప్రాక్పంక్తిరేవం వ్యజనాకృతిస్స్యాత్తద్దక్షిణస్యాందిశిపిత్ర్యరా
ద్యాః । ప్రసవ్యసవ్యాచ్చబలీన్వదద్యాత్తథైవ కుర్యాత్పరిషేచనంచ॥
తతోగ్రదానంత్వథదేవయజ్ఞోపవర్గా ప్రసవ్యేనదక్షిణస్యాం। అగ్నేశ్చ
భూమ్యాం పితృయజ్ఞఉక్తస్సవ్యేనచోదగ్దిశి భూతయజ్ఞః ॥ మనుష్యయ
జ్ఞస్తునివీతినైవనృశబ్దతోర్థాచ్ఛునరాదయస్స్యుః । సవ్యేనకార్యస్త్వితిదా
నతుల్యాద్వ్యాఖ్యాతృభిః కైశ్చదుదాహృతంహి॥ ఆదావిద్యుత్పంచయ
జ్ఞేషుచాంతేవృష్టిః ప్రోక్తాన్యేషు కార్యేషుశస్తః । స్థాలీపాకేవైశ్వదేవే
జయాదాపిత్ర్యో హామస్స్వవన్నాపనవ్యాత్ ॥ ఏవంసాయంచాపి

రాద్రాంతమేవేత్యుక్తం నోచేద్ధోమవైహాయసౌవా । అగ్రందానంపం
చయజ్ఞాంశ్చకుర్యాన్నక్తంచేదప్యేకకాలంద్వయోర్న ॥ పాకాద్యాబ
ల్యాంతకృద్వైశ్వదేవస్సాయం ప్రాతర్ధార్యౌపాసనాగ్నౌ । కర్తవ్యం
స్యాత్ప్రత్యహంప్రోషితోపితద్వానన్యైః కారయేన్మందిరేతు ॥ ఆచార్యై
స్తైర్వోక్తధర్మాఖ్యసూత్రాదుక్తంహ్యార్యాన్ ప్రయతాన్ వైశ్వదేవే।
ఇత్యారభ్యాహాతిథీనేవచాగ్రేభుంజీయాదిత్యంతకం వైశ్వదేవమ్॥ లౌకా
గ్నౌచానాహితాగ్నిః ప్రవాసీకుర్వీతాగ్రం పంచయజ్ఞాన్ సహామ్యం।
ఉష్ణేభస్మన్యాహితాగ్నిస్త్వనగ్నిః కుర్వీతాగ్నౌలౌకికేవైశ్వదేవం ॥ రో
గోపవాసాదిపరాన్నభోజనాద్యాపత్సుసత్స్వప్యశనేప్రయత్నతః। కర్త
వ్యమేవాహానిసాయమప్వహం స్యాద్వైశ్వదేవంత్వథ పంచచాధ్వరాన్॥
కుర్వీతనోచేద్యదిపక్వమన్నం ఫలాదిమూలాద్యథతండులాది । యథాధి
కారంజుహుయాచ్చవహ్నౌజలం జలేవస్త్వపివాగ్న్యభావే॥ ఇదమేవా
ర్థమన్యత్ర స్పష్టం శిష్టైరుదాహృతం।పక్వాభావేప్రవాసేచ తండులానో
షధీస్తువా॥ పయోదధిఘృతంవాపికందమూలఫలాదివా । యోజయేద్దే
వయజ్ఞాదౌజలంవావస్తువాజలే॥ వైశ్వదేవావశ్యకత్వమాహశాతాతపో
మునిః । వైశ్వదేవవిహీనాయేచాతిథ్యేనచ వర్జితాః॥ తేసర్వేవృషలాజ్ఞే
యాః ప్రాప్తవేదాఅపిద్విజాః । ఉక్తంచభగవద్గీతాస్విమమేవార్థముత్త
మం ॥ ఇష్టాన్భోగాన్హివోదేవాదాస్యంతే యజ్ఞభావితాః । తైర్దత్తాన
ప్రదాయైభ్యో యోభుఙ్క్తేస్తేనఏవసః । యజ్ఞశిష్టాశినస్సంతోముచ్యంతే
సర్వకిల్బిషైః । భుంజతేతేత్వఘంపాపాయేపచంత్యాత్మకారణాత్ ॥యజ్ఞో
పవీతీజుహుయాచ్చదేవ తీర్థేనచోత్తానకరేణచాన్నం । తద్వైశ్వదేవాది
షుహస్తసాధ్యహోమేషు సర్వేష్వపితండులాదీన్॥ వైశ్వదేవబలీనాంతు
నదోషోదర్శనేక్వచిత్ । స్వయముద్ధరణేదోషస్తస్మాదన్యైస్తుకారయేత్॥
అనుద్ధృత్యబలీనశ్నన్ప్రాణాయామాంత్షడాచరేత్ । స్వయముద్ధరణేచే
త్తుప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ నిశ్యప్యుర్వ్యాంబలీన్దద్యాన్నైవపాత్రాం
తరేక్వచిత్ । ఉద్ధృత్యాగ్నివిప్రాప్సుక్షిపేద్వోపరిసద్మనాం॥

౫౯॥ బ్రహ్మయజ్ఞప్రకరణమ్.

శ్లో॥ ప్రాతస్స్నాత్వాకర్మసంధ్యాదికృత్వా శ్రౌతస్మార్తంచాగ్నికృత్యంసమాప్య । స్వాధ్యాయస్వాధ్యాపనాద్యత్రగేహే యోగక్షేమంవీక్ష్యసర్వంతదూర్ధ్వం॥ యోబ్రహ్మయజ్ఞేనచయక్ష్యమాణః ప్రాచ్యాముదీచ్యామపరాజితాయాం । గ్రామాద్బహిస్థాహ్రదకూపవాపీ నదీతటాకాదయఏవయత్ర ॥ సంత్యత్రగత్వావిధివద్ద్వితీయంస్నానంచ మాధ్యాహ్నికమత్రకృత్వా । గృహ్యాంతరోక్తంస్మృతిషూదితత్వా త్స్నానాత్పరంబ్రహ్మమఖంచకుర్యాత్॥ అప్సుస్నాత్వాచమ్యయజ్ఞోపవీతీ భూత్వా విప్రోధౌతశుష్కాంబరస్సన్ । ప్రాగాసీనోబ్రహ్మయజ్ఞేనయక్ష్య ఇత్యాగూర్యాత్రోదకంస్పృశ్యదోర్భ్యాం॥ విద్యున్మంత్రేణాథశుద్ధోదకైస్త్రిరాచామేదిత్యాదిహృత్స్పర్శనాంతం । కృత్వాశ్రుత్యుక్తాచమానంచసవ్యేపాదేపాదందక్షిణంస్థాప్యతస్మిన్॥ జానున్యుత్తానేతరంస్థాప్యతస్మిన్ప్రాగగ్రేచద్వేపవిత్రేనిధాయ । ప్రాంచంసవ్యంచందక్షిణంస్థాప్య హస్తమోమిత్యుక్త్వావ్యాహృతీస్త్రిస్సకృదుక్త్వా॥ దేవ్యాఃపాదంపాదముక్త్వార్ధమర్ధంతూక్త్వాసర్వాంచావిరామంజపిత్వా । ప్రాగగ్రానాస్తీర్యదర్భాన్బహూంశ్చతేషూపస్థాస్యాసనంతద్విశేషం॥ సవ్యేపాదేదక్షిణంస్థాప్యచోరుం సవ్యేహ్యూరాదక్షిణంస్థాప్యపాదం । ఏవంతూపోపస్థసంజ్ఞాసనేస్మిన్ప్రాగస్యస్స్వాధ్యాయమేవారభేత॥ అధ్యేతృభిఃపితృపితామహప్రపితామహాదిక్రమాధ్యయనపాఠపరంపరాయత్॥ స్వాధ్యాయమిత్యభిహితంహిసమస్తకర్మానుష్ఠానకారణవిధావుపయోగితత్వాత్॥ అధ్యేతవ్యంప్రత్యహంబ్రహ్మయజ్ఞస్వాధ్యాయం త్వైతద్యథాశక్తికృత్స్నం । తత్రేషేత్వోర్జేప్రభృత్యేవకాండం ప్రశ్నంసూక్తంచానువాకంయజుర్వా॥ అర్ధంవాధీయాత్ప్రతిజ్ఞాపకేవి రమ్యాన్వాహత్రిర్నమోబ్రహ్మణేహి। వృష్టిర్మంత్రేణోదకంస్పృశ్యదోర్భ్యామాచమ్యాథోతర్పణంస్యాద్యతాసుః॥ ఏవంకర్తుంనోసమర్థోయదిస్యాద్గ్రామేస్వాధ్యాయంత్వధీయీతవిప్రః । అంతర్గేహేమానసేనైవచాహర్నక్తం తిష్ఠన్వాశయానోవ్రజన్వా॥ దేశాస్వాస్థ్య

డాచవారంవినాస్మిన్నానధ్యాయో బ్రహ్మయజ్ఞేకదాచిత్ । నిత్యంయ
స్తు బ్రహ్మయజ్ఞంత్వధీతే పుణ్యస్తేజస్వీయశస్వీద్విజస్సాన్యత్ ॥

౬౦॥ దేవర్షిపితృతర్పణవిషయః

శ్లో॥ బ్రహ్మాదయోఽత్రయేదేవాస్తాన్ దేవాంస్తర్పయామిహా ।
సర్వాన్దేవగణాంశ్చైవదేవపత్నీశ్చసర్వశః॥ దేవపుత్రాన్దేవపౌత్రాన్భ
ర్దేవాంశ్చభువస్సువః । భూర్భువస్సువరిత్యేతాన్ దేవాంత్సంతర్పయేత్క్ర
మాత్॥ దేవతీర్థేనాంజలినాబర్హిష్యేవర్షితీర్థతః । ద్వావంజలీనివీతస్తుక్ర
ష్ణద్వైపాయనాదయః॥ యఏవఋషయస్తత్ర తానృషీంస్తర్పయామిహి।
సర్వానృషీనృషిగణానృషి పత్నీశ్చసర్వశః॥ ఋషిపుత్రానృషిపౌత్రాన్
భూఋషీంశ్చభువస్సువః । భూర్భువస్సువరిత్యేతా నృషీంత్సంతర్పయే
త్క్రమాత్॥ ప్రజాపతింకాండఋషిం తర్పయామీత్యథక్రమాత్ ।
సోమమగ్నించవైవిశ్వాన్దేవాన్కాండఋషీంస్తథా॥ సాంహితీర్దేవ
తాశ్చోపనిషద స్తర్పయామిచ । యాజ్ఞికీర్వారుణీరేవంస్యాద్బ్రాహ్మణం
స్వాయంభువం ॥ సదసస్పతిమిత్యేతే తర్పయామీతితర్పయేత్ । ఇత్యే
వంయాజ్ఞికీః కేచిత్ప్రాహుః కుర్యుర్మనీషిణః॥ ప్రాచీనావీత్యంజలీంస్త్రీం
స్త్రీంస్తతస్సోమః పితృమాన్యమః । అంగిరస్వానగ్నిష్వాత్తా అథాగ్నిః కవ్య
వాహనః॥ ఇత్యాదయోయేపితరస్తాన్పితౄంశ్చస్వధానమః । సర్వాన్పి
తౄన్పితృగణాన్పితృపత్నీశ్చసర్వశః॥ పితృపుత్రాన్పితృపౌత్రాన్భూః
పితౄంశ్చభువస్సువః ! భూర్భువస్సువరిత్యే తాన్సర్వాన్పితౄంత్స్వధా
నమః॥ తర్పయామీతిచోక్త్వాతు పితృతీర్థేనతర్పయేత్ । ఇత్యంతంజీవ.
తాతోఽపికుర్యాద్దైవతర్పణాంతికమ్॥

౬౧॥ పిత్రాదితర్పణవిషయః

శ్లో॥ ప్రమీతతాతఃపితరంపితామహం పితౄంశ్చమాతృపవిభృ
తీంశ్చతిస్రః । మాతామహాంస్త్రీంస్తుతథైవమాతామహ్యాదితిస్రోఽపిచ
తర్పయేత్పితౄన్॥ పత్నీసుతభ్రాతృపితృవ్యమాతులాం త్సభార్యకాం

స్తాదుహిత్రాస్స్వస్రారపి । తథైవదౌహిత్రకభాగినేయ కౌపిత్రృష్వసూర్మాతృసహోదరీశ్చతాః॥ సభర్తృకాస్స్యశ్వశురంగురుంతథాపత్న్యాదియుక్తంవిధివచ్చతర్పయేత్ । నిష్పీడ్యవస్త్రంధృతమృద్విభూతి కౌపీనోపిమాధ్యాహ్నికకృద్గృహంవిశేత్॥ స్వాద్దైర్వైశ్వదేవంగృహదేవతార్చనంహ్యభ్యాగతానామతిథేశ్చపూజనం । అభ్యాగతాజ్ఞాతచరామనోహరా అజ్ఞాతగోత్రోతిథిరాగతోహంతాత్॥

౬౨॥ ఉపనయనప్రకరణం.

శ్లో॥ గర్భాష్టమేష్వితిప్రోక్త మాచార్యైస్తైవతత్రతు । జన్మతః పంచమేషష్ఠే సప్తమేవోపనాయనం॥ కర్తవ్యంబ్రాహ్మణంచేతిసూత్రార్థస్సముదాహృతః । రాజ్ఞస్తునవమాదూర్ధ్వందశమాద్వాత్పరంవిశః॥ ఆచార్యస్యమతంచేదం తతోమనుమతంస్మృతం । బ్రహ్మవర్చసకామస్య కార్యంవిప్రస్యపంచమే॥ రాజ్ఞోబలార్థినష్షష్ఠేవైశ్యస్యేహార్థినోష్టమే । వటుఃపటుఃతరఃప్రజ్ఞాశాలీచేద్బ్రహ్మవర్చసం ॥ అపేక్ష్యపంచమేవస్యాద్ షష్ఠేవాబ్దేసప్తమేపివా । ఇతిగృహ్యాంతరంబ్రహ్మవర్చ సంనతుసంస్మృతం॥ కశ్యపేనాథదశమాదూర్ధ్వం కార్యంచమధ్యమం । నీచంత్రయోదశాదూర్ధ్వంపతత్యూర్ధ్వంతుషోడశాత్ ॥ నప్రాయశ్చిత్తమేతావత్పర్యంతాదూర్ధ్వమేవహి । ఉద్దాలకోదితప్రాయశ్చిత్తం కృత్వోపనాయయేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వైవ నకుర్యాదుపనాయకం॥ మాసౌద్వాసహయావకేనపయసామాసంతు పక్షంనయేత్ షాడ్రాత్రాష్టదినంఘృతేన పడహంచాయాస్థితేనాంభసా । త్రిస్సశ్చాష్టతిథీరహర్నిశమభోజ్యం చైతదుద్దాలకప్రోక్తంచేత్యుపనాయన ప్రకరణేగృహ్యాంతరేతూదితం॥ వసంతాద్యృతవో వర్ణత్రియాణాంక్రమశస్స్మృతాః । ముఖ్యామాఘాదిమాః పంచవసంతాఇతికేచన॥ పూర్వేద్యురాచార్యఉపాత్తశిష్య స్నాతస్సభార్యస్సమలంకరిష్ణుః । పుణ్యాహనాందీముఖకృత్స్వయంహి కృచ్ఛ్రైస్త్రిభిశ్చాన్నసువర్ణధాన్యైః ॥ నిర్దోషమాప్త్యైఉపనేతృయోగ్యతాసి

ద్ధ్యైపవిత్రీకృతవాం స్తత స్తతః । కృచ్ఛ్రైస్త్రిభిశ్శిష్యశరీరశోధనం బ్రాహ్మ్యమృచం గ్రాహయితుంచకారయేత్ ॥ అచ్ఛిన్నకోపీనధృతస్యతద్వటోః కర్తవ్యముక్తంనవతంతుధారణం । పరంపరాప్రాప్తకులాధిదేవతా సంస్థాపనంకార్యమథాపరేహ్ణ్యపి॥ చౌలంకృతంనోయదితూక్తకాలే చౌలంచకృత్వోపనయేతనోచేత్ । జాతాద్యతీతాన్యఖిలానియాని క్రమేణకార్యాణ్యఖిలానితాని॥ పూర్వోక్తకర్మకరణేప్యధికారసిద్ధ్యైపాహిత్రయోదశఘృతాహుతిహోమమత్ర । కృత్వాప్యతీతజననాద్యఖిలక్రియాశ్చకృత్వోపనాయనముశంతివిధింవిధిజ్ఞాః॥ పరేద్యురాచార్యవటూ సుమంగళస్నాతౌచభూత్వాసమలంకృతౌతతః । కటేకుమారంహ్యుపవేశ్యదక్షిణేహ్యాసీనఇత్యుత్తరతస్స్వయంతతః ॥ ఇమంవటుంకాశ్యపమానిగోత్రీయజ్ఞేశశర్మాణమిహోపనేష్యే । సంకల్ప్యచాలంకృతవేదికాయామగ్నిప్రతిష్ఠాపనమత్రకుర్యాత్ ॥ బధ్వాకుమారస్యచకంకణం తత్కర్మాంగతద్బ్రాహ్మణభోజనంస్యాత్ । తైర్భుక్తవద్భిశ్శుచిమంత్రవద్భిశ్శైవాశిషాంవాచనమాచరంతి॥

౬.3॥ కర్మాభ్యుదయికబ్రాహ్మణభోజనవిషయః

శ్లో॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వేతి యత్రయత్రోపదిశ్యతే । తత్రతత్రాభ్యుదయికశ్రాద్ధమిత్యవగమ్యతే॥ సర్వాధికరకర్మభ్యఃపూర్వేద్యుస్సద్యఏవవహి । బ్రాహ్మణాన్భోజయేదష్టౌ హిరణ్యేనాదనేనవా॥ ఇత్యయంగౌణపక్షస్స్యాన్ముఖ్యోద్వావింశతిర్ద్విజాః । తథాభ్యుదయికంశ్రాద్ధంవక్ష్యామస్తూత్తరత్రహి॥ ఆశిషోవాచయిత్వేతి పుణ్యాహంకర్మణస్స్మృతం తత్కర్మసర్వేజానంతి గృహ్యజ్ఞాయాజ్ఞికాద్విజాః॥ శుచిన్మంత్రవతస్సర్వేకృత్యేషుభోజయేదితి। ప్రాహాచార్యః కేషుకేచిదాదావంతేషుకేషుచిత్॥ చౌలోపనయనాన్నాది ష్వాదౌబ్రాహ్మణభోజనం । ఉదీరితంకుమారాణాం శేషభోజనసిద్ధయే॥ యజ్ఞోపవీతంత్వితివాచయేద్వటుంయజ్ఞోపవీతంఖలుధారయేదథ॥

౬౪॥ యజ్ఞోపవీత ధారణ విషయః.

శ్లో॥ కేచిద్దేవస్వామిమతానుసారిణః కుర్యుః పురస్తాచ్చ సమిన్ని ధానతః॥ భోజనాచమనే స్వాధ్యాయే చ యజ్ఞోపవీత్యభూత్ । ఇత్యాచార్యః ప్రోహిత స్మాద్యజ్ఞోపవీత ధారణం॥ ప్రాగ్భోజనాచ్ఛ్రియ ఏవ సదాచారాచ్చ నిశ్చితం। యజ్ఞోపవీతినం త్వేకం కుమారం భోజయేత్పృథక్ ॥ అన్నాద్య శేషోచిత భోజ్యపూరితం పాత్రంచ గాయత్ర్యభిమంత్రితాశనం । ఆపోశనేనాహుతి పంచకైర్యుతం సంభోజయేచ్చోదరపూరణం యథా॥ తత్రాశిషో వాచయిత్వా కుమారం భోజయేదితి॥ మాతాచార్యేణ చోక్తత్వాన్న మాత్రా సహభోజనం॥

౬౫॥ కుమారస్య మాత్రా సహభోజనం.

శ్లో॥ మాత్రా సహైవాశనమత్ర నాస్త్యతాచార్యేణనోక్తం న తు సర్వసమ్మతం । శాస్త్రార్థమస్త్వీతి వదంతి యే ద్విజా స్తేచానభిజ్ఞాంధ పరంపరాహి॥ వటోశ్చ మాత్రా సహభోజనం సదాపస్తంబ సూత్రే తు తథాశ్వలాయనే । సూత్రేష్వనుక్తం హితతోననుష్ఠితం శిష్టైశ్చ వృద్ధైరపి సూత్రవేదిభిః॥ సమాన పజ్త్కావపి వా సహాశనం యేషాం తు గృహ్యే తు విధిర్విధీయతే। తచ్ఛాఖినామేవ తదుక్త సత్క్రియా విరుద్ధ గృహ్యాదితి నాన్యశాఖినాం॥ అంతోదాత్తే నామ సౌశబ్ద ఏవ నామ బ్రాయాద్విష్ణుశర్మా సుశర్మా । దేవస్యోదాత్తేపిచైవానుదాత్తే శర్మాని త్యేవా వృధం చాత్ర వర్జ్యం॥

౬౬॥ మేఖలాజినాది ధారణం.

శ్లో॥ కుశాంబు కూర్చాజిన వస్త్ర మేఖలా దండాశ్మనశ్చేతి సకృత్ప్రయోజయేత్ । స్యాత్సామిధేనీమిమమగ్న ఆయుషే హ్యాగ్నిష్ట ఆయుస్తు చముచ్చరేద్గురుః॥ ప్రవాచయేన్మాణవకంచ వాచయన్ యోగాదిమంత్రాన్న వహావయేదితి । ఇయం దురుక్తాదజినస్య మంత్ర మాగంత్రా సమగన్మితి చాప్యుదాయుషా ॥ సమంత్రమేతాన్యపి మేఖలాది కాన్యథాపు నర్మాణవకంచ వాచయేత్ । అగ్నౌ సమిాపే సతి మంగళాష్టకాన్పఠంతి తచ్చాద్భిక వాచనాత్పరం॥

౬౭॥ సుముహూర్తకాలే బ్రహ్మోపదేశః.

శ్లో॥ ప్రాప్తే ముహూర్తే సతి తూపవేశ్య చోపస్థే వటుం కర్ణజపే చ సుప్రజాః। తత్రాశిషో వాచనమాచరంతి విప్రా మహాంతో బహుమంత్రవంతః॥ ఋగ్భిర్యజుర్భిర్బహుభిః ప్రశస్తైస్తైస్సామభిశ్చోత్తర వేదవాక్యైః। ఓంభూస్తత్సవితుర్వరేణ్యం భువస్తు భర్గశ్చ సువర్ధియోయః॥ తతశ్చ భూస్తత్సవితుస్స భర్గో భువో ధియోయస్సువరిత్యృగుక్తా। గురో వరం తే ప్రదదామి చోక్త్వా వరం కుమారో గురవే ప్రదద్యాత్॥ తతో గురుస్సప్తదశైవ చాసూనాయమ్య గృహ్ణాతి నరం హి మంత్రాత్। శ్రోత్రే తు దేవస్య చ మంత్రతస్తం గృహ్ణాంతి తస్మాత్తు వరో త్రగాస్స్యాత్॥

౬౮॥ అగ్నికార్యం.

శ్లో॥ అగ్నయే సమిధమాదియజూంషి ద్వాదశైవ సమిధాహుతీర్వటుః। కాలయోశ్చ జుహుయాద్వటోరిహాచార్య ఆహ న తదన్యదిష్యతే॥ ఏకా సమిద్వ్యాహృతిభిశ్చ కేచిద్వ్యస్తాసమస్తాశ్చ సమిచ్చతస్రః। ఇత్యాహురేకేకతదూర్ధ్వమేకా సమిత్త్వనస్త్వేతి వదంతి కేచిత్॥ యత్తే అగ్నే మయి మేధామిత్యుపస్థాయ పావకం। మానస్తోక ఋచా భస్మధార్యం స్యాత్ప్రార్థనం శుచేః॥ వృద్ధాన్నమస్కృత్య హి మాతృపూర్వకం పలాశపూజార్థమితీహ భిక్షాం। సంయాచయేత్తామథ బాఢమస్మిన్స్యాద్బాఢమశ్నామి కరోమి బాఢం॥ బాఢం దివా న స్వపిమీతి బాఢం చరామి బాఢం ప్రభవామి చేతి। తచ్చక్షురే తేన కృతార్థతా స్యాన్మాధ్యాహ్నికీ చాత్ర పునర్న కార్యా॥ సంధ్యాం చ భిక్షాటనమగ్నికార్యం కుర్వీత కాలద్వయమన్వహం హి। కర్తవ్యమాపాకరణాదుపేతైర్గాయత్ర్యా బ్రహ్మముఖం చ నిత్యం॥

౬౯॥ పాలాశకర్మవిషయః.

శ్లో॥ పాలాశార్చా స్యాచ్చతుర్థేఽహ్ని కార్యా గ్రామాత్ప్రాచీం ప్రాగుదీచీముదీచీం। తాం ప్రాప్యాథ స్తాత్పలాశస్య కృత్వా ప్రాక్సంస్థ త్రీన్ స్థండిలాన్యప్యుదగ్వా॥ ఆవాహ్యాతేషు ప్రణవం తదాదౌ శ్రద్ధాం చ మేధాం

చయథాక్రమేణ । కుర్వీతపూజామిహభక్త్యాభోజ్య పక్వౌదనాపూపసు
మోదకాద్యైః॥ యశ్ఛందసాంతైర్నవభిశ్చవాక్యై రుపస్థితస్యాత్ప్రణవ
స్యకార్యా । స్యాచ్ఛ్రద్ధయాగ్నిస్త్వితిసూక్తకేన శ్రద్ధాముపస్థాయతథై
వమేధాం॥ మేధాదేపిత్యాదిసూక్తైశ్చతుర్భిర్మేధాం చోపస్థాయవృక్షేప
లాశే । వస్త్రాదీనిన్యస్య పశ్చాన్నవాని దద్యాత్తస్మైమాణవాయైచస
ద్యః ॥ తత్రసప్తదశవారమస్య సూంత్సంసియమ్యహిగురుః ప్రతిగ్రహీ ।
అంశుకంపరిహృతంవటోర్ధృతంయస్యతే ప్రథమవాస్యమంత్రతః ॥ కేచి
ద్ధోమంచాత్రకుర్వంతి కర్మణ్యాదౌకృత్వాదేవతాపూజనంచ । అగ్నిం
చేధ్వాథాజ్యభాగావసానేఽపూపైరగ్నింతం పరిష్కృత్యసాంతం ॥ య
శ్ఛందసామిదంసూక్తం వాచయన్నేవహావయేత్ । చతుర్భిఃపంచభిష్షడ్భి
ర్వాక్యైశ్చాథైకవాక్యతః॥ క్రమాత్త్యక్త్వావిమాయంత్విత్యాదివాక్య
చతుష్టయం । స్వాహామ్నాతాషడత్రాంత్యేవాక్యేస్వాహేతియోజయే
త్॥ ఏకాదశాహుతీరేవంహావయిత్వాగురుర్వటుం। జయాదీంశ్చస్వయం
హుత్వా వస్త్రాదిత్యాగధారణం ॥ అసంశయత్వాదుపనాయనస్య ఖండ
ద్వయస్యాపిసుబోధకత్వాత్ । ఉపేక్షితంశిష్టమథద్విజాంశ్చ సంభోజ
యిత్వాశిషమాచరంతి॥

౨౦॥ స్నాతకవ్రత విషయః.

శ్లో॥ అధీతవేదస్తుగురోరనుజ్ఞయాయ ఆశ్రమంస్వీకురుతేతముద్ది
శేత్ । జ్యోతిర్విదుక్తేఽహనిశోభనేదివా కార్యం సమావర్తనముత్తరా
యణే॥ బ్రహ్మచర్యవ్రతస్యానుష్ఠానధర్మాదిసంశయే । కృచ్ఛ్రాదిభిఃకృత
ప్రాయశ్చిత్తోనాందీముఖంచరేత్ ॥ తతఃపరేహన్యుషసివ్రతీకృతస్నానో
ఽప్సుసంధ్యాంతు సమాప్యగోగృహం । ప్రవిశ్యహిప్రాగుదయాత్స్వ
యంతమం సూర్యోయథానాభితపేత్తథావసేత్ ॥ యదిక్వచిన్మాత్రపురీ
షసంకటేచఛత్రాదిభిశ్చావరకైర్వృతోభవేత్ । కృత్వాగ్నికార్యంత్వథ
మధ్యమేదినేవహ్నిం ధనాదిహ్యథపాత్రసాదనే ॥ సూత్రేవస్త్రేమణియు
గసమిత్స్రిక్స్రుగంధప్రవర్తాశీతోష్ణాం బుక్షురకటయవచ్ఛత్ర దండాంజ

నాని । స్వచ్ఛోపానద్ద్వయకుశకృత్స్నాఽన చూర్ణాని చైవం స్నాస్యన్
యుంజ్యాత్సకృదిహానరః కాష్ఠమౌదుంబరంచ ॥ గోశాలాయాంపశ్చిమే
భాగఏవహ్యాసీనో విస్రస్యతాంమేఖలాంచ । దద్యాత్తస్మై మాణవా
యాత్రకాలేదండత్యాగః కార్యఏవాజినస్య ॥ వాసోహతంతత్పరిధాయ
చాంతరంమంత్రేణసోమస్య తనూరసీత్యథ । ససూత్రకౌపీనమపాస్యచం
దనం ప్రధానమేకేత్యవగమ్యతేఽధునా ॥ ససూత్రకౌపీనమపాస్యచందనం
ఫాలేగ్రహో ధార్యమిహద్విజాతిభిః । హోమాదిమానంహ్యుదితేషు భేషు
త్యక్త్వాహ్యుపస్థాయదిశస్స్వగృహ్గతః ॥ చంద్రంద్వితీయేనచ భానిరాతినా
సంభాష్యగచ్ఛేత్స్వమనోరథాశ్రమం । స్నానక్రియాయామిహచంద్రద
ర్శనం ప్రధానమేవేత్యవగమ్యతేఽధునా॥ స్యాత్సోమరాజన్నితి మంత్ర
లింగతస్స్నానంతుకర్తవ్యముశుక్లపక్షే । అథానధీతేవిషయేపిసంకటేహ్యా
థాపరంస్నానమిదంవదంతి ॥ సమిన్నిధానాద్యథవేణుదండ సంధారణాం
తంక్రియతేత్రతూష్ణీం॥ ౨౧॥ మధుపర్కవిషయః.

శ్లో॥ మధుపర్కేషట్పదార్థాస్తే వక్తవ్యాస్సకృత్సకృత్ । కూ
ర్చపాద్యార్ఘ్యాచమనమధుపర్కాస్తథాచగౌః ॥ మధుపర్కోదధిమధు
సర్పిర్వామస్వసంభవే । వాసోభూషణగంధాదిపాత్రబహ్వాంసమర్పయేత్ ॥
అర్ఘ్యానంతరమేతానిదాతవ్యానీతికేచన । పశ్చాచ్ఛేచ్ఛాద్రకృత్యే గో
సన్న్యాంస్యాత్సర్వశాఖినాం ॥ క్షత్రవైశ్యాయదిప్రాప్తౌ నియమోనాత్రదృ
శ్యతే । పురస్తాదుపరిష్టాచ్చమధుపర్కాఖ్యకర్మణి ॥ యజుర్భ్యామపఆ
చామేదిత్యాహాచార్యఏవహి। తత్త్యక్త్వాత్రివకుర్వంతి కేచిద్వ్యాఖ్యా
నమన్యథా॥ ఏకత్వాత్కర్మణోర్మధ్యేఘుటేతాచమనంకథం। అనుక్తమన్య
తోగ్రాహ్యమిత్యుక్తోపిఘటేతన॥ తస్మాద్విరుద్ధవ్యాఖ్యానం సమస్యంతేమ
నీషిణః । మధుపర్కఃప్రదాతవ్యః ప్రాఙ్ముఖాయద్విజాయహి॥ తస్యాంతే
భోజనందేయమాచార్యాదిభ్యఏవహి । తేభ్యస్సంవత్సరాదూర్ధ్వమాగ
తేభ్యస్సమర్పయేత్ ॥ స్వగ్రామవాసివ్యాఖ్యాత్రే మధుపర్కస్సకృద్భ
వేత్ । సకృత్వాత్పటలస్యాస్య సుకరత్వాదుపేక్షితం॥

౨౨॥ సీమంతప్రకరణమ్.

శ్లో॥ సీమంతకర్మైవచతుర్థమాసే తిధ్యృక్షవారాదివిశోధ్య కుర్యాత్ । పున్నాగదిష్ణ్యేషుచశుక్లపక్షేస్యాచ్చంద్ర తారాబలసంయుతేపి ॥ షష్ఠేపిమాసేచసమేపిమాసే సర్వేషుతిథ్యృక్షదినాదిషుస్యాత్ । తన్నిత్యతాయేషుహినాపిదోషోహ్యనుక్తకాలేపిచకర్మకుర్యాత్॥ నాందీముఖబ్రాహ్మణభోజనంచ సమాచరేయుఃక్రమశోవిధిజ్ఞాః । యామ్యేత్రపత్న్యుత్తరతస్స్వయంచాసీనోగ్ని మిధ్వాదికమత్రశమ్యాః॥ పాత్రప్రయోగాత్పరమేవయత్నాదాసాదయేదంకురకాణయవాంశ్చ। మూలేఽథసూత్రగ్రథితాన్విరూఢాంత్సంగ్లప్సుపుం జీలశలల్యత్రాణహి॥ ప్రాప్తేముహూర్తే సతిమంగళాష్టకాం స్తచ్చూర్ణికాదీంశ్చపఠత్సుసత్స్వథ। సీమంతమున్నీయనిరస్యపశ్చిమం హ్యుపస్పృశేదం బ్వథగానమత్రహి॥ అసావితిహ్యత్రసమీపనద్యాస్సం బుద్ధినామ్నైవముదాహరేత । కావేరిగోదావరితుంగభద్రేతవేతి భాగీరథినర్మదేస్మ। ధమ్మిల్లఆనుధ్యయవాన్విరూఢాన్ కంఠేప్రబద్ధేతివదంతికేచిత్॥

౨౩॥ పుంసువనప్రకరణమ్.

శ్లో॥ కుర్వీతవై పుంసావనంతృతీయేమాస్యేవతిష్యాదితిశుక్ల పక్షే॥ నోచేత్తుసీమంతదినేఽహ్ని పూర్వం కృత్వాథసంమన్త్ర్యకృధీవసస్యాత్ । యామ్యేత్రపత్న్యుత్తరతస్స్వయం స్యాన్నాత్రైవశమ్యాఅఖమానుపాణి॥ న్యగ్రోధవృక్షస్యభవానుదీచీ శృంగాశ్చవాప్రాచఉతాపివస్త్రం । నవంత్వనుద్భూతరజఃకుమారీం చాసాదయేయుర్వృషదంచపుత్రం॥ క్షిప్రప్రసూత్యర్థమిహాయచానాప్రీతేన ప్రక్షాళితనూతనేన। క్వచిన్నపిష్టాళనమర్చితేన గ్రాహ్యాంహ్యనుస్రోతసఅంభపతత్॥ అతఃపరంబ్రాహ్మణభోజనంచకృత్వాశిషోవాచనమాచరేయుః । ఔపాసనాగ్నౌచవివాహకర్మణి కార్యేహిసీమంతకపుంసువాఖ్యే॥

౨౪॥ జాతకర్మప్రకరణమ్.

శ్లో॥ జాతేకుమారేసతిజాతకర్మకాలే ద్విజైఃకర్తుమిదంహిశక్యతే ఆసిద్ధశాయాఅశుచిత్వమస్తితత్త్రీత్వాథకార్యేఇహజాతనామని ॥ యా

వత్కాలంసూతకంమాతురుక్తం స్నానంగేహాన్నిర్గమోనాస్తిశుద్ధిః । ని ష్క్రాంతాయాంసూత్యగారాద్దశమ్యాం సత్యాంస్నాతాయాంచశుద్ధా హిసాస్యాత్ ॥ స్నానంప్రోక్తంసంగవేసూతకాంతేదైవంపిత్ర్యంకర్మక ర్తవ్యమత్ర । తస్మాజ్జాతంకర్మజాతేష్టి నామాప్యుక్తంకార్యాణీతిచైకాద శేహ్ని॥ దశమ్యామితిశబ్దోత్ర సూతకాంతోపలక్షణం । అతీతేదశరా త్రేతుకర్తవ్యేజాతనామని॥ వర్గేనర్గేప్రథమద్వితీయావ ఘోషవంతౌశష సాఅఘోషాః । అఘోషశిష్టంత్విహఘోషవచ్చాంత స్థాశ్చయాద్యాఅ థనామదద్యాత్॥ ౭౫॥ నామకరణమ్.

శ్లో॥ నామద్వయేఘోషపదాది మధ్యేంతస్థంతతోదీర్ఘ విసర్జనీ యాం । ఆచార్యఏతాదృశనామచాహ తన్వైదికంచాథనలౌకికాఖ్యం॥ వాగ్దాశ్చగీర్దాప్రభృతిద్వ్యక్షరంచ హిరణ్యదాశ్శోభనదాఇహాపి । నా మాని చైతాన్యపినోసుశబ్దపూర్వాంతు వానామమనోహరంస్యాత్॥ లిఖే తపాత్రార్పితతండులేషు సువర్ణపుష్పాక్షతతండులేషు । తజ్జన్మమాసాధి పనామచర్క్షనామాతఊర్ధ్వం వ్యవహారనామ॥

౭౬॥ కంకణ పయః.

శ్లో॥ అన్నప్రాశనచౌలోపనయనస్నానకర్మసు । కంకణంతువటో శ్శేకంకర్మాంతేతద్విసర్జయేత్॥ గర్భాధానేపుంసువనే సీమంతేచవివా హకే । శతాభిషేకేదంపత్యోర్ద్విధీయేతేతుకంకణే॥

౭౭॥ అన్నప్రాశనమ్.

శ్లో॥ షష్ఠేమాసిబ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా విప్రైస్స్వస్తి శ్రీవాశిషో వాచయిత్వా । పాత్రేమధ్వాజ్యాన్నదధ్యాదియుక్తం చాంతేమంత్రా ణాంసకృత్ప్రాశయేత్తమ్॥

౭౮॥ చౌలప్రకరణమ్.

శ్లో॥ తామ్రమరాజితసౌవర్ణ సూచ్యావాద్విత్రితంతునా । ప్రాగ్దం తజననాత్కర్ణౌ భిద్యేతేమాతులాదిభిః॥ వర్షేతృతీయేసతిచౌలకర్మ కుర్వీ తవిప్రానిహభోజయిత్వా । తైర్వాచయిత్వాశిషఊర్ధ్వమగ్ని మిధ్మాది

పాత్రావసరపర్యోగే॥ శీతోష్ణమంభశ్శలలీకుశాంశ్చ గ్లప్సనపుంజీల
శకృద్యవాంశ్చ । ఆసాదయేచ్చాక్షయధర్మసంఖ్యా శ్శిఖాశ్చకార్యాఃకుల
ధర్మతోవా॥ ఏతాశ్శిఖావాపిశిఖేశిరోరుహాన్స్వ వాపయేత్కర్మణిచోప
నాయనే। గోదానశబ్దాదధునావగమ్యతేత చ్ఛ్మశ్రుకర్మేతిహి చౌలవద్వి
ధిః॥ ఉదగ్గతేఽర్కే సతిషోడశేబ్దే సగ్లప్సపుంజీలశలల్యుదక్తాః । పిహా
మాత్రపరంశ్మశ్రుచ వాపయేచ్చకుర్యాన్న ఖోత్కృంతలముత్తమాంగం॥
సీమంతోన్నయనాఖ్యేస్మిన్స్ఫుటలేఖలసంశయాత్। విముచ్యోక్తాఘశిష్టస్య
సుగమత్వాదుపేక్షితం॥ ౭౯॥ గృహవిషయః.

శ్లో॥ అథాధికారిణాంరాజ్ఞాం సంపన్నానాంప్రజావతాం । సర్వే
షాంబ్రాహ్మణాదీనాం గృహనిర్మాణమాదిశేత్॥ నిత్యనైమిత్తికాతిథ్య
శ్రౌతస్మార్తాదికర్మణాం । సిద్ధ్యర్థంచాత్మరక్షార్థం గృహస్థాశ్రమసిద్ధయే
ఆశ్వలాయనసూత్రోక్త బాహ్యాంతర్లక్షణానిచ । ఇష్టానిష్టఫలంజ్ఞాత్వా
గృహకర్మసమారభేత్॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రోక్తసంశుద్ధ ముహూర్తేతుశుభేది
నే । స్వసూత్రామ్నాతమంత్రానుసారేణైవయథావిధి॥ ఖనిత్రేణఖాన
యిత్వాతాన్ హరేత్పాంసూనుదూహనైః । కపాలాంగారభస్మాస్థితుష
కాష్ఠోపలాదికాన్॥ ఉచ్చానచ్చాంశ్చతత్ర త్యాజ్యాన్స్థలాంశ్చసముద్వ
సేత్ । యథాధికారంనిర్మాయ గృహాణిస్వేచ్ఛితానిచ॥ స్వలంకృతానిస
ర్వోపకరణైస్సహితానిచ । సర్వధాన్యాన్వితాన్యేవ సహామాత్యాగ్ని
బంధుభిః॥ సభార్యఃప్రవిశేత్తత్ర స్థాపితౌపాసనానలే । అగ్నిమిధ్వాజ
యాద్యంతంకుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనం॥ నూతనంగృహనిర్మాణాకర్తవ్యం
మంత్రవత్తథా । జీర్ణాన్యపిగృహాణ్యేనం నవీకృత్యప్రవేశయేత్॥

౮౦॥ సర్పబలివిషయః.

శ్లో॥ శ్రోణానక్షత్రాన్వితాపౌర్ణమాస్యాం తస్యాంకార్యంసర్ప
బలాఖ్యకర్మ । మార్గేణర్క్షేణాన్వితాపౌర్ణమాసీతస్యా మాస్యోత్సర్జనం
కార్యమేవ॥ ద్వైతిథ్యప్రాప్తేకర్మకాలేభవేతాం ముఖ్యౌనోచేదప్యుదేకకర్మణి
స్తః । తత్తన్నక్షత్రేణయుక్తౌనచేత్స్యా త్కార్యంతస్యాంపౌర్ణమాస్యా

మవశ్యం॥ తన్నక్షత్రేణోత్తరాపౌర్ణమాసీయుక్తా చేత్సాస్యాత్తత్పునఃకర్మ కుర్యాత్ । ప్రాప్తేకాలేపుష్పవత్యాంచపత్న్యాం స్నానాంతేవాసూతకాంతేపివాహుః॥ ఆగామిన్యాంపౌర్ణమాస్యాంతు వాపికర్తవ్యంస్యాద్వత్సరేవత్సరేపి । కాలాతీతాగ్రాయణాచాష్టకాఖ్యా కార్యాతూర్ధ్వమాసినిత్యక్రియాత్వాత్॥ సర్పస్థాలీపాకహోమే ఆజ్యభాగాంతేఽగ్నిశ్రావణేపౌర్ణమాసి । ఇత్యేతేద్వేదేవతేహిప్రధానే స్థాలీపాకాచ్చావదాయక్రమేణ॥ ఏకైకస్యాఆహుతే స్తత్ఫలాంశ పుష్పాణిస్స్యస్సిత్వామాదీనిచాథ । స్థాలీపాకాత్కింశుకేభ్యోయదస్య మంత్రేణస్యాత్స్విష్టకృత్తజ్జయాంతే॥ ౮౧॥ సర్పబలేరుత్సర్గః.

శ్లో॥ మార్గశీర్ష్యామేవమగ్ని మార్గశీర్షేచదేవతే । పలాశపుష్పహోమస్స్యాద్ద్వయోర్బ్రాహ్మణభోజనం॥ ఆమార్గశీర్ష్యాఃప్రతివాసరంబలింహరంనకర్తుంయదిశక్యతేస్వహం । వృశ్చికయాభ్యాంప్రగణయ్యవాసరాంత్స మాహరేత్తత్రిచతావతోబలీన్॥ సర్వేభ్యాగ్రయణేశానమాసిశ్రాద్ధాష్టకాన్యపి । ముఖాహుతిస్తుహవిషో వదానాద్ధర్మతోగ్రతః తతఃప్రధానాహుత యస్తతస్స్విష్టకృదుచ్యతే । బర్హిస్సమంజనంచైషు కార్యాః పరిధయోబుధైః॥

౮౨॥ ఆగ్రయణస్థాలీపాకః.

శ్లో॥ సద్వ్రీహిభిఃపర్వణినూతనైశ్శరద్యాగ్రాయణంకార్యమనాహితాగ్నిభిః । ఔపాసనాగ్నౌతుహవిం ప్రతిష్ఠితా భిఘారణాంతేఽగ్నిముఖాదిచక్షుషి॥ హుత్వాస్థాలీపాకతోగ్నేగ్నయేత దింద్రాగ్నిభ్యాం విశ్వదేవేభ్యఏభ్యః ॥ ద్యావాపృథివీభ్యామథస్విష్టకృత్వాన్య చ్ఛేషాన్నాద్వాప్రాశనంతండులానాం॥ వికల్పద్వయమంత్రోక్తం దేశధర్మవ్యవస్థయా । అగ్నౌస్విష్టకృతాంచాంతరేణేత్యగ్నేస్తులభ్యతే॥ స్యాత్స్విష్టకృచ్చతుర్ధాభ్య ఇతిసోమంవిసతరాః । తస్మాదాగ్రయణేప్రోక్తాః పంచైతాశ్చరుదేవతాః॥ అగ్నిశ్చేంద్రాగ్నీచవిశ్వేచదేవా ద్యావాపృథివీస్విష్టకృ

ద్విప్రధానాః । ఆచార్యైస్త్వైవోదితాస్తండులానాం శబ్దాత్పక్వాంనాద్రియంతేఽత్ర కేచిత్॥ అధ్యాయోపాకర్మవేదవ్రతానిపాలాశార్చాబ్రహ్మయజ్ఞోత్రిముఖ్యాః ౮౩॥ ఈశానబలి విషయః.

శ్లో॥ ఈశానాఖ్యాదీనికర్మాణ్యుదీచ్యాం ప్రాచ్యాంవైశాన్యాం చకార్యాణిపూర్వాః॥ ఉదగ్గతేఽర్కే సతి పౌర్ణమాస్యామీశానబల్యాఖ్యాయకర్మకార్యం । సప్రాతరౌపాసనమత్రహుత్వా పత్న్యాసహౌపాసనదేశం॥ వహ్నింగృహీత్వాదిశితత్ర గత్వాయత్రక్వచాగ్నిం ప్రభృతీహకృత్వా । హూమాయచబ్రాహ్మణభోజనార్థం పక్త్వాచరుం బర్హిషిసాదయిత్వా॥ స్థలాంతరేర్ధాదిహలౌకికాగ్నౌ తం క్షైత్రపత్యంచరుమత్రకృత్వా । అథాగ్నిమిధ్మాదికమాజ్యభాగౌ హుత్వా పరేణాజ్వానంకుటీర్ద్వే॥ కృత్వాసువర్ణప్రతిమాచితేషుహ్వాత్వా వహంతీత్యపిదక్షిణస్యాం। ఈశానమావాహయతిహ్యుదీచ్యామాయాహిమీఢుష్యతమీఢుషీంచ ॥ మధ్యేచకుట్యోరుభయోర్జయంతమావాహ్యచాయాహిజయంతవాక్యాత్ । ఆవాహనానుక్రమశఃపృథక్పృథక్పాద్యాదిదద్యాచ్చనమోంతనామభిః॥ ఈశానాయనమశ్చేతిమీఢుష్యైనమఇత్యథ। జయంతాయనమశ్చేతిహ్యుపచారాంత్సమర్పయేత్॥అథేశానాయమీఢుష్యైజయంతాయపృథక్పృథక్ ॥ త్రీనోదనాన్కల్పయిత్వాశేషం విప్రగణాయచ॥ ఉపస్పృశతుమీఢ్వానిత్యాదిభిః ప్రతిదైవతం। యథాయోగ్యం త్రిభిర్మంత్రైః పృథక్పృథగుపస్పృశేత్ ॥ తథాగ్నయేగ్రేహవిషోవదాయానదానధర్మాజ్జుహుయాత్తుతద్వత్ । భవాయదేవాయహిచాష్టముత్రైర్భవస్యభాగాత్తుభవాయహుత్వా॥ భవస్యదేవస్యహిపత్న్యైస్యాదన్నాచ్చహుత్వాప్రభవస్యపత్న్యై। తతోజయంతాయజయంతభాగాద్ధుత్వోత్తరార్ధాద్ధవిషాంత్రయాణాం ॥ స్యాత్స్విష్టకృత్తద్వ్యజుహైవకార్యస్త్వీశానమగ్నిం యజుషోపతిష్ఠేత్ । స్యాల్లేపయోరాద్యథునాపివోషస్థానాత్పురాడాపరిషేచనాంతే ॥ స్యాదోదనాద్యగ్నియ భూర్భువాన్య

పర్ణానిపూర్ణానిసహాదనేన । ఏకేనమంత్రేణ యథాక్రమేణద్వేద్వేచద
ద్యాత్ప్రతిదేవతాయై॥ స్యాద్దక్షిణస్యాంగృహాపోపమంత్రాద్గృహాఃపృథ్వేపే
త్యైవతథోత్తరస్యాం । ద్వేఘోషిణోమధ్య ఇతిద్వితీయేస్యాచ్ఛోష్వసి
నశ్చేతిహిదక్షిణస్యాం॥ స్యాద్ద్వేవిచిన్వంత ఇహోత్తరస్యాంద్వేద్వేప్రపు
న్వంతఇతీహమధ్యే । స్యాద్వేసమశ్నంతఉపైతి యామ్యేద్వేద్వేప్రదద్యా
దఘస్నైతదంతం॥ స్యాద్దక్షిణస్యాం దిశిదేవసేనామంత్రేణపర్ణానిదశోద
నాత్స్యాత్ । యాఆహితాయాశ్చహిమంత్రతోత్ర దశైవపర్ణాన్యపిదక్షి
ణస్యాం ॥ ద్వేద్వేచాలేపస్పృశత్యేవపర్ణే ద్వేద్వేవాపీత్యుత్తరస్యాంచ
పర్ణే । ద్వేమధ్యేన్యాసారిణశ్చేతిపర్ణే ద్వేపర్ణేస్యాద్దక్షిణస్యాంనిషంగిణ॥
తద్ధోమబలిశేషేభ్యస్త్రిభ్యోగ్నిభ్యఃకృతంచతం । పిండంశిక్యేస్థాపయి
త్వా కస్మిన్వృక్షేప్రలంబయేత్ ॥ గవాంపతిక్షేత్రపతేశ్చ భూమాహి
త్వావహంత్వావసానంచకృత్వా । పర్ణానిచత్వార్యపి సప్తవాస్యామా
సాద్యభూమాచబలింప్రదద్యాత్ ॥ తక్షేత్రపతయేత్వాతు గృష్ణామీతి
దదాత్యథ । స్యాత్క్షేత్రపతయేస్వాహేత్యేకేచార్చనమాచరేత్ ॥ స్థాలీ
పాకంబ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాతే ప్రాశ్నంతిక్షేత్రపత్యంసపిండాః । య
ద్వాకుర్యాద్వంశ ధర్మానుసారాద్దాయాగ్నిం సంసృజేద్గేహమేత్య॥
కర్తవ్యమేతత్సకృదేవకర్మవంశాభివృద్ధ్యైచగవాంసమృద్ధ్యై॥కర్తవ్యమేత
త్ప్రతివర్షమేవేత్యుక్తం మహద్భిస్స్వగృహ్యవిద్భిః॥ గోరోగశాంత్యర్థ
మిదంహికర్మకర్తవ్యమిత్యుక్తమతోత్రకుర్యాత్ । పాకశ్చహోమోపి
చలౌకికాగ్నౌమంత్రాన్ జపేత్క్షేత్రపతేస్తుపూజా॥ సంస్థాపితేపిండపితృక్ర
తౌహిశ్రౌతేయథాజీవపితానదద్యాత్ । హోమాంస్తుకృత్వావిరమేదితి
స్మాచార్యేణతూదీరితమేవమేవ ॥ హోమాంతరమనారంభోవేతికాత్యా
యనోబ్రవీత్ । శ్రౌతస్యనఙ్కారత్వాత్స్మార్తేతుకిమువాత్రతు॥ అన్య
త్రైవనజీవంతమితిదద్యాదితీరణాత్॥

౮౮॥ మాసిశ్రాద్ధ విషయః.

శ్లో॥ మాసిశ్రాద్ధేచాష్టకశ్రాద్ధకల్పే సంస్థారూపే పుత్రజీవత్పితు

ర్ష। వృద్ధేరన్యచ్ఛ్రాద్ధకర్మాధికారాభావాత్తాతేచేన్మృతేతాధికారః॥

మాసిశ్రాద్ధస్య యోగ్యకాలః.

శ్లో॥ మాసిశ్రాద్ధస్యాపరేపక్షే ఏవామావాస్యాపాంతే పరాహ్ణాత్రముఖ్యః। పక్షత్యాద్యాదర్శపర్యంతమిస్రా ఇష్టానిష్టార్థాన్వితాశ్చోపదిష్టాః॥ ధర్మోద్యాదశ్యష్టమీనైవతృతీయా శ్రేష్ఠాస్తేషాంవాసరాణాం చమధ్యే। ఆసామన్యానిందితాదోషయుక్తా శ్రాద్ధాయోగ్యాస్సర్వదా వర్జనీయాః॥ శ్రద్ధావాంశ్చేచ్ఛ్రాద్ధకృద్యస్సమృద్ధో మావాస్యాయాం వాసరేన్యత్రకుర్యాత్। సంధ్యామాసిశ్రాద్ధకృద్ద్రవ్యహీనోమావాస్యాయామేవకుర్వీతనూనం॥ సనిర్వపేతయశ్శ్రాద్ధం ప్రమీతపితృకోద్విజః॥ ఇందుక్షయేమాసిమాసి ప్రాయశ్చిత్తీయతేహిసః॥ ఇత్యాహవ్యాఘ్రపాదోథమనురప్యేవమాహసః। నిత్యయజ్ఞంతునిర్వర్త్యవిప్రశ్చంద్రక్షయేగ్నిమాన్॥ పిండాన్వాహార్యకంశ్రాద్ధంకుర్యాన్మాసానుమాసికం। పిండాన్వాహార్యకంశ్రాద్ధం క్షీణేరాజనిశస్యతే॥ వాసరస్యతృతీయాంశేనాతిసంధ్యాసమీపతః। ఇతికాత్యాయనః ప్రాహమావాస్యావిషయేత్రితు॥ అమావాస్యాయాం పితృభ్యఇతిగౌతమఉక్తవాన్। తస్మాద్ధర్మేపితృయజ్ఞపూర్వకం శ్రాద్ధమాచరేత్॥

౨౫॥ శ్రాద్ధభోక్తృవిషయః.

శ్లో॥ తత్పూర్వస్మిన్నాయమాపాసనాంతే ప్రాచీనావీత్యత్రచాసూన్నియమ్య। శ్వోమాసిశ్రాద్ధంకరిష్యేసవిప్రాన్ ద్వౌదైవేత్రీన్ పిత్ర్యే ఆమంత్రయేత॥శ్రాద్ధేహ్యావామంత్రయేత్ప్రభాతే శుద్ధానధ్యేతౄననుష్ఠానశీలాన్॥ శ్రాద్ధాకర్తౄన్ జ్ఞానినోయోనిగోత్రమంత్రాసంబంధానయుగ్మాన్వరాంస్త్రీన్॥ ఇత్యాచార్యఃప్రాహముఖ్యగౌణ పక్షౌతథామనుః। ద్వౌదైవేపితృకార్యేత్రీ న్నేకైకముభయత్రవా॥ భోజయేత్సుసమృద్ధోపి శ్రాద్ధేకుర్యాన్నవిస్తరం। ఇత్యుక్తవాన్నారదోపిసప్తమేస్కంధపవహి॥ ద్వౌదైవేప్రాక్త్రయఃపిత్ర్యేఉదగ్చైకైకమేవవా।మాతామహానామప్యేవం

తంత్రంవావై శ్వదైవికం॥ ఇత్యుక్తంయాజ్ఞవల్క్యేన సహమాతామహై రపి । మాతామహస్య శ్రాద్ధాధి కారీచేదేవమేవచ॥ అష్టకాసుచవృద్ధౌ చగయాయాంచమృతేహని । మాతుశ్శ్రాద్ధంపృథక్కుర్యా దన్యత్రపతి నాసహ॥ ఇతివాక్యాద్దర్శకృష్ణపక్షాదిష్వపిభోజనే । పిత్రాదయస్సపత్నీ కాః పిండదానేపృథక్పృథక్ ॥ వక్తవ్యమన్యత్రహియత్రమాతృ శ్రాద్ధం పృథక్చద్విపితేతిసూత్రాత్ । కర్తుఃపితుర్వాపిపితా మహస్యద్విమాతరా వాయదిసంతిబహ్వ్యః ॥ ద్విత్వేబహుత్వేపి చవిప్రఏకశ్శ్రాద్ధేతు సంభో జనీయఏవ । ద్విత్వేబహుత్వేపివిభక్తి రూహ్యామంత్రస్థలింగాదిదమే వనోహి॥

౮౬॥ ఆవాహనార్ఘ్యాదికం.

శ్లో॥ ఉదీరతాముశంతస్త్వాయే చేహేతిలిలోసిచ । మంత్రాస్త్వ నూహితాహ్యేతేసర్వేషుశ్రాద్ధకర్మసు॥ ఇదంహిమాతరాపాద్యంపాద్యం వోమాతరస్త్విదం । ఇదంవాంమాతరావార్ఘ్యమిదంవోర్ఘ్యంతుమాత రః ॥ ఏవంపితామహీప్రపితామహ్యో రేవంవినిర్దిశేత్ । ఏతద్వాంమాత రాదాయశ్యాగోత్రేరూపేయువామను ॥ ఏతద్వోమాతరోదాయ్యో గో త్రారూపాయుష్మానను । ఇతిమాత్రేణదాతవ్యః పిండస్త్వేకస్తుసర్వదా॥ మహాలయామావాస్యాది శ్రాద్ధేష్వేవంవిధీయతే । భోజయేచ్చసపత్నీ కాందేయాఃపిండాః పృథక్పృథక్ ॥ త్రీణిపావకగ్నుత్రిషుశ్రోత్రియాణ ద్వాలభ్యేతేచేతిస్థండిలంవైశ్వదేవే । ఉక్తేకాలేజ్ఞాపితాన్మధ్యమేహ్నిస్నా నార్థం ప్రస్థాపయిత్వాథకర్తా॥

౮౭॥ శ్రాద్ధదినేవైశ్వదేవకర్తవ్య విషయః.

శ్లో॥ అప్సుస్నాత్వాధౌతశుక్లాంబరస్సన్ మృద్వాభసాదీనిపాలే నధృత్వా । శ్రాద్ధాదన్యేనాదనేనైవవైశ్వదేవం యజ్ఞంచదేవపూజార్చ నాంతం॥ కృత్వాదర్శేచేత్తతః పిండయజ్ఞంకృత్వాదర్శశ్రాద్ధమేవారభేత॥ ఏవంహ్యాపస్తంబిభిశ్చాగ్ని మద్భిర్దర్శేకర్తవ్యాః క్రియాశ్చాపిదృష్టాః ॥ వ

షూంతంకర్మనిర్వర్త్య వైశ్వదేవంతతోఽగ్నిమాన్ । పిండయజ్ఞంతు నిర్వర్త్యతతోఽన్వాహార్యకంబుధః ॥ పశూంతకర్మాన్వాధానం వైశ్వదేవంపితృక్రియః । అన్వాహార్యంనామగర్భశ్రాద్ధం చాయంక్రమస్స్మృతః॥

౮౮॥ అగ్నిప్రజ్వలనాదికం.

శ్లో॥ ప్రాచీనావీత్యగ్నిమిధ్వాది కుర్యాద్దర్భాంత్సం స్తీర్యోత్తరేణాగ్నిమేవ । పాత్రాణ్యేకైకంన్యసేద్దక్షిణాపవర్గం చాథోదక్షిణేనాగ్నిమేవ ॥ స్థాల్యాగ్రప్రాదేశదీర్ఘాన్వితానిపిత్ర్యేత్రీణిస్స్యుః పవిత్రాణిపూర్వైః॥ సాగ్రాణిత్రీణిప్రాదేశసమ్మితానిసమానిచ। నైకమూలాన్యబద్ధాని పవిత్రాణిహపైతృకే॥ ఇత్యతోఽప్రోక్తంప్రోక్షణీసంస్కృతాది పూర్ణంపాత్రంబర్హిషిస్థాపయిత్వా । పిత్రర్ఘ్యమంత్రాణి మాతామహార్థాస్స్యుస్తానాసీహ్యాత్రకృత్వాథతేషు ॥ దర్భాంతర్వర్తిష్వేవ పాత్రేష్వపోచ్ఛాశ్శన్నోదేవీరిత్యృచామంత్రితాసు। అప్సుప్రక్షిప్త్వాతిలాన్వైతిలోఽసిమంత్రాత్పర్ణాదుంబరైశ్ఛాదయిత్వా ॥ సబ్రాహ్మణం దక్షిణతోనిషాద్యేత్యాదిహ్యాదాఘారసమిన్నిధానం । ఆఘారహోమాద్వితయాజ్యభాగముఖాహుతిస్విష్టకృదంత్యహోమాన్ ॥ ప్రదక్షిణానువ్రజనాఖ్యయోశ్చ యజ్ఞోపవీతీభవతీహపిత్ర్యే । అథాజ్యభాగాంతఇహాగతేషు పిత్ర్యేషుసత్స్వవయుతాసురాగాః॥ గోవిందకీర్త్యాద్ధితతోద్యమాసిశ్రాద్ధంకరిష్యే ఉప ఉపస్పృశేత్తు! యజ్ఞోపవీతీప్రథమంపురూరవోధృవాఖ్య విశ్వామరసంజ్ఞకానాం ॥ భవద్భిరత్రాహవనీయకార్యేక్షణః ప్రసాదఃకరణీయఏవం । పితామహస్యప్రపితామహస్యచాయం క్రమశ్చైవఇహద్విశ్చేత్ ॥ఇత్యుక్తేసతివక్తవ్యమోంతథేత్యుత్తరంవచః । ప్రాప్నోతుభవానిత్యుక్తే ప్రాప్నవానితిచోచ్చరేత్ ॥ పితుశ్చగోత్రస్యచశర్మణోవసురూపస్య పత్నీసహితస్యకార్యే । భవద్భిరత్రాహవనీయకార్యేక్షణః ప్రసాదఃకరణీయఏవం ॥ పితామహస్యప్రపితామహస్యచాయం క్రమశ్చైవఇహద్విజశ్చేత్ । పితృపితామహప్రపితామహానామిత్యాది మాతామహకర్మకృచ్చే

త్ ॥ మాతామహానాంపృథగేవకృత్వా కుర్యాద్యథాసంభవమేవమాహుః॥ క్షణఃకర్తవ్యఇత్యస్యేపిత్రర్థేక్షణఇత్యర్థ । పితామహస్యప్రపితామహస్యక్షణఇత్యపి ॥ సదర్భతిలకుండేషు పాద్యక్యేషుపృథక్క్రమాత్ । ప్రక్షాళితాంఘ్రీనాచాంతానాసనేషూపవేశయేత్ ॥ విశ్వాన్దేవాన్ప్రాఙ్ముఖాద్వాపిత్రాదీంస్త్రీనుదఙ్ముఖాన్ । మాతామహానుదగ్వక్త్రాన్నైకైకంవాయథాక్రమం॥ తిలాన్వికీర్యాపహతాశ్చ దిక్షుహ్యుదీరితామిత్యుదకం ప్రసించేత్ । పితృస్థలేదేవదిశంచవేద్యా శ్రీపుండరీకాక్షనుతిప్రభావాత్॥బాహ్యాంతరంగః ప్రయతః ప్రసన్నశ్రాద్ధార్థసంపాదితసత్పదార్థాన్ దేశాంశ్చకాలాంశ్చసువాచయేత తేశ్రాద్ధయోగ్యాశ్చ భవంత్వితీహ॥ శ్రాద్ధకాలేగయాం ధ్యాత్వాధ్యాత్వాదేవంజనార్దనం । వస్వాదీంశ్చపితౄన్ధ్యాత్వాతతశ్శ్రాద్ధం ప్రవర్తయే ॥ యజ్ఞోపవీతీభూత్వాత్రదద్యాత్పురూరవార్ద్రవా । సంజ్ఞకానాంచవిశ్వేషాం దేవానామిదమాసనం॥ దైవేక్షణోత్రక్రియతాంతతః ప్రాప్నోతినైభవాన్ । పితుశ్చదర్భాద్విగుణోసమశ్నా పితామహస్య ప్రపితామహస్య । దత్వాసనానీహచపైత్ర్యకేస్మింశ్ఛ్రాద్ధేక్షణోత్ర క్రియతామిహాపి॥ పితృపితామహప్రపితామహానామిత్యాదిచైకద్విజపక్షఏవ । సద్యోవావిశ్వేదేవార్ఘ్యపాత్రేద్వేదర్భాంతర్వర్తినోఃపాత్రయోశ్చ । శంనోదేవీరిత్యృచాపోనినీయతాసుప్రత్యస్యైద్యవాన్యవోసి॥ మంత్రేణప్రక్షిప్యగంధాంశ్చపుష్పంవిశ్వాన్దేవానత్రచావాహయిష్యే । విశ్వేదేవాసస్త్వృచావాహనం స్యాద్విశ్వేదేవాంశ్చేత్యుపస్థానముక్తం॥ ఆగచ్ఛంతుప్రార్థనామర్ఘ్యదానం యాదివ్యాఇత్యేతయాధార్జనంచ॥ యద్వైశ్చపాదాదిశిరోంతముక్తం గంధాదివస్త్రాభరణాంతమన్యత్ । పితృపితామహప్రపితామహానావాహయిష్యేహాముశంతఇత్యృచా॥ ఆవాహ్యాచాయంతున ఇత్యృచోపస్థాయార్ఘ్యదానాదిసమానమన్యత్ । మాతామహానామపిచైవమేవ శ్రాద్ధాధికారీయదిచేత్సకుర్యాత్ ॥

౮౯॥ అగ్నౌకరణం.

శ్లో॥ విప్రైస్స్పృచ్ఛేదుద్ధ్రియతా మగ్నౌచక్రియతామితి । కామముద్ధ్రియతాంకామమగ్నౌచ క్రియతామితి ॥ లబ్ధానుజ్ఞోపూపసూపాది హవ్యమన్నం పాత్రేకల్పయిత్వాన్యపాత్రే । మాషపూపాద్యన్యహవిష్యంనిధాయహోమం కుర్వీతావదానాచ్ఛధర్మాత్ ॥ కేచిచ్ఛంసంత్యత్రచోద్ధృత్యహవిష్యమన్నం సంస్థాప్యాగ్నిమిధ్మాదికృత్వా । హోమం కుర్వీతేత్యాహుస్తన్నసాధుభోక్తౄణాం తద్బాధకత్వాద్విలంబాత్ ॥ ప్రాహాచార్యోత్రాతిస్పష్టఉద్ధరేజ్జుహుయాచ్చతత్ । సూత్రాదవ్యవధానేనకార్యమిత్యవగమ్యతే ॥ తస్మాదాదావగ్నిమిధ్మాద్యథాజ్య భాగాంతేత్రిహుతవిప్రైర్చనాది । వాసోదానాంతేథ విప్రైజ్ఞయాన్నముద్ధృత్యాథోహోమకర్మారభేత॥ యజ్ఞోపవీతీదధిపాయసాదిభిస్సంమిశ్రితాన్నాదవదానధర్మతః । గృహీతవాన్పార్వణవత్తదగ్నయే స్వాహేతిహుత్వాగ్నిముఖాహుతింతతః ॥ ప్రాచీనావీత్యేవకుర్వీతహోమం యన్మేమాతేత్యాదితత్రోపవీతీ । భూత్వాకుర్యాత్స్విష్టకృద్ధోమ ముష్ణేభస్మన్యేవాహవిష్యమత్రాపసవ్యాత్ ॥ సవ్యాత్ప్రాయశ్చిత్త హోమాంశ్చహుత్వా ప్రాచీనావీత్యత్రశేషంసమాప్య।' మంత్రైస్సర్వాన్నాభి సంమర్శనంస్యాత్సంస్థామాసిశ్రాద్ధమిత్యేతదంతం॥ మాసిశ్రాద్ధేనుక్తవానగ్నితంత్రం తంత్రాపేతాయాంచసత్యాంకిమర్థం । తంత్రేనుక్తేసత్యవశ్యంక్రియాయాం తంత్రప్రాప్తిస్స్యాత్కథంబ్రూహిసత్యం ॥ దర్శాబ్దికాదిష్వఖిలేషుకర్మసు శ్రాద్ధేషుచాగ్నౌకరణ ప్రవృత్తయే । అనుక్తవానగ్నిముఖాదిచాఖిలం హ్యాచార్యఇత్యత్రచ సుష్ఠుగమ్యతే॥ పాకయజ్ఞఇతివైకరోతియ శ్రాద్ధకర్మయదిమాసిమాస్యపి । సర్వథాగ్నిముఖకర్మచాఖిలం తేన కార్యమితి శాస్త్రనిశ్చితం॥ స్విష్టకృత్ప్రభృతివైసమానమిత్యుత్తరత్రవిధివాక్యదర్శనాత్ । పాకయజ్ఞకరణప్రసంగతోస్మాకమగ్నిముఖమత్రలభ్యతే॥ వివాహాదిషుసర్వేషుకర్మసుస్మపునఃపునః । అగ్నేరుపసమాధానాదిత్యుక్త్వా

హోమముక్తవాన్ ॥ ప్రత్యాబ్దికాదిషు శ్రాద్ధేష్వగ్నౌ కరణసిద్ధయే ।
మాసిశ్రాద్ధేగ్న్యుపసమాధానాదీతిహ్యనుక్తవాన్॥ తస్మాత్ప్రత్యబ్దాది
షు శ్రాద్ధకృత్యేష్వగ్నౌ కుర్యాదగ్నిమిత్యాద్యభావః । పూర్వేద్యుస్స్వా
పక్యేద్యుర్వా విప్రానామంత్ర్యథస్నానసంప్రేషణాంతే॥ స్నాత్వాఽత్యం
కర్మనిర్వర్త్య వైశ్వదేవం యజ్ఞాన్పంచ దేవార్చనంచ । కృత్వాతత్రాహూ
తవిప్రార్చనాది వాసోదానాంతేఽథ విప్రాజ్ఞయాన్నం॥ హస్తాభ్యాంపాత్రేక
ల్పయిత్వాప్యహస్తాభ్యాం ప్రాచీనావీత్యేవచౌపాసనాగ్నౌ । తూష్ణీంప
ర్యుక్ష్యస్రుచా వా కరేణ యన్మేమాతేత్యాదయోదశాహుతీః॥ హోతవ్యా
శ్చాప్యుష్ణభస్మన్యహస్తాభ్యాం హుత్వా పర్యుక్ష్యాన్నసంస్పర్శనాది । క
ర్మగ్రాసప్రాశనాంతం సమానం సర్వాంకర్తవ్యంమృతాహాదిషుస్యాత్ ॥
శాస్త్రాస్పృష్టాచారతః పాపకృత్స్యా త్సోఽత్రప్రత్యక్షఫలాప్రక్రియా
వాన్ । యేమాతాపిత్రోర్మాతృపిత్రోః పితృవ్య జ్యేష్ఠభ్రాత్రేః శ్రాద్ధకృ
త్యేషుపత్న్యోః॥ కర్తుఃపిత్రాదిత్రయోదేవతాస్స్యురగ్నౌహోమే
హోమమంత్రేషునోహః॥ పితృవ్యపిత్రోర్యదిమాతృపిత్రోస్సపిండసం
బంధువయోధికానాం । పత్న్యాఃపితృవ్యాగ్రజయోర్మృతాహేతూ
హేనచాగ్నౌకరణంచకుర్యాత్॥ ఇత్యాహురేకేతదసాధుయుక్తేః పితృ
త్రయాణామిహదేవతాత్వాత్ । మహాలయామాదిషుచైకపాకాచ్ఛ్రా
ద్ధేషుచాగ్నౌకరణంతథైవ॥ ప్రత్యాబ్దికంచేద్యదిభిన్నపాకాత్కుర్యాత్పృ
థఙ్మాతృపితృస్వపిత్రోః । మాతామహానామిహవిప్రభోజనం పిండార్ఘ్య
దానేచపృథక్త్వదర్శనాత్॥ కేచిత్తదాగ్నౌకరణంచకార్య మాహుర్న
తత్సాధ్వృగనూహదర్శనాత్॥ ఉదీరతాముశంతస్త్వా యేచేహేతితిలో
సిచ । యన్మేమాతాప్రభృత్యేతే మంత్రాశ్చానూహితాస్స్మృతాః॥
పిత్రాదీనాం దేవతాత్వాత్త్రయాణామన్యత్రోహేకార్య ఊహ్యంయది
స్యాత్ । శాస్త్రాస్పృష్టాచారతఃపాపకృత్స్యా త్సోఽత్రప్రత్యక్షఫలా
ప్రక్రియావాన్॥ యేషాంమృత్వాప్రేతభావంగతానాం పిత్రాదీనాంప్రే

తభావస్యముక్త్యై । తేషాంకర్తవ్యాసపిండక్రియాస్యాత్తస్యామూహో
యుజ్యతేయత్రనస్యాత్ ॥ మాస్యష్టకాశ్రాద్ధమహాలయామావాస్యాసు
పిత్రోరపిమాతృపిత్రోః । పత్న్యాఃపితృవ్యాగ్రజయోర్మృతాహే స
పిండనేగ్నౌకరణంత్వనూహం॥ కర్తవ్యముక్తంత్విహకర్మకర్తుః పిత్రాద
యోగ్నౌకరణాభిదేవతాః । పిత్రోస్సపిండీకరణక్రియాయాం జీవత్పితా
మాతృసపిండనేచ ॥ కృత్వాగ్నిమిధ్వాద్యథహోమకాలే కర్తవ్యమూ
హో న పితుఃపితేతి। పిత్రోస్సపిండీకరణాదృతే స్యాదూహోనకార్యః
కృతిభిఃకదాచిత్ ॥ ఆదాయస్మేపితుర్మాతా ప్రలులో'భేతిచోహయేత్ ।
రేతఃపితుఃపితావృంక్తామిత్యూహశ్చైవమూర్ధ్వయోః। పితుఃపితామహీ
చేతిస్యాత్పితుఃప్రపితామహీ । పితుఃపితామహోవృంక్తాంస్యాత్పితుః
ప్రపితామహః॥ యేచేహేత్యృగనూహఃస్యాత్పిత్రేస్వాహేత్యనూహితాః।
సూత్రేతతస్మాదృచంనోహేదిత్యాసేధవచశ్శ్రుతం॥ సంస్థామాసిశ్రాద్ధపవే
ధ్మతంత్రం కర్తవ్యంస్యాన్నోమృతాహాదిషూక్తం । యస్మేమాతేత్యాది
హోమప్రభృత్యాశేషగ్రాసప్రాశనాంతంసమానం॥ శ్రాద్ధేపాణిహోచా
ర్యఇత్యగ్నిమిధ్వేత్యస్మృత్వాన్నస్యోత్తరాభిర్జుహోతి । తస్మాద్విప్రా
నుజ్ఞయోద్ధృత్య హోమ్యమగ్నౌకుర్యాత్తన్మృతాహాదిషుస్మ॥ ఏతావ
దగ్నౌకరణంత్రయోదశాహుత్యాత్మకంతన్మృతవాసరాదిషు । మచ్ఛా
ఖినామేవహినాన్యశాఖినాం తేషాంపితుఃపిండపితృక్రమోదితం॥ అగ్నౌ
కరిష్యేన్నాదాయపృచ్ఛేదన్నంఘృతప్లుతం । కురుష్వేత్యభ్యనుజ్ఞాతో
హుత్వాగ్నౌ పితృయజ్ఞవత్ ఇత్యుక్తంయాజ్ఞవల్క్యేనతన్నాపస్తంబ
శాఖినాం । అస్మాకమగ్నౌకరణమాచార్యేణోక్తమేవహి॥ విప్రాన్పృ
చ్ఛేదుద్ధ్రియతామగ్నౌచ క్రియతామితి । కామముద్ధ్రియతాంకామమ
గ్నౌచ క్రియతామితి ॥ అత్రాతిసృష్టఉద్ధరేజ్జుహుయాచ్చేత్యనుక్రమః ।
త్రయోదశాహుతిమిదం సూత్రోక్తమథకేచన॥ వ్యాఖ్యాతృభిఃప్రాక్త
నగృహ్యవిద్భిరుక్తం తథాసంగ్రహకారికాసు । ప్రసంగతస్తాన్సముదాహ
రిష్యే కర్తవ్యమేవేత్యథయాజుషాణాం ॥ శ్రాద్ధేద్వైవిధ్యమగ్నౌకరణ

మభిహితంపిండయజ్ఞోక్తమేకం। మాసిశ్రాద్ధోక్తమేకంతదుభయవిధయోః కల్ప్యతేహివ్యవస్థా । యేత్వాపస్తంబినస్తైస్తద్ధృషిమతమనుష్ఠీయతే సప్తషడ్భిర్మంత్రైః ప్రత్యాబ్దికాదౌపిత్ర్యమఖవిధినాకార్యమన్యైస్త్రిపైః॥ హుత్వాగ్నౌపిత్ర్యయజ్ఞవద్వచనతస్తతూర్వ్తంత్రం పరిత్యక్త్వాగ్నౌకరణాదికుర్యురఖిలాఃప్రామృతాహాదిషు । సంత్యజ్యాగ్నిముఖాదికంప్రథమశోన్నస్యోత్తరాభిర్జుహోతీత్యేతద్వచనప్రమాణబలతః కుర్వంతిహోమాదికం॥ శుద్ధాన్నంత్రవతోఽర్ఛ్చయే దశనతోఽన్నస్యోత్తరాభిర్జుహోతీత్యుక్తేః పిత్ర్యకర్మణోఽగ్న్యుపసమాధానాద్యనుక్తేస్తతః॥ అస్మృత్యాగ్నిముఖంద్విజాభ్యనుమతౌద్యన్నేప్రభృత్యాత్రియోదశ్యాశ్చహుతయస్స్యురగ్నికరణే కార్యామృతాహాదిషు॥ స్మృత్యుక్త్వాహ్నికకృద్ద్విజైరపరపక్షేమాసిమాస్యహ్ని తత్కృత్వాగ్నిముఖాది శేషకబలాన్నప్రాశనాంతంహియత్ ॥ మాసిశ్రాద్ధమితిస్మృతం పృథగిదంహోమాదిపక్షాంతకృన్మాసిశ్రాద్ధవదిత్యపిహ్యభిహితం యత్తన్మృతాహాదిషు॥ మృతాహాద్యఖిలశ్రాద్ధేష్వాపస్తంబశాఖినాం। పితాదయస్త్రయఃకర్తురగ్నౌకరణదేవతాః ॥ ఇత్యాదివాక్యైర్బహుభిర్బహూక్తిభిర్బహుప్రకారైర్బహువారమాదరాత్ । తచ్ఛృణ్వతాం నోబధిరోపమానకంకిమర్థమత్రిప్రతిపాద్యతేత్వయా॥ సూత్రోదితాగ్నౌకరణం సంప్రదాయపరంపరా ఆచారోత్పన్నమధునాదృష్ట్వాశాఖాభిమానతః॥ ఉక్తంహిపునరప్యుక్తం తదున్మత్తప్రలాపవత్ । తత్సోఢుంసూరయోయూయంసమర్థామాం కృతాగసం ॥ నానాగ్నౌకరణనిర్ణయస్సమాప్తః॥

౯౦॥ అన్నాభిమర్శనం.

శ్లో॥ అన్నాభిమర్శాపరతస్తుకేచి త్తృతీయమామం త్రిణమాచరంతి । హోమావశిష్టాన్నఘృతం పిత్ర్యాణాంపాత్రేషు కృత్వాథహవిష్యమన్నం॥ పాత్రేషుపదార్థనిక్షేపణం త్యక్త్వాదికంచ.

శ్లో॥ సత్పాయసాపూపఘృతాదిశాకాం తూష్ణీంపోంతిమస్సైంధవయుగ్దదిస్యాత్ । నయంచకుర్యాత్పరివేషనాదికం పుత్రాశ్చశిష్యాఅపివా

విశిష్టాః ॥ గాయత్ర్యాద్భిరఖిలాశన పూర్ణపాత్రాణ్యభ్యుక్ష్య దేవ ఉదగా
స్యఇహోపవీతీ । భూత్వాథ దేవసవితః ప్రసువేతి పాత్రం పర్యుక్ష్య దక్షిణ
కరం వినిపాత్య భూమ్యాం ॥ పాత్రం ప్రగృహ్య పృథివీయజుషాభిమంత్ర్యే
దం విష్ణురిత్యశనమూర్ధ్ని స్పృశేద్ద్విజస్య । అంగుష్ఠత శ్రీవిష్ణో స్వాహా
హావ్యం రక్షస్వ పురూరవార్ద్రవసంజ్ఞికవిశ్వేదేవాః ॥ ఏతద్వోహావ్యం సపరి
కరంచ విశ్వేదేవా బ్రాహ్మణాస్త్వాహవనీయార్థే । దత్తం దాస్యమానం
చాతృప్తేస్తత్సర్వం గయేయం భూర్గదాధరో భోక్తా ॥ అన్నం బ్రహ్మాహంచ
బ్రహ్మభోక్తా చ బ్రహ్మ సౌవర్ణంపాత్రమక్షయవటచ్ఛాయేయం। విశ్వేదేవే
భ్య ఇదమన్నమమృతస్వరూప మాతృప్తేర్దాస్యమానంచ ॥ అక్షయ్యతృ
ప్త్యర్థం యథాభాగం హావ్యం స్వాహా న మమేతి యవోదకం విసృజేతి। గయా
యాం శ్రీవిష్ణుపాదాది సమస్తపాదాదిషు సర్వతీర్థేషు దత్తమస్తు॥ యే దేవా
దివ్యేకాదశ స్తేత్యృచం వా విశ్వేదేవానుపతిష్ఠతి ప్రాచీనావీతీ సవ్యం। జా
న్వాచ్య దేవసవితరిత్యాది స్వధాకవ్యం రక్షస్వ పితృపితామహ ప్రపితామ
హాః॥ ఏతద్వః కవ్యమిత్యాది రావితమిదం పాత్రం పితృపితామహప్రపితామ
హా ఇదం న మమ । ఇత్యాది స్వధా నమస్తిలోదకం విసృజేతి ॥ గయాయాం
విష్ణుపాదాదిత్యారభ్యోక్త్వా సమాహితః॥ యే చేహ పితర్న ఇతి పిత్రానుపతి
ష్ఠతే॥ దేవతాభ్యః పితృభ్యశ్చేత్యారభ్యావర్తమానతః ॥ త్రిస్సోమధుమతీర్జ
ప్త్వా తత్సద్బ్రహ్మార్పణం భవేత్ ॥ యథాసుఖం జుషధ్వం హి పితృరూపీ జనా
ర్దనః । ప్రియతామితి చాత్రోక్త్వా బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్తతః॥ అన్నమి
ష్టం హావిష్యంచ దద్యాదక్రోధనశ్శుచిః । ఆతృప్తేస్తు పవిత్రాణి జప్త్వేత్యు
క్తం హి యోగినా॥ ౯౧॥ భోక్తృభోజనసమయే అధిశ్రవణాదివాచనం.

శ్లో॥ భుంజానాంశ్రావయేన్మంత్రాన్ రక్షోఘ్నానపి వైష్ణవాన్ ।
పితృలింగాన్యథాభ్యాసం శ్రావయేదితి వై మనుః॥ స్వాధ్యాయం శ్రావయే
త్పిత్రే ధర్మశాస్త్రాణి చైవ హి । ఆఖ్యానానీతిహాసాంశ్చ పురాణాన్యఖిలా
నిచ॥ తత్వాన్ జ్ఞాత్వా మధుమతీస్త్రిస్సప్తం శ్రావయేదథ । అక్షన్నమీమ
దంతేతి చతుర్థీం శ్రావయేద్ద్విజః॥

౮౨॥ భోక్తృభోజనానంతరం కర్తవ్యవిషయః.

శ్లో॥ శ్రాద్ధార్థసంపాదితసాదితాన్నదానాది సంపన్నమితీహాసృ
ష్ట్వా । పిండప్రదానార్థమతోఖిలాన్నముచ్ఛిష్ట పిండార్థమిహోద్ధరేత॥
కిమన్నశేషం క్రియతామితీహాని వేదయచ్ఛేషమిదంద్విజేభ్యః । శిష్టైరభీ
ష్టైస్సహభుజ్యతామితిహ్యా త్రాభిపృష్టోన్నమతోగృహీత్వా ॥ యేఅగ్ని
దగ్ధాఇతిమంత్రముక్త్వోచ్ఛిష్టాంతికేన్నం ప్రకిరేత్తుభూమ్యాం । అథోత్త
రాపోశనముక్తమాచాంతేషు ద్విజేషుస్వదితంహి వాచయేత్ ॥ పిత్రర్థవి
ప్రానథరోచతేవచో దేవార్థవిప్రానపివాచయేత్తతః ॥ స్వస్తివాచ్యంతతః
కుర్యాదక్షయ్యోదకమేవచ । మయాదత్తంశ్రాద్ధమన్నమక్షయ్యోద
కమస్త్వితి॥ బ్రూతేత్యుక్తేద్విజాబ్రూయురస్త్వక్షయ్యోదకంత్వితి।స్వా
హాంస్వధాంవాచయిష్యే ఇత్యుక్తేవాచ్యతామితి ॥ బ్రూయుర్బుచే
త్యాది యజుర్భిరేవభూమౌ నిషించేదుదకంపితృభ్యః । పితామహేభ్యః
ప్రపితామహేభ్య స్స్వధోచ్యతామిత్యుదితేత్రః ప్రాః ॥ అస్తుస్వధేతితే
బ్రూయురత్రకాజలసేచనం । తతస్స్వధాసంపద్యతాం స్వధాసంపద్య
తాంద్విజాః ॥ విశ్వేదేవాఃప్రీయంతాంహి ప్రీయంతాంచవిశ్వేదేవాః। వా
జేవాజేఋచంజప్త్వావిప్రానుత్థాపయేత్తతః॥ యజ్ఞోపవీత్యేవకృత్వప్రదక్షి
ణస్తత్పాదసంవాహనమాచరేదథ । తాంబూలగంధాక్షత పుష్పదక్షి
ణాందత్వాత్రయాచేత వరానిమాన్పితౄన్ ॥ దాతారోనోభివర్ధంతామి
త్యాదిప్రార్థయేద్ద్విజాన్ । అపరాధాన్క్షమధ్వంహీత్వాఽసీమాంతమ
నువ్రజేత్॥ ఉద్వాసయేద్విప్రవిసర్జనాంతే తూచ్ఛిష్టపాత్రాణిసుతాదిభి
స్సహ । ప్రత్యేత్యపిండస్థలమత్ర కర్తాచమ్యా పవిత్ర్యేవసదక్షిణాస్యః॥
ప్రాచీనావీత్యేవచాసూన్నియమ్యాద్యస్మిన్ శ్రాద్ధేపిండదానంకరిష్యే।
వేద్యాందైర్ఘ్యఖండదక్షిణాగ్రాంత్సమూలాన్ దర్భాంత్సమ్యక్తత్రచాస్తీర్య
తూష్ణీం॥పిత్రాదిభ్యఃపూర్వభాగేస్యపశ్చాన్మాత్రాదిభ్యోథానుపూర్వ్యాత్ర
త్తిలాంభః । దద్యాత్పవిత్రైస్సైవతీర్థేనతేషు దర్భేష్వావామంత్ర పాత్రక్ర

మేణ॥ మార్జయంతాంమమపితరఇత్యాది స్థలయోర్ద్వయోః । యథా
లింగందక్షిణాపవర్గాన్ పిండాంస్తిలోదకాన్ ॥ జాన్వాచ్యసవ్యంత్విహాపై
తృకేణతీర్థేనపిండాన్ హుతభుక్తశేషాన్ । సంసృజ్యదద్యాత్తిలవారిభూ
యస్తన్మంత్రపాఠక్రమతోతఊర్ధ్వం॥ మాతామహశ్రాద్ధకృతోయదిస్యు
శ్శైత్రైర్ద్విశప్రాప్తతిలశాలిపిండాన్ । తద్వ్యర్షిపిత్రోర్మృతవాసరాదౌపిండా
ర్ఘ్యదానేద్విజఅగ్నిదేశే॥ స్యాద్వ్యేవమోత్రేతిహిపిత్ర్యవస్థితిః పిత్ర్యాశ్చతే
చేత్యథతాశ్చమాతృ్యః । పిత్ర్యాంశ్చతృప్యంతుభవంత ఏవమాతృ్యాశ్చతృ
ప్యంతుభవత్యఊర్ధ్వం॥ తదోభయోస్తృప్యతతృప్యతేతిత్రిస్త్రిః పఠేదా
నవకంయథాస్యాత్ ॥ పుత్రాన్ పౌత్రానిత్యృచాభాజనేనా విచ్ఛిన్నాం
బుత్రిఃప్రసవ్యంప్రసించేత్ । సర్వాన్పిండాంశ్చాఘ్య హిహామార్ధపా
త్రాణీహన్యగ్భూతానికృత్వాతఊర్ధ్వం ॥ అనుచ్యసంతృప్యతతృప్యతేతి
యజుస్త్రిరుక్త్వోక్షిత్యథభాజనాని । ద్వంద్వంవిసృజ్యోత్రచ పిండపూ
జాం కృత్వాపితౄన్ ప్రత్యథవర్తమానే ॥ ఇత్యాదిచోక్త్వాప్స్వపివా
ద్విజేగ్నౌపిండాన్ క్షిపేద్గవ్యథపిండదేశే । సంప్రోక్ష్యచాన్నాదఖిలాన్
గృహీత్వాగ్రాసావరార్ధ్యం గ్రసితవ్యమత్ర ॥ మంత్రేణచాథహ్యుపవీతి
నైవకర్తవ్యమత్రాచమనంతదానీం । అహతేధృత్వాభస్మ మృచ్చందనం
వాశిష్టైరిష్టైర్బంధుభిఃపోష్యవర్గైః । నిత్యశ్రాద్ధైనైవశ్రాద్ధంసుహృద్భిర్భుం
జీతైరాభ్యాగతాన్నార్థిభిశ్చ॥

౯3॥ అష్టకాశ్రాద్ధమ్

శ్లో॥ మాఘేమాసే కృష్ణపక్షేష్టమీయా జ్యేష్ఠానక్షత్రాన్వితా
నన్వితావా । విఘ్నోత్పన్నేఫాల్గునేమాసికృష్ణా ష్టమ్యాందధ్నోహహో
మఏవాత్రకార్యః॥ ప్రాతఃకృత్వాబ్రాహ్మణామంత్రణాదిస్నాత్వా కాలేక
ర్మనిర్వర్త్యనిత్యం । స్యాత్ప్రాచీనావీత్యసౌదక్షిణాస్యః ప్రాణానాయ
మ్యాష్టకాశ్రాద్ధకర్తా॥ కరిష్యఇత్యగ్నిముఖాద్యథాజ్య భాగావసానేథ
గృహాగతేషు । విప్రేషుసంకల్పముఖాదివాసో దానాంతపవోద్ధ్రియతా

మితీర్యః॥ లబ్ధానుజ్ఞోదధిసంగ్రహీత్వాదధ్నైవ కార్యాగ్నిముఖాహుతిసు ఆజ్యేనకేచిత్తదసాధుతత్రాగ్నిస్విష్ట కృద్భ్యాంహవిషఃపృథక్త్వాత్॥ ఆచార్యవాస్తిలపార్వణేనా తోన్యానికర్మాణితదాదిశబ్దాః। యథోపదేశంత్వితిదేవతాగ్నా విత్యగ్నిస్విష్టకృతంచాంతరేణ॥ ఇత్యంతముద్దిశ్యహవిష్యమేకం త్వాచార్యఏవాహపృథగ్జతస్మాత్। ఏవంహవిస్త్వగ్నిముఖాహుతి ప్రధానాహుతిస్విష్టకృదాహుతీనాం॥ తస్మాద్ధిసర్వేషుశ్రౌతాన్నహోమేష్వన్నేనకార్యా గ్నిముఖాహుతిస్స్యాత్। తతఃప్రధానాహుతయస్తతోత్రాగ్నిస్విష్టకుర్యాదితిహిక్రమోయమ్॥

౯౮॥ దధ్యంజలిః

శ్లో॥ యజ్ఞోపవీతీజుహుయాద్దాఘూరాద్యైరితాన్క్రమాత్। దధిహోమంజుహోత్యత్ర ప్రాయశ్చిత్తాంతమిత్యత॥ ప్రాప్తేతుదధ్యంజలిహోమకర్మ తత్సమాప్యహిబ్రాహ్మణభోజనంజగుః। కేచిత్ప్రధానత్రయయుక్తమష్టకాశ్రాద్ధం వినాగ్నౌకరణంకథంభవేత్॥ పూర్వాహ్ణాకర్తవ్యవిధేరభావతస్సూత్రేతు కాలప్రతినిష్క్యనుక్తతః। కార్యోయమగ్నౌకరణస్యసిద్ధయే పరాహ్ణకాలేదధిహోమఈరితః॥ అత్రాష్టకాఖ్యేయదుపైతినైవతంతద్ధర్మ ఏవాంజలినాజుహోతి। స్థానేత్వపూపాదికహోమకర్మణాం పశావ్యస్యచైతత్ప్రతినిధ్యుదీరితం॥ అపూపమాంసాన్నవసాజ్యహోమ పిష్టాన్నహోమాదితిపంచకానాం। స్థానేయమేకోదధిహోమ ఏవాచార్యేణతూక్తంహికలౌయుగేస్మిన్॥ అన్యేనచోపస్తరణావదానాభి ఘారణాన్యేవహికారయిత్వా। కర్తవ్యదధ్యంజలిహోమమత్రస్యా ద్యాంజనా ఇత్యథతేనహుత్వా॥ దర్వ్యైతతస్స్విష్టకృతంచహుత్వాతల్లేపయోరాద్యఖిలంసమాప్య। అన్నాభిమర్శద్విజభోజనాది శిష్టేనదధ్నాసహపిండదానం॥ అన్వష్టకాశ్రాద్ధవిధిస్తుమాసిశ్రాద్ధేసవిజ్ఞేయఇహాధికారః। సర్వేషుహోమేష్వపిపైతృకేషు తూష్ణీంప్రసవ్యంనిర్బుతేద్దిశంహి॥ ఆరభ్యతాందక్షిణాతోపవర్గ వాక్యాత్సమం

మాద్వైత్వర్తైన సిద్ధ్యత్యథతైకదాచిత్ । నిత్యత్వదోషశ్రవణప్రధానత్రి యాత్మకత్వాద్గతఈరితత్వాత్॥ సర్వాసుశాఖాస్వవిగీతశిష్టాచారాచ్చ దర్శస్యసమస్నకించిత్ । దర్శః ప్రధానత్రితయేనయుక్తః సంక్రాంతికా ద్యాద్విజభోజనాంతాః॥ స్యాత్పిత్య నాయోహ్యకృతేతు దర్శశ్రాద్ధేన దోషశ్రవణాంపరేషాం । పిత్రోర్మృతాహాయదిచే త్కుహూదినే హ్యేదామృతాహంకుతపేసమారభేత్ ॥ శ్రాద్ధంసమాప్యాథపిత్రక్రతు స్తతోమా శ్రాద్ధమిష్యుక్తమనాహితాగ్నిభిః । చేదాహితాగ్నిస్తుకృతా బ్దికస్తతోన్వాధాన కృత్వాన్యచ్చాతతఃపిత్రక్రతుః॥ తతః ప్రధానత్రయయు క్తదర్శశ్రాద్ధం హికుర్యాచ్చతురగ్నికోద్ధాత్ ॥ పిత్రోద్దేశేనైవకర్తవ్యని త్యశ్రాద్ధేప్యేకఃపాకఏకోగ్నిహోమః । పత్నీయుక్తాన్ యోజయేద్భోజ నేతువర్గం వర్గంపిండదానేపృథక్పృథక్॥ యస్మిన్ శ్రాద్ధేమాతృమాతా మహాద్యాయేయే ప్రోక్తాస్తేభ్యఏవప్రదద్యాత్ । వృద్ధిప్రత్యబ్దాష్టకా యాం గయాయాందద్యాన్మాతృభ్యఃపృథగ్దృష్టమేవ॥ అష్టకాసుచవృ ద్ధౌచగయాయాంచమృతేహని । మాతృశ్రాద్ధంపృథక్కుర్యాదన్యత్రిప తినాసహ॥ అత్రాష్టకాస్వితిబహువచనాదన్యశాఖినాం । త్రిస్రోస్మచ్ఛా ఖినాంద్వేతే హ్యష్టకాస్వష్టకేత్యపి॥ అన్వష్టకాయామేవైకేపిండానుపది శంతిచ । సూత్రకైవద్వయోరహ్నో శ్రాద్ధంకర్తవ్యమేవహి॥ వృద్ధిశ బ్దేనవిజ్ఞేయంనాందీశ్రాద్ధంశుభాగమే। తత్ప్రకారంతూత్తరత్రవర్ణయిష్యా మ్యసంశయం॥ గయాయామితిశబ్దేన ప్రయాగాద్యఖిలేష్వపి । గంగాకృ ష్ణాదితీర్థేషుమాతు శ్రాద్ధంపృథక్చరేత్॥

౧౦౦॥ ఏకదినేమాతాపిత్రశ్రాద్ధవిషయః.

శ్లో॥ మృతేహనీతివచనాత్స్వపిత్రోరేకధామృతిః । అనుయానే పివాతస్మిన్ దినేకాలాంతరేమృతిః॥ మాతుశ్రాద్ధేపృథక్పాకః పృథ గ్బ్రాహ్మణభోజనం । పిండదానం పృథక్కార్యం పాకైక్యం చాదిషుత్రి షు॥ మృతేహనిపృథక్పాకోహ్యగ్నౌకరణసిద్ధయే । పిత్రోరాబ్దికయోః

పాకఃపృథక్కర్తవ్యఏవహి॥ మాత్రాదీనాంపృథగ్భక్త్యభావేప్యుక్తంతా
భ్యః పిండదానంతుతాసాం। తృప్తిస్సాకంభర్తృభిర్ద్విద్యతేతత్తద్దైవత్యం
దార్శికేమన్మతేతు॥ ఆచార్యేణానుక్తమాతామహానాం స్మృత్యుక్తేన
శ్రాద్ధమంగీకృతంచేత్। ఉక్తోన్యేషాంశాఖినామ్మేవ తత్సాన్యత్తద్దైవత్యంత
న్మతేనోకదాచిత్॥ తస్మాత్పిత్రాద్యాస్త్రయశ్చైవ తిస్రోమాత్రాద్యా
స్స్యుర్మాస్యమావాస్యయోశ్చ। ప్రత్యబ్దంస్యాత్త్రిదైవత్యమేవ నృద్ధౌ
దైవంనవస్యాచ్చకామ్యే॥ జ్ఞేయంద్వాదశదైవత్యం గయాశ్రాద్ధంమహాల
యం। పిండాగ్నౌకరణాభ్యాంయుక్తాశ్రాద్ధస్యైషవిధిస్స్మృతః॥ పాతావై
ధృతిసంక్రాంతి మన్వాద్యాదిషుసర్వదా। పిండాగ్నౌకరణేత్యక్త్వాకర్త
వ్యంవిప్రభోజనం॥ సంకల్పశ్రాద్ధకృత్యేషు సహమాతామహైఃపితౄన్।
భోజయేదితిశంసంతి గృహ్యాజ్ఞాసూరయోఖిలాః॥ సంధ్యాకాలోర్ధ్వమ
ర్కోయది మకరగతేస్నానదానంపరేహ్ని।కర్కిణ్యార్కోదయాత్ప్రాక్సవి
తరియదిపూర్వేహ్నికర్తవ్యమేవ। నక్రేసూర్యేకులీరేహనితదహనిపూర్వే
ద్యురన్యేషుకుర్యాత్పూర్వంచే దర్శరాత్రాదుపరిపరదినే శ్రాద్ధమేవాప
రాహ్ణే॥

౧౦౧॥ ఆమశ్రాద్ధవిషయః.

శ్లో॥ అన్నశ్రాద్ధాసంభవేజాతుమాసి శ్రాద్ధాదాతుశ్రాద్ధమా
మేనవిప్రః। అగ్నౌకార్యంపిండదానంచ కుర్యాదిత్యేవోక్తంస్యాత్స్మృ
తిష్వేదముక్తం॥ ఉదాహరంత్యత్రబృహత్ప్రచేతో బృహస్పతివ్యాసవసి
ష్ఠవాచః। క్రమేణహారీతవచోపివృద్ధా స్సూత్రార్థతాత్పర్యవిదఃప్రసం
గాత్॥ ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచ చంద్రసూర్యగ్రహేయది। ఆమశ్రాద్ధంద్వి
జఃకుర్యాచ్ఛూద్రః కుర్యాత్సదైవహి॥ ఆవాహనంచకర్తవ్య మర్ఘ్యదా
నంతథైవచ। ఏషఏవవిధిర్యత్రహ్యామశ్రాద్ధంవిధీయతే॥ యద్యద్దదాతి
విప్రేభ్యశ్శృతంవాయదివాశృతం। తేనాగ్నౌకరణంకుర్యాత్పిండాంస్తే
నైవనిర్వపేత్॥ ఆమశ్రాద్ధంయదాకుర్యాత్పిండదానంకథంభవేత్। గృ

హోదాహృత్యపక్వాన్నాత్పిండదానంతిలైస్సహ ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నే ద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంప్రకీర్తితం । అమావాస్యాదినియతం మాసిసాంవత్సరాదృతే॥ ఏతేషాంవచనానాంతుతాత్పర్యార్థ ఇహోచ్యతే । సంక్షేపేణైవవిద్వద్భ్యోయథామతియథాశ్రుతం ॥ రోగోదేశోపప్లవోరాజబాధాద్యాపద్ద్రవ్యాలాభ ఇత్యేవమాద్యాః । శ్రద్ధాపత్నీపుత్రహీనోద్విజశ్చేన్నోచేదన్న శ్రాద్ధకృత్స్యాత్సపుత్రః ॥ పత్నీయుక్తస్తీర్థయాత్రాంగతశ్చేదన్నశ్రాద్ధం తేనకర్తవ్యమేవ । యద్యేకశ్చేచ్ఛ్రాద్ధమామేన కుర్యాదుక్తోర్థస్స్యాదాపదాదిత్రయాణాం ॥ శుద్ధానాంవై చంద్ర సూర్యగ్రహే యద్యేతస్యార్థోవిస్తరేణోచ్యతేత్ర । దర్శశ్రాద్ధేర్క గ్రహశ్చేద్యదీహ ప్రాతఃకాలేబ్రాహ్మణామంత్రణాది॥ కృత్వాస్నాత్వాపిండయజ్ఞం సమాప్యవిప్రానాహూయాత్రసంకల్ప్యకుర్యాత్ । వాసోదానాంతేద్విజానుజ్ఞయామంచాజ్యం సంగృహ్యామ ఔపాసనాగ్నౌ॥ యస్మైమాతేత్యాది సప్తాహుతోర్ధ్వమాజ్యం హుత్వాభోజనద్విత్వమామం । సాజ్యంపాత్రేష్వేవసంస్థాప్యదత్వా విప్రేభ్యస్తచ్ఛ్రాద్ధశేషంసమాప్య ॥ సిద్ధాన్నమాదాయగృహోద్ధుతావశిష్టేన సంయోజ్యహిపిండదానం।కర్తవ్యమేవేతి సుదర్శనాద్యైర్ద్విజామదానక్రమఉక్తఏవ ॥ మాసిశ్రాద్ధాదిష్విదంనోమృతాహేత్వత్యంతాపద్యేవకుర్యాద్ధిరణ్యం । విప్రేభ్యోయావత్సంభవం సర్వధర్మరాహిత్యంతద్దానమాత్రంతథాహుః॥ ఆమంతుద్విగుణంప్రోక్తం హిరణ్యంతుచతుర్గుణం । అన్నమాతృప్తిపర్యంతమిత్యుక్తం శ్రాద్ధలక్షణం ॥ పిండాగ్నౌకరణాభావ శ్రాద్ధేష్వప్యఖిలేషుచ ।ససంకల్పవిధానేన బ్రాహ్మణాన్ భోజయేదితి॥

౧౦౨॥ గ్రహణశ్రాద్ధ విషయః.

శ్లో॥ స్యాద్దర్శనామశ్రాద్ధకాలోపరాహ్ణే యేషాం సూత్రేపిండయజ్ఞక్రియోక్తా । గ్రస్తేభానౌతంచదృష్ట్వాసరిత్సుస్నాత్వా గ్రాహశ్రాద్ధమామేనకార్యం ॥ దర్శేనాలంచాపరాహ్ణే గ్రహశ్చేన్నోచేత్సార్థశ్యే

నకర్తవ్యమేవ । ప్రాప్తేపిత్రోరాబ్దికేతుగ్రహేహ్నిముక్తౌ సత్యాంశ్రాద్ధ
మన్నేనకార్యం॥ గ్రస్తేసూర్యేఽస్తంగతేచేత్తదానీంజ్యోతిశ్శాస్త్రతస్య
విజ్ఞాయముక్తిం । శ్రాద్ధంకర్తవ్యంతదానీంహినోచేచ్చండాలస్స్యాత్కో-
టిజన్మస్వథోక్తం ॥ జ్ఞానినఃపండితావాపిమూర్ఖాయోషితఏవవా । యో
మృతాహమతిక్రమ్య చండాలః కోటిజన్మసు ॥ చంద్రసూర్యగ్రహేఽని
త్యం భోజనేవిషయేస్మృతః । గృహస్థస్యాధికారోహి దృశ్యతేనిర్ణయా
మృతే ॥ చంద్రసూర్యగ్రహే నాద్యాత్తస్మిన్నహనిపూర్వతః । రాహో
ర్విముక్తింవిజ్ఞాయస్నాత్వాకుర్వీతభోజనం ॥ గ్రస్తేచంద్రేతూదితేతస్యము
క్తిం దృష్ట్వాతత్రశ్రాద్ధమన్నేనకుర్యాత్ । రాత్రేస్తస్యాఃపూర్వయా
మేగ్రహశ్చేత్త్రితర్యామే పౌర్ణమాస్యాం విధేయం ॥ యామాదూ
ర్ధ్వంమధ్యరాత్రాదథశ్చేత్పూర్వం మధ్యాహ్నశ్చ కర్తవ్యమేవ । తస్మా
దూర్ధ్వంచేద్గ్రహశ్చాపరాహ్ణేకర్తవ్యం స్యాత్పౌర్ణమాస్యాంమృతాహః॥
గ్రస్తేచందేఽస్తం గతేచేత్తదహ్ని కుర్యాత్ప్రత్యబ్దం యథాకాలమేవ॥
పూర్వయామే గ్రహశ్చేత్త్రితర్యామే పౌర్ణమాస్యాంవిధేయం । యా
మాదూర్ధ్వంమధ్యరాత్రాదథశ్చేత్పూర్వం మధ్యాహ్నేచకర్తవ్యమేవ॥
రాత్రిశ్రాద్ధనిషేధోత్ర దృశ్యతేననుతత్కథం । నచనక్తంశ్రాద్ధంకుర్వీతే
త్యాచార్యేణచోదితం ॥ రాత్రౌశ్రాద్ధంనకుర్వీతేత్యుక్తంహిమనునాపిచ।
రాత్రౌశ్రాద్ధంనకుర్వీత రాహోరన్యత్రదర్శనాత్ ॥ ఇత్యన్యత్రాపిదృ
ష్టంతునిషేధాబహవస్స్మృతాః । ఏతావత్సత్యమేవోక్తం తథాప్యుత్తర
ముచ్యతే ॥ శ్రాద్ధస్యతునిషేధాస్తుగ్రహణేబహవస్స్మృతాః। ఏతావత్స
త్యమేవోక్తం తథాప్యుత్తరముచ్యతే ॥ ఉపరాగోపద్రవాదిదైవికంరాజి
కంవినా । నకార్యమితితత్రోక్తిస్సంవర్తః ప్రాహనిశ్చయం ॥ రాత్రావపి
ప్రకర్తవ్యం గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః।ప్రత్యాబ్దికం ప్రమాదాద్వాశ్రా
ద్ధంకుర్యాద్విధానతః॥ఏవంమాసేఽత్రాపిపిత్రోర్విషయాబ్దికఆపది।స్వకా
లాతిక్రమేకుర్యాద్రాత్రేః పూర్వంయథావిధి ॥ సత్యముక్తంహిసర్వత్రని

షేధోదృశ్యతేపరః। గ్రహణేతుద్వితీయేఽహ్ని రజోదోషేతుపంచమే॥ మృతకేతు త్రయోదశ్యాం జాతేత్వేకాదశేఽహ్నిచ।కాగతిర్వచనస్యా స్యవక్తవ్యంసమ్యగుత్తరం॥ అపివావిషయంత్వేతత్తథాన్యస్యార్థఉచ్యతే, పతిపుత్రవిహీనాయాః కర్త్రాస్తుగ్రహణేదినే ॥ ఉపవాసవిధానాచ్చ ద్వితీయేఽహ్నిమృతాహకం। అయనేవిషువేచైవగ్రహణేచంద్రసూర్యయోః॥ ఉపవాసంయతిః కుర్యాదపుత్రావిధవాపిచ । రజస్వలాచేచ్ఛుద్ధాస్యాచ్ఛతుర్థేహనిమజ్జనాత్॥ శ్రాద్ధాధికారిణీచస్యాద్దైవేపిత్ర్యేచపంచమే।స పిండానాంమృతేపిత్రోస్సాకర్త్రీచేద్భవేద్యది ॥ త్రయోదశేహ్నికర్తవ్యం క్షత్రియాణాంతుకేచన।జాతేచైకాదశేఽహ్నితిసూతకాంతోపలక్షణం॥

౧౦౩॥ ఆమశ్రాద్ధకాలః.

శ్లో॥ ఆమశ్రాద్ధంనోమృతాహేకదాచిద్ధర్త్యే। మాస్యేవాపరాహ్ణేచకార్యం। మన్వాద్యాదౌసంగవేకాల ఉక్తమామశ్రాద్ధంహేమవాపిద్విజానాం ॥ శూద్రోనాన్నైనైవకుర్యాన్మృతాహ శ్రాద్ధాఽమావాస్యాదికంచాపరేణ । సత్యాంతిథ్యాంషణ్ముహూర్తస్థితాయాం పూర్వాహ్ణేవైశ్రాద్ధమామేనకుర్యాత్॥ ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాహ్ణ ఏకోద్దిష్టంతుమధ్యమే । పార్వణంచాపరాహ్ణేతు ప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకం॥ ఇతిశ్రాద్ధచతుష్కస్య కాలస్తూదీరితస్మృతౌ । వర్ణదేశవ్యవస్థాభ్యాం శ్లోకార్థః ప్రోచ్యతేబుధైః॥

౧౦౪॥ ఆమశ్రాద్ధాధికారవిషయః.

శ్లో॥ అన్నశ్రాద్ధంబ్రాహ్మణానాం నిత్యమామంతు సంకటే । ఆమశ్రాద్ధంతుశూద్రాణాం బహ్వీషుస్మృతిషూదితం॥ ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచ చంద్రసూర్యగ్రహేయది । ఆమశ్రాద్ధంద్విజఃకుర్యాచ్ఛూద్రః కుర్యాత్సదైవహి॥ ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచ ప్రవాసేపుత్రజన్మని । ఆమశ్రాద్ధంద్విజఃకుర్యాచ్ఛూద్రఃకుర్యాత్తుసర్వదా॥ అనగ్నికఃప్రవాసీచయస్య భార్యారజస్వలా । ఆమశ్రాద్ధంద్విజఃకుర్యాచ్ఛూద్రఃకుర్యాత్సదైవహి

ఆత్మనోదేశకాలాభ్యాం విప్లవేసముపస్థితే। ఆమశ్రాద్ధంద్విజఃకుర్యా చ్ఛూద్రఃకుర్యాత్సదైవహి॥ మృతాహన్యపిశూద్రస్తు కుర్యాదామేన పైతృకం। ఇత్థంమరీచినాప్రోక్తం సుమంతుశ్చాహకిల్బిషం॥ నపక్వంభోజయేద్విప్రా స్సచ్ఛూద్రోపికథంచన। భోజయన్ప్రత్యవాయీస్యా న్నచతస్మాత్ఫలంలభేత్॥ భుంజానస్యహివిప్రస్య యత్పాపంస్యాద్దురాత్మనః। తేనాసావిధ్యతేశూద్రోయ శ్శూద్రోభోజయేద్విజాన్॥ పాకాభావేఽధికారీస్యా ద్విప్రాదీనాంనరాధిప। అపత్నీనాంమహాబాహో విదేశగమనాదిభిః॥ సదాచైవతుశూద్రాణా మామశ్రాద్ధంవిదుర్బుధాః। ఇత్యాదివచనైశ్శూద్రో దర్శాద్యాచమృతేహని॥ ఆమశ్రాద్ధాధికారీస్యా త్కాలఃపూర్వాహ్ణఇత్యపి। కరోరుపాదజానాంతు శ్రాద్ధంత్వామేనవైవిధిః॥ షణ్ముహూర్తగతాయంతు తత్రప్రోక్తంమనీషిభిః॥

౧౦౫॥ ఆమశ్రాద్ధవిహితకాలవిషయః.

శ్లో॥ మార్తాండోదయమారభ్య యాతిథిష్షణ్ముహూర్తగా। ఆమంశ్రాద్ధంతదాకార్య మన్యథానోపతిష్ఠతే॥ ఆమశ్రాద్ధంయదాకుర్యా న్మృతాహేసముపస్థితే। మధ్యాహ్నవ్యాపినీయత్ర హ్యద్విజస్యవిధీయతే॥ కాలాత్పాతస్తనాదూర్ధ్వం త్రిముహూర్తాతుయాతిథిః। ఆమశ్రాద్ధస్యకాలోఽయం ద్విముహూర్తాథవాభవేత్॥ ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాహ్ణ ఇత్యేవంస్మృతిషూదితం। శూద్రస్యైవంబ్రాహ్మణానామ పరాహ్ణే స్మృతంబుధైః॥ ఇయంవర్ణవ్యవస్థితిః ప్రాహుస్సర్వేమహర్షయః। అథదేశవ్యవస్థాతు ప్రోచ్యతేబహుధర్మిభిః॥ వర్షేనర్షేతుకర్తవ్యా మాతాపిత్రోస్తుసత్క్రియా॥

౧౦౬॥ ఏకోద్దిష్టవిషయః.

శ్లో॥ అథైకంభోజయేచ్ఛ్రాద్ధం పిండమేకంతునిర్వపేత్। సపిండీకరణాదూర్ధ్వం ప్రతిసంవత్సరంసుతైః॥ మాతాపిత్రోఃపృథక్కార్య మేకోద్దిష్టంమృతేహని। ఏకోద్దిష్టంపరిత్యజ్యపార్వణం కురుతేనరః॥ అకృ

తంతద్విజానీయాద్భవేచ్ఛపితృఘాతుకః॥ ప్రత్యబ్దంపార్వణేనైవ విధినాక్షే
త్రజౌరసౌ । కుర్యాతామితరేకుర్యురేకోద్దిష్టంసుతాదశ ॥ ఏకోద్దిష్టంహి
కర్తవ్యమౌరసేనమృతేహని । సపిండీకరణాదూర్ధ్వం మాతాపిత్రోర్న
పార్వణం ॥ వక్షేవక్షేసుతఃకుర్యాత్పార్వణంయోగ్నిమాన్ద్విజః । పిత్రో
రనగ్నిమాన్ధీరఏకోద్దిష్టంమృతేహని ॥ బహ్వగ్నయస్తుయేవిప్రాయేచై
కాగ్నయఏవవా । తేషాంసపిండనాదూర్ధ్వమేకోద్దిష్టంనపార్వణం॥ ఇతి
విజ్ఞానేశ్వరేణోదాహృతానివచాంసిచ । ఏకోద్దిష్టపరాణ్యేవస్మృతిషూ
క్తానియానిచ ॥ ఏకోద్దిష్టముదీరితంస్మృతిషుతత్పిత్రోర్మృతాహం క్వచి
ద్దేశేసంప్రతిసంప్రవర్తతఇదం మధ్యాహ్నకాలేస్మృతం । పత్నీభ్రా
తృసహోదరిప్రభృతిగుర్వం తాబ్దికానామయంకాలః ప్రోక్తఇదంస
మానముదితందేశేషుసర్వేష్వపి ॥ ఏకోద్దిష్టంయతేర్నాస్తి త్రిదండగ్రహ
ణాదిహ । సపిండీకరణాభావాత్పార్వణంతస్యసర్వదా ॥ అపాద్యసహ
పిండత్వమౌరసోవిధివత్సుతః । కుర్వీతదర్శవచ్ఛ్రాద్ధం మాతాపిత్రోఃక్ష
యేహని ॥ సపిండీకరణంకృత్వాకుర్యాత్పార్వణవత్సదా । ప్రతిసంవత్స
రంవిద్వాన్ఛాగలేయోదితోవిధిః ॥ ఏతానివచనానీహప్రత్యాబ్దికపరాణి
చ। అపివిజ్ఞానేశ్వరేణోదాహృతాన్యథతద్విధిః ॥ ప్రారభ్యకుతపేశ్రాద్ధం
కుర్యాదారౌహిణంబుధః । విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయరౌహిణంతునలంఘయే
త్ ॥ ఊర్ధ్వంముహూర్తాత్కుతపాద్యన్ముహూర్తచతుష్టయం। ముహూ
ర్తపంచకంహ్యేతత్స్వధాభవనమిష్యతే॥

౧౦౭॥ అపరాహ్ణకాలకర్తవ్యశ్రాద్ధాని.

శ్లో॥ ఏతేద్వేవచనేజ్ఞేయే ప్రత్యబ్దవిషయేత్వథ । అపరాహ్ణేన
మభ్యర్చ్యస్వాగతే నాగతాంస్తుతాన్ ॥ ఇత్యుక్తం యాజ్ఞవల్క్యేనహ్యా
మావాస్యాష్టకాదిషు । ప్రారంభఃకుతపేమృతాహ విషయేశ్రాద్ధేషుద
ర్శాష్టకామాసిశ్రాద్ధ మహాలయేషు తదుపక్రమోపరాహ్ణేస్మృతః।
ప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకంస్మృతమిహాస్మార్తే పిహాసంగవేశ్రౌతేతూక్తవిధి

క్రమాదుపగతే కాలేచ నాందీముఖం ॥ తీర్థే విప్రనిమంత్రణాదినియమా
భావాచ్చ కాలస్తథా పిండాగ్నౌకరణ ప్రయుక్తవిహిత శ్రాద్ధేషు కాలస్మృ
తః। సంక్రాంతివ్యతిపాతవైధృతియుగేభ్యశ్చాయ మన్వాదిక శ్రాద్ధానా
మిహహోమపిండరహితానాం చోదితానామపి ॥ సర్వేషాం విషువాయ
నద్వితయయోః కాలో పరాహ్ణస్స్మృతో నిత్యశ్రాద్ధమలభ్యయోగ ఉప
రాగశ్చేతి తాత్కాలికః । యఃకాలస్స్మృతిషూదితోశన హవిశ్రాద్ధస్య
దర్శాదిషు స్యాద్ధి బ్రాహ్మణకర్తృకా మహావిష శ్శ్రాద్ధస్య కాలోహినః॥
ఇత్యుక్తం స్మృతికృద్భిరంఘ్రిజవరైః కార్యామదాన క్రియా కాలోదర్శ
మృతాహకాదిషు సదా పూర్వాహ్ణకాలస్స్మృతః ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నే ద్విజా
తీనామిత్యస్యార్థస్తు కథ్యతే । విఘ్నాస్సంత్యత్ర బహవః కాంశ్చిద్వక్ష్యే
తథాపివా॥

౧౦౮॥ శ్రాద్ధవిఘ్నసంభవే కర్తవ్యం.

శ్లో॥ శ్రాద్ధేషు దర్శాదిషు భోజనార్థం నిమంత్రిత బ్రాహ్మణపుంగ
వానాం। ఆశౌచరోగాగ్నినృపార్తమార్గచోర ప్రభృత్యాపదుపాగతేషు॥
ప్రాప్తేషు ముక్తాస్తమితో పరాగే గ్రస్తాస్తగే సత్యపిసంకటేపి। క్వచిత్సమీ
పేషుగృహేషు కశ్చిద్విప్రో మృతశ్చేద్యది వాపి యోషిత్ ॥ ప్రాక్పిండదా
నాద్వమనం యదాచేద్రజస్వలాచేద్యదికర్తృపత్నీ । తత్పిండయజ్ఞానధి
కారహేతోర్దర్శస్య పిండక్రతుపూర్వకత్వాత్॥ విఘ్నేషు సత్స్వేవముప
స్థితేష్వమావాస్యాన్వితం శ్రాద్ధమిహాపరాహ్ణే । ఆమేన కుర్యాద్ద్విగుణే
నయత్నతో నోచేద్ధిరణ్యేన విభవానుసారతః॥ అనిష్ట్వా తు పితౄంఛ్రాద్ధే
దైవికం కర్మనారభేత్ । ఇతి స్మృతేస్తు కర్తవ్యం శ్రౌతస్మార్తాదికర్మసు॥

౧౦౯॥ వృద్ధిశ్రాద్ధ విషయః.

శ్లో॥ సీమంతోన్నప్రాశనోపాయనాఖ్యేచౌలాఖ్యేషు బ్రాహ్మ
ణాన్భోజయిత్వా । ఇత్యుక్తత్వాత్తేషు కర్తవ్యమేవ వృద్ధిశ్రాద్ధం చాఖి
లేష్వాహు రేకే ॥ సర్వర్ద్ధికరకర్మభ్యః పూర్వేద్యుస్సద్య ఏవవా। బ్రాహ్మ

ణాం భోజయేదష్టౌహిరణ్యేనాదనేనవా ॥ సీమంతోన్నయనే కర్మణ్యన్నప్రాశనచౌలయోః । ఉపాయనేచగోదానేచౌలావేవవిశేషతః । బ్రాహ్మణాంభోజయిత్వాథహ్యాఽఽశిషోవాచయేదితి॥

౧౧౦॥ నాందీశ్రాద్ధ విషయః.

శ్లో॥ వివాహేకన్యకాయాశ్చ వరస్యాపిగృహేపిచ । నాందీశ్రాద్ధంహిపూర్వేద్యుః కర్తవ్యంస్మృతిశాసనాత్ ॥ మాతృశ్రాద్ధంతుపూర్వంస్యాత్పితౄణాంతదనంతరం తతోమాతామహాదీనాంవృద్ధౌశ్రాద్ధత్రయంస్మృతం । నాందీముఖేవివాహేచప్రపితామహపూర్వకం ॥ నామసంకీర్తయేద్విద్వానన్యత్ర పితృపూర్వకం । ప్రదక్షిణంచోపచారతిలార్థేతుయవాస్స్మృతాః ॥ అస్మదూర్ధ్వపంతిలాన్ దర్భానపసవ్యంస్వధాపిచ। నాందీశ్రాద్ధేత్యజేద్విద్వాన్వృద్ధిపూర్వంతుసర్వదా॥ అపిజీవత్పితానాందీశ్రాద్ధంకుర్యాచ్ఛుభాగమే ॥ పితుశ్చప్రపితామహ్యాదీనుద్దిశ్య యథావిధి ఏభ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యో దద్యాత్స్వయంసుతః ॥ నాందీముఖేకర్మణి। సంప్రవృత్తేపితర్యతో జీవతియస్యపుసః । యేభ్యశ్చదద్యాత్స్వ పితా స్వయంహితేభ్యశ్చ దద్యాదితిశాస్త్రనిశ్చయః ॥ సత్యాంమాతరి జీవత్యాం శేషంవర్గాన్ సమర్చయేత్। మాతామాతామహౌసంతౌ జీవంతౌ పితరంయజేత్ ॥ అసగోత్రస్సగోత్రోవా యఆచార్యఉపాయనే । స తూపనేయపిత్రాదీను ద్దిశ్యాభ్యుదయంచరేత్ ॥ కన్యకాయామయంమార్గో మునిభిస్సముదాహృతః । ఇత్యుక్తంయాజ్ఞవల్క్యగృహ్యావిద్భిర్వృద్ధైఃపురాతనైః॥ ద్వౌద్వావేకైకస్యప్రాచవృద్ధిశ్రాద్ధే పూర్వశ్రాద్ధవంనియుంజ్యాత్ । షణ్మాతౄణాంషట్పితౄణాంచమాతుః పిత్రాదీనాం షట్చవిశ్వేచదేవాః॥ చత్వారస్స్యుర్బ్రాహ్మణానాంచ సంఖ్యావృద్ధ్యా ద్వాద్వావింశతిర్ముఖ్యపక్షః । ద్వౌద్వావేకైకస్యవర్గస్య విప్రావష్టౌసంఖ్యాగౌణపక్షోద్విజానాం॥ నాందీశ్రాద్ధస్యోదితోముఖ్యకాలఃప్రాతస్సద్భిస్సంగవోగౌణకాలః తస్మాదూర్ధ్వంనోపచారాది కుర్యాత్తూష్ణీంవి

ప్రాన్భోజయేద్వృద్ధికాముః॥ ప్రాతస్సముత్థాయకృతాహ్నికస్సన్ సుగంధపుష్పాక్షతభూషణాద్యైః । అలంకరిష్ణుఃకృతవైశ్వదేవస్స పంచయజ్ఞోహారిపూజనాంతే॥ సమాహితాన్మాత్రవతస్స్వలంకృతాన్ విప్రాన్సమాహూయతథోపవేశయేత్ । తాన్ ప్రాఙ్ముఖాంత్సత్యవసూసమన్వితాన్ ద్వావింశతిర్వ్యాష్టహిమాతృపూర్వకం॥ ఆసాద్యగంధాక్షతపుష్పధూపయవానపోచ్ఛాబదరీఫలాని । ప్రదక్షిణంప్రాగపవర్గమేతత్సర్వం హ్యుదగ్వాఖిలకర్మకార్యం ॥ ఉదఙ్ముఖస్సన్నఖిలోపచారై రావాహనాద్యైశ్చసమర్చయేత॥ తత్పదార్థానుసమయః కాండోనుసమయోపివా । ప్రష్టవ్యస్తత్రపూజాయాం సర్వకర్మసునిశ్చయః॥ యజ్ఞోపవీతీప్రపితామహీతిపితామహీమాతరఇత్యథాపి । పిత్ర్యేపివర్గేప్రపితామహాది తథైవమాతుఃప్రపితామహాది ॥ మాతామహాదీతివదంతికేచి త్పత్నీయుతాన్సత్యవసూచవిశ్వే । శ్రౌతేచదక్షక్రతుసంజ్ఞికాశ్చ దేవాస్స్యురగ్రేస్వ్యుదాహరంతి॥ తన్మాతృపూర్వంప్రపితామహీతిక్రమేణకుర్యాదఖిలోపచారాన్॥ ఏకైకస్యైదేవతాయైవిభవేసతిపూజనం । అపివావర్గవర్గస్యకుర్వీతైవయథావిధి॥ మాతృశ్చయుష్మాసుపితౄన్ భవత్సు మాతామహాన్ తత్రకళత్రయుక్తాన్ । దద్యాశ్చవిశ్వానితిచాసనాది కుర్వీతదీపాంతమనుక్రమేణ॥ తతస్సాజ్యంహవిష్యాన్న మాదాయాపాసనానలే। నాందీముఖేభ్యస్స్వాహేతి యన్మేత్యేవత్రయోదశ॥ ఆహుతీర్జుహుయాత్తత్ర తూత్తానేనతుపాణినా । భక్ష్యభోజ్యాదిచాన్నాని యథాసంభవమాదరాత్॥ దత్వాపాస్త్రైగాయత్ర్యేతి పంచచాక్షన్నమిత్యృచం । జప్త్వాక్షతైశ్చబదరీఫలమిశ్రౌదనేనచ॥ ఆదౌతుప్రపితామహ్యైపితామహ్యైతతఃపరం । మాత్రేచేతిక్రమేణైవం శేషవర్గద్వయాయచ॥ ద్వౌద్వావేకైకస్యపిండౌదాతవ్యౌసాక్షతోదకం । తంత్రదోషంనకార్యంస్యాద్భుంజీతసహబంధుభిః॥ ఆవాహనాసనేపాద్యమర్ఘ్య మాచమనీయకం । వస్త్రగంధాక్షతాఃపుష్పధూపదీపాస్సుభోజనం। తాంబూలదక్షిణాదానంప్రదక్షిణనమస్కృ

తిః। అత్రాభ్యుదయికేశ్రాద్ధేషోడశైవోపచారకాః॥ స్యాత్పదార్థాను
సమయఃకాండానుసమయోపివా। ప్రష్టవ్యస్తత్రపూజాయాంసర్వేపిస్మా
ర్తకర్మసు॥ అథపక్షాంతరంవక్ష్యేత్రా పిస్యాన్మాతృపూర్వకం। నాందీ
ముఖాః పితరఇతికుర్యా త్సర్వోపచారకాః॥ నాందీముఖాఖ్యాంశ్చపి
తౄం స్త్రీవర్గానావాహయిష్యేత్రభవత్సుసత్సు। తతోయథాసంభవ
విప్రపూజాం కుర్యాదథస్వస్త్యయనంజపిత్వా॥ నాందీముఖానాంభవ
తాంపితౄణాం ఇమానిదాస్యామిసుఖాసనాని। దైవేక్షణోత్రక్రియతాం
సమస్తాస్తేప్రాప్నువంత్యత్రభవంతఏవ॥ నాందీముఖాఖ్యాఃపితరస్త్విదం
వః పాద్యంతతోంభఃకలశైభిమంత్ర్య।యవోసిదేవదేవేభ్యః పుష్ట్యానాం
దీముఖా న్పితౄన్। ఇమాన్లోకాన్ప్రీణయాహినసా స్వాహేతియవాన్
క్షిపేత్॥ సుగంధిగంధాక్షతపుష్పజాతాన్యంభస్సువిన్యస్యచతాభిరద్భిః
నాందీముఖాఖ్యాః పితరోఽర్ఘ్యమేతన్నాందీముఖాఖ్యాః పితరఃప్రియం
తాం॥ ఇత్యేవమర్ఘ్యంక్రమశఃప్రదద్యాద్దాతవ్యమత్రాచమనీయమేవం।
అత్రార్చితప్రార్చితమంత్రముక్త్వాక్షతైశ్చపుష్పైరపివార్చయేయుః॥ వ
స్త్రాణ్యలంచందనకుంకుమాక్షతస్రగ్ధూపదీపాంశ్చ సమర్ప్యతత్ర। సా
జ్యాన్నమగ్నౌజుహుయాచ్చపూర్వవద్భక్ష్యాన్న భోజ్యాద్యఖిలంప్రదాప
యేత్॥ తదాహ్యుపోస్మా ఇతిపంచచాక్షన్నమీమదంతే త్యృచపవజ
ప్త్వా। విచిత్రనానావిధరంగవల్లీవిచిత్రితాలం కృతవేదికాయాం॥తథా
హారిద్రాబదరీఫలాక్షతైర్మిశ్రౌదనేనైవహిదేవతీర్థతః॥ నాందీముఖేభ్యః
పితృభ్యస్స్వాహేతిద్వాతుపిండౌయుగపత్ప్రదాపయేత్।ఏకైకస్యైదే
వతాయైక్రమేణమాన్మాతృభ్యష్షట్పితృభ్యోథమాతుః॥ పిత్రాదిభ్యస్తత్ర
పత్నీయుతేభ్యష్షట్పిండాస్స్యుర్ముఖ్యపక్షేపికాణే। తేషాంపూజాగంధపు
ష్పాక్షతాద్యైః కర్తవ్యైవస్యాదిడాంవాచయిష్యే॥ ఇత్యుక్త్వేడాదేవ
హూరాఘదంత్వి త్యంతంవక్తవ్యంతదాసీంత్రివారం। పిండానప్సుప్రక్షిపే
ద్వాద్విజాదాదద్యాత్కించి చ్ఛాత్రవక్తవ్యమస్తి॥ఉక్త్వాదిమగ్నౌకరణం

తతఃపరం పిండప్రదానంత్వథవిప్రభోజనం । మనుస్మృతావేవముదీరితం ద్విజైఃకర్తవ్య మిత్యభ్యుదయేవగమ్యతే॥ గాయత్రియోక్ష్యపరివేషితభోజనాని సర్వత్ర దేవసవితఃప్రసువేతిచోక్త్వా । పృథ్వీతేపాత్రంశ్రీవిష్ణోన్నం రక్షేతినాందీముఖాః పితరపతదిదంహవ్యోన్నం॥ హస్తైర్ద్విపాణినాముపస్పర్శయిత్వా నానాపాత్రస్థానిచాన్నానితస్మై । తస్మైప్రత్యేకంసంప్రదదేస్యాదేకోవిష్ణుంచాదిసర్వంసమానం॥ నాందీముఖాఖ్యాఃపితరోయథాసుఖం జుషధ్వముక్త్వైవహిభోజయేద్ద్విజాన్ । తాంబూలదానంత్వథదక్షిణాంతతః ప్రదక్షిణంచాపినమస్కృతి స్తతః॥ తైర్వాచయిత్వాశిషవనబంధుభిర్భుంజీతశిష్టైరశనార్థిభిస్సహ ॥ శ్రాద్ధప్రసంగాదభ్యుదయ శ్రాద్ధముక్తంయథామతి । సన్నిమిత్తాదిచాస్థూణాధీరోహాంతమసంశయః॥

౧౧౧॥ అద్భుతోత్పాతనిమిత్తమ్.

శ్లో॥ స్థూణాదీనిచప్రోక్తాని పాతాన్యన్యానియాన్యథ । అన్యేషు చాద్భుతోత్పాతేష్విత్యుక్తంతత్ప్రయోజనం॥అన్యేషుచేతివచనాదుపనాయజాత కర్మాఖ్యశావహుతభిక్షువినాశనేషు । సచ్ఛ్రిత్రియస్వభవనాహుతపీతిహ్యాత్రసాన్య ద్వక్ష్యమాణఘృతహోమమిహైషుకార్యం ॥ నక్షత్రసంఘపతనానవపుచ్ఛయుక్త తారోదయాదిధరణీచలనాదికేషు । ప్రత్యఙ్ముఖీచకదళీయదిసూయతే వాయామ్యానాథదృశివాయసమైథునాదా॥ రాత్రీంద్రచాపదృశిగార్యదిసూయతేవా భార్యాయమాయదిసదంతజనాచతేషు । ఔపాసనేత్రగృహిణావృజినాపనుత్త్యై కుర్వంతితత్రవిధురాఅపిలౌకికాగ్నౌ॥ తత్రాగ్నిమిధ్వాద్వ్యారభ్యా థాజ్యభాగావసానకే। ఇమంమేవరుణేపీతిత్వంనోఅగ్న ఇతిద్వయం॥ చాయాస్యాత్త్వమగ్నేఅధ్యైవైకప్రజాపతే శ్వాసంమాజంచవ్యాహృతయః । ఆజ్యేనైకాదశాహుతీర్హుత్వాశమ్యాస్స్య ర్జయాదిసమమాపరిషేచనాత్॥ నిమిత్తేమరణేచేయం క్రియాచేత్పరిధింశిలాం । విదధ్యాద్దక్షిణేనాగ్ని మిమంజీవేభ్యఇత్యృచా॥ యథామతీంద్రంహిసుబోధినీదృశీకృతోపినిస్సంశయ

కారిణీతతః । ఉక్తార్థసారంపరిగృహ్యానిశ్చితం హ్యాత్రైతదుక్తంభవతిస్ఫు
టంయథా॥ శంకాశూకానిరస్యాక్షితిరిహ ర చితాకారికావృత్తిరస్యాస్తా
త్పర్యార్థస్త్వియంగేహిస్మృతివిహితసదాచారనిష్ఠావతాంహి । రాద్ధాం
తః ప్రోచ్యతేద్ధోజ్వలనమఖవిధౌదర్భసంఖ్యానచోక్తా యత్రాస్తే ప్రోక్షణీ
తజ్జలమభిముఖోత్పాదనంతత్రకార్యం ॥ కర్తవ్యంస్రుక్స్రువౌప్రత్యనల
తపనదర్భాగ్రసంమృష్టతాపః । ప్రోక్షాంతంకర్మనాస్యత్కథితమిహకథా
స్ఫ్వమగ్నేః ప్రభృతి।ఆఘారౌద్వౌస్తఇధ్మః పరిధయఇతినాన్యాసమిత్స్యా
త్కదాచి త్స్థాలీపాకేషుచాంతేజయవిధిషు యదస్యేత్యృచాస్విష్టకృ
త్స్యాత్॥ అగ్నౌయేవైశ్వదేవాగ్రయణ సర్వబలిరీశానమాస్యష్టకాసు ।
నోశమ్యానోజయాద్యాఃక్వచిదపిచ సపిండక్రియాయాంచపిత్రోః । స్నా
నంకర్మోదగర్కే ప్రథమముపయమశ్చేదగర్కే వసంతే । జ్యేష్ఠేవాశై
శిరేనోచాక్వచిదసతుక్రియాద్యష్టసుస్మ ॥ ప్రాణాయామాయతాసూత్త
రఇహతువరో బ్రాహ్మణోద్వాసనాంతం । హ్యాసీనస్సర్వకర్మాణ్యపివర
ఏవావపేదత్రలాజాన్ । నభ్రాతాజాతుశిష్టస్యభవతి చతతోరుంధతీదర్శ
నాంతే। స్థాలీపాకోర్ధ్వమౌపాసనవిధి రుభయోస్తన్నిశాయాంప్రాతః॥

౧౧౨॥ అన్వారంభనీయస్థాలీపాకః.

శ్లో॥ సారీకృత్వౌపాసనతిథిపరతః పౌర్ణమాస్యాంచసత్యాం।
స్యాదన్వారంభణీయశ్చరువిధి రుదితోథాగ్నిముఖాహుతిస్తు । స్థాలీపా
కావధానాద్విహితవిధిముఖేనోపదిష్టాతిదిష్టః । స్థాలీపాకేషుసర్వేష్వపి
చఘృతహవిష్ష్వేషుచాగ్న్యాహుతిస్స్యాత్॥ పర్వణ్యన్వారంభణీయా
గ్రయణహృదయ సంసర్గక్రియావైశ్వదేవం । మాసిశ్రాద్ధాష్టకేచగ్రహ
మఖహోమామహారాజయోగః । స్థాలీపాకేషుచైషావిధిషుతు జుహు
యాదగ్నివత్త్రిప్రధానం । దేవాగ్నిస్విష్టకృద్భ్యోప్యపిచ ఖలుహవిశ్శేకేన
చక్షోత్స వేచ॥ ఉద్వాహాదూర్ధ్వరాకాహనికృత నియమోవైశ్వదేవార్థ
సిద్ధ్యై । స్థాలీపాకోత్రకార్యోథ్యయన సుపరతోగ్న్యాదిరాద్రాంతమం

త్రైః। దోష్ణాసంమార్జనావోక్షణబలిపరిషేకాన్క్రమే ణైవకుర్యాత్స్థా
నంస్థానంప్రతీత్థంతదనుచ బలిదేశేషు తేష్వానుపూర్వ్యాత్॥ ఏకత్రస్థా
నయోర్గ్యేవమన దిశిబలీపిత్ర్యకార్ద్రప్రసవ్యం। సామాఖ్యామేవకుర్యా
త్తదుపరిపరిషేకంచతద్ధర్మభేదాత్ । కాండాధ్యాయోపిచోపాకరణవిధి
షుచోత్సర్జనేషుప్రయత్నాన్నోప్తస్థానం నసూక్తంన జయవిధియుతస్త్రీణి
సౌమ్యాన్యఆహుః॥ మౌంజీబంధోదనాం తేపృథగ శనభుగేవాత్రమాతా
చసాకం। పక్ష్యేపాస్యాత్కుమారోనలవిధి సమిధస్స్యుస్త్రయోదశ్యుడ
క్తాః। వ్యాహృత్యాసాకమేవాప్యుదగయనశుభర్క్షే సమావర్తనంస్యాత్కర్త
వ్యంశుక్లపక్షేహానిసుతజననేకార్యమేకాదశేహ్ని॥ జాతేష్టిర్నామజాతం
త్రితయమపితథోనామకర్మహ్యమంత్రం। చాంగాదావిప్రవాసా ద్భవన
మభిసమేత్యాదిమంత్రాదికార్యం। మాసిశ్రాద్ధక్రియాయాంజ్వలనముఖ
విధిశ్చాజ్యభాగావసానే। సంకల్పాద్యంబరాంతే ద్విజగణసమనుజ్ఞాతఆ
ధాయపాత్ర్యం॥ అగ్న్యాదిస్విష్టకృద్భ్యోహావిరిహ జుహుయాల్లేప
యోరాదివిప్రాంత్యం భోజ్యోత్సృజ్యపిండదానాద్యజినహుతశిష్టాద్గ్రాస
భుక్తేష్టభుక్స్యాత్ । పిత్రాః ప్రత్యబ్దికాద్యా కృతపృథగశ నాద్వైశ్వదే
వంచపంచ। యజ్ఞాన్నిర్వర్త్యచాగ్నేః ప్రభృతివసనదానాంతిమేవిప్రవా
క్యాత్ ॥ హోతవ్యాఅంధసాజ్యేనచ హుతభుజిదర్వ్యాత్రయోదశ్యు
క్తాః। యన్మేమాతా ప్రభృత్యాః పరమిహాకబళప్రాశనాంతంసమానం। ని
త్యోధార్యోయమగ్నిర్యది సమనుగతామధ్యఇత్యాదినోక్తా। వహ్న్యు
త్పత్తిస్తదేనోనిరశనముభయోః పత్యుర్వాథపత్న్యాః॥ నాశేచైవాపరా
హేజ్వలనముపసమాధాయ సంస్కృత్యసర్పిశ్చాయాశ్చవ్యాహుతీర్ద్వే
హుతభుజిజుహుయాత్స్రుక్స్రువాభ్యాంక్రమేణ। భూయస్సంధానమేత
న్నతదభిమత మయాశ్చేత్యృచం వ్యాహృతీశ్చైనాన్యత్కించిత్స్వశా
ఖాంతరవిధికరణే శాస్త్రమిష్టంప్రమాణం॥ ఉక్తస్యాజ్జాతకర్మోపనయ
నవశకర్మస్వహాగ్నేః ప్రమాదాన్నాశశ్చేచ్ఛోత్రియాగారజ మథనేభ

వంవానలంస్థాపయిత్వా । కుర్యాదాదావిమంమేవమణతదితిచారభ్యైషై
కాదశచ । హోమాతవ్యాస్త్యజ్ఞయాద్యాఅపిఘృతహవిషాన్యేషు చేత్యేవ
సూత్రాత్ ॥ బహ్వాల్పంవాస్వగృహ్యోక్తం యస్యకర్మప్రచోదితం।తస్య
తావతిశాస్త్రార్థేకృతేసర్వంకృతంభవేత్ ॥ ఇత్యుక్తంమనునాగర్భాధా
ననామాదిషోడశ । హోమేనోన్నామిమామంత్రాస్త్రావ దేవాలమిష్య
తే ॥ అనుక్తమన్యతో గ్రాహ్యమవిరుద్ధమపేక్షితం । ఇత్యేవాన్యత్రసం
స్కారహోమమంత్రేభ్యఉచ్యతే ॥ ఆచార్యేణాత్రనోక్తాన కరణాదురితా
వశ్యకార్యావి గీతశ్శిష్టాచారాంశ్చవక్ష్యే గ్రహమఖసంబంధాంకురారో
పణాని। స్మార్తంపుణ్యాహకర్మాభ్యుదయకసరణిర్వైశ్వదేవప్రతిష్ఠాస్థానం
యజ్ఞోపవీతాహతవసన మహాభూషణానాంవరాయ ॥ ఉద్వాహేగ్నిప్ర
తిష్ఠాపనమరణిభవంశ్రోత్రియాగారజంవా । దంపత్యోశ్శోభయోరావ
రణవసనవిధిర్దీపికాబృందపాత్రే । లగ్నంమాంగళ్య సూత్రాభరణవసన
బంధాక్షతారోపణాని । జాయాపత్యోర్న్నఖోత్కృంతనమపి సారిరా
ణ్యార్చనంచాంబికాయాః॥పాత్రాణాంనామదర్వీప్రభృతిహుతవహాధ్యాన
పూజాతముపస్థానం చౌపాసనాగ్నేర్భసితధృతిరథో పూర్ణపాత్రేక్షణం
చ । బ్రహ్మోద్వాసోద్వి భార్యాజ్వలనయుగళసంసర్గ మాధ్యాహ్నికీచ
హోమద్రవ్యప్రమాణం ప్రథమచరురథోదుష్టనక్షత్రశాంతిః ॥ కౌపీనం
కర్ణవేధోహ్యుపనయనవిధేఃప్రాగనాచారదోషప్రాయశ్చిత్తంచతంతుంన
వగుణమపియజ్ఞోపవీతస్యకాలః । మౌహూర్తంమాతృభిక్షాచరణ మథ
చతుర్థేహ్నిపాలాశపూజా మౌంజీదండాజినానాంనిరసనమపితన్నూతనా
నాంచధార్యం॥ ఆచార్యైఃకథితంహిసర్వబుతవోవైవాహికస్యేతియా
స్యార్థోద్వివిధా వ్యవస్థితవికల్పేనోచ్యతేసూరిభిః । యస్యస్నానయుతో
వివాహకవిధిస్తస్యాయనేచోత్తరేత్వన్యేషాంతు నృణాంహిసర్వబుతవ
గ్రాహ్యావివాహోత్సవే ॥ సూత్రాణ్యప సంబగృహ్యాస్సగూఢసందే
హాన్యూనాతిరిక్తానియాని । సంశోధ్యాత్రైవసంక్షేపతస్తు ప్రోక్తాత

త్రశ్లోకరూపేణవృత్తిః ॥ ఇత్యాపస్తంబగృహ్యానిత్థమావేదితంమయా ।
పఙ్క్తిభ్యస్సారంతునైగ్రాహ్యమసారంత్యజ్యతామితః ॥ మంత్రప్రశ్నద్విత్వ
పాఠోస్తియేషాం గృహ్యప్రశ్నస్యాఖ్యతాత్పర్యభాజాం । వ్యాఖ్యాత్ర్యా
ణాంకారికావృత్తిశేషా సాధ్యానాన్యేషాం క్వచిత్కేవలానాం॥ అర్థాత్సూ
త్రోక్తశ్లోకరూపోపగతౌ సత్యాం ఛందోభంగతా ప్రాయశస్స్యాత్ । తత్సూ
త్రార్థాచిత్యకర్మాభిషిక్త్యతత్ క్షంతవ్యమేవరాధోమహాంతః ॥ నమో
లక్ష్మీనృసింహాభ్యామాపస్తంబాయనైనమః । భాష్యకృద్భ్యోనమో
మాతాపితృభ్యాంచనమోనమః ॥ ఆనందవర్షే యదిశాలివాహశకేగతే చతు
ష్షష్టివిహీనషోడశే । శరచ్ఛతేతీతఉపేంద్రతుష్టయే శ్రీకారికావృత్తిరకా
ర్యసంశయా ॥ నృసింహనామ్నాన్వయధామతీర్థంస్వనిత్యనైమిత్తికకర్మ
భిస్తు । పుంసాంభవత్యేవహిచిత్తశుద్ధిర్జ్ఞానంచ తస్మాత్తతఏవముక్తిః॥ దు
రుక్తమప్యుక్తమనుక్తమన్యథాప్రోక్తం యదస్యామఖిలం విసృజ్యతత్ ।
క్షంతుంక్రియావత్కృతి నోస్వాధ్యోత్సవాత్సమాద్రియధ్వం కథితాంకృతిం
మయా ॥ అస్యావృత్తేరాదితశ్శ్లోకసంఖ్యా పంచత్రింశన్న్యూనసాహస్ర
మాసీత్ । గ్రంథస్తావత్స్యాచ్ఛతద్వాశతంచ పంచాశచ్చాప్యుత్తరం
సిద్ధమేవ॥

కారికావృత్తిస్సమాప్తః.

గృహ్యసూత్రప్రారంభః.

సూత్రం॥ సుహృదస్సమవేతాన్మంత్రవతోవరాన్ప్రహిణుయాత్తా
నాదితోద్వాభ్యామభిమంత్రయేత స్వయందృష్ట్వాతృతీయాం జపేచ్ఛతు
ర్థ్యాసమీక్షేతాంగుష్ఠేనోప మధ్యమయాచాంగుళ్యాదర్భగ్ంసఙ్గృహ్య
ఉత్తరేణయజుషాతస్యా భ్రువోరంతరగ్ంసంమృజ్యప్రతీచీనం నిరస్యేత్
ప్రాప్తేనిమిత్త ఉత్తరాంజపేత్ యుగ్మాన్త్సమవేతాన్మంత్రవత ఉత్తర
యాద్భ్యః ప్రహిణుయాదుత్తరేణ యజుషాతస్యాశ్శిరసిదర్భేణ్వం నిధా

యతస్మిన్ను త్తరయాదక్షిణం యుగచ్ఛిద్రం ప్రతిష్ఠాప్యచ్ఛిద్రేసువర్ణ ము త్తరయాంతర్ధా యో త్తరాభిః పంచభిస్స్నాపయిత్వో త్తరయాఅహతేనవాససాచ్ఛాద్యో త్తరయాయో క్త్రేణ సన్నహ్యాత్యథైనాము త్తరయాదక్షిణేహస్తేగృహీత్వాగ్ని మభ్యానీయాపరేణాగ్నిముదగగ్రంకటకగ్రకంటమాస్తీర్య తస్మిన్నుపవిశత ఉత్తరోవరోఽగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే॥ *॥ అథైనామాదితోద్వాభ్యా మభిమంత్రయేతాథాస్యైదక్షిణేనసీచాహ స్తేనదక్షిణముత్తానగ్ంహ స్తగృహ్ణీయాద్యదికామయేతస్త్రీరేవజనయేయమిత్యం గుళీరేవగృహ్ణీయాద్యదికామయేతపుగ్ంసఏవజనయేయమిత్యం గుష్ఠమేవసోభీవాఙ్గుష్ఠమభీవలోమాని గృహ్ణాతిగృహ్ణామితఇత్యేతాభిశ్చతసృభిరథైనా ము త్తరేణాగ్నిందక్షిణేనపదా ప్రాచీముదీచీంవా దిశమభిప్రక్రమయత్యేకమిష ఇతి సఖేతిస ప్తమేపదేజపతిప్రోష్యామాత్ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వాయథాస్థాన ముపవిశ్యాన్వారబ్ధాయాము త్తరా ఆహుతీర్జుహోతి * సోమాయజనివిదే స్వాహేత్యేతైః ప్రతిమంత్రం అథైనాముత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేన పదాశ్మాన మాస్థాపయత్యాతిష్ఠేత్యథాస్యా అంజలావుపస్తీర్య ద్విర్లాజానోప్యాభిఘారయతి తస్యాస్సోదరోర్లాజానావపతీత్యేకే జుహోతీయం నారీత్యుత్తరాభిస్తిసృభిః ప్రదక్షిణమగ్నిం కృత్వాశ్మానమాస్థాపయతి యథాపురస్తాద్ధోమశ్చోత్తరయా పునఃపరిక్రమణమాస్థాపనగ్ం హోమశ్చోత్తరయాపునఃపరిక్రమణంజయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వోత్తరాభ్యాం యో క్త్రంవిముచ్యతాంతతఃప్రవాహయే త్ప్రవాహేరయేత్స మోప్యైతమగ్నిమనుహరంతిత్యోర్భార్యోనుగతోమంథ్య శ్చోత్రియాగారాద్వాహార్యఉపవాసశ్చాన్యతరస్యభార్యాయాఃపత్యుర్వానుగతేపిహోత్తరయాజుహుయాన్నోపవసేదుత్తరా రథస్యోత్తంభనీవాహావుత్తరాభ్యాం యునక్తిదక్షిణమగ్రఆరోహతి ముత్తరాభిరభిమంత్రయతే సూత్రేవర్త్మనోర్వ్యవస్తృణాత్యుత్తరయానీలం దక్షిణస్యాంలోహిత ముత్తరస్యాం తే

ఉత్తరాభిరభియాతి తీర్థస్థాణుచతుష్పథ వ్యతిక్రమే చోత్తరాం జపేత్ ।
నావ ముత్తరయానుమంత్రయతే నచనావ్యాగ్ స్థరతీవధూః పశ్యేత్తీ
ర్త్వోత్తరాం జపేచ్ఛ్మశానాదివ్యతిక్రమే భాండే రథే వారిష్టే గ్నేరుపసమా
ధానాద్యాజ్యభాగాంతేఽన్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్హుత్వా జయాది
ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కరోతి క్షీరిణామన్యేషాం వా నక్ష్మణ్యానాం
వృక్షాణాం నదీనాం ధన్వనాం చ వ్యతిక్రమ ఉత్తరే యథాలింగం జపేత్ గృ
హానుత్తరయా సంకాశయతి వాహావుత్తరాభ్యాం విముంచతి దక్షిణమగ్రే
లోహితం చర్మానడుహం ప్రాచీనగ్రీవ ముత్తరలోమ మధ్యేఽగారస్యో
త్తరయాస్తీర్య గృహాన్ప్రపాదయన్నుత్తరాం వాచయతి దక్షిణేన పదా
న చ దేహళీమధితిష్ఠత్యుత్తరపూర్వే దేశేఽగారస్యాగ్నేరుపసమాధానా
ద్యాజ్యభాగాంతే న్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్హుత్వా జయాది
ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వోత్తరయా చర్మణ్యుపవిశత ఉత్తరో
వరోథాస్యాః పుగ్స్వోజీవపుత్రాయాః పుత్రమంక ఉత్తరయోపవేశ్య
తస్మై ఫలాన్యుత్తరేణ యజుషా ప్రదాయోత్తరే జపిత్వా వాచం యచ్ఛత
ఆనక్షత్రేభ్య ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రమ్యో
త్తరాభ్యాం యథాలింగం ధ్రువమరుంధతీం చ దర్శయతి॥ అథైనామాగ్నే
యేన స్థాలీపాకేన యాజయతి పత్న్యవహంతి చరుగ్ం శ్రపయిత్వాఽభిఘార్య
ప్రాచీనముదీచీనం వోద్వాస్య ప్రతిష్ఠితమభిఘార్యాగ్నేరుప సమాధానా
ద్యాజ్యభాగాంతే న్వారబ్ధాయాగ్ స్థాలీపాకాజ్జుహోతి సకృదుపస్తరణా
భిఘారణౌ ద్విరవదానమగ్నిర్దేవతా స్వాహాకారప్రధానో పివా స కృదుప
హత్య జుహుయాదగ్నిస్స్విష్టకృద్ద్వితీయ స్సకృదుపస్తరణావదానే ద్విరభి
ఘారణం మధ్యాత్పూర్వస్యావదానం మధ్యే హోమ ఉత్తరార్ధాదుత్తర
స్యోత్తరార్ధపూర్వార్ధే హోమో లేపయోః ప్రస్తరవత్తూష్ణీం బర్హి
రుక్త్వాగ్నౌ ప్రహరతి సిద్ధముత్తరం పరిషేచనం తేన సర్పిష్మతా బ్రాహ్మణం
భోజయేద్యోస్యాపచితస్తస్మా ఋషభం దద్యాదేవమత ఊర్ధ్వం దక్షిణా

వర్జముపోషితాభ్యాంపర్వసుకార్యః పూర్ణపాత్రస్తుదక్షిణేత్యేకే సా
యంప్రాతరత ఊర్ధ్వగ్ంహస్త్యైనేతే ఆహుతీతండులైర్యవైర్వాజుహు
యాత్స్థాలీపాకవద్దైవతగ్ం సారీపూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేక ఉభయతః
పరిషేచనంయథాపురస్తాత్పార్వణే నాతోన్యానికర్మాణి వ్యాఖ్యా
తాన్యాచారాద్యాని గృహ్యంతే యథోపదేశందేవతా అగ్నిగ్స్విష్టకృ
తం చాంతరేణావికృతమాతిథ్యంవైశ్వదేవేవిశ్వేదేవాఃపౌర్ణమాస్యాం
పూర్ణ మాసీయస్యాంక్రియతే॥ * ॥ ఉపాకరణేసమాపనేచఋషిర్యః
ప్రజ్ఞాయతే సదసస్పతిర్ద్వితీయఃస్త్రియానుపేతేనక్షారలవణావరాన్న
సగ్ంసృష్టస్యచహోమంపరిచక్షతే యథోపదేశంకామ్యానిబలయశ్చస
ర్వత్రస్వయంప్రజ్వలితేగ్నావుత్తరాభ్యాగ్ంసమిధా వాదధ్యాదాపన్మా
శ్రీశ్రీర్మాగాదితివైతదహ ర్విజానీయాద్యదహ భార్యామావహతే
త్రిరాత్రముభయోరధశ్శయ్యాబ్రహ్మచర్యం క్షారలవణవర్జనంచతయో
శ్శయ్యామంతరేణదండోగంధలిప్తోవాససాసూత్రేణవాపరివీతస్తిష్ఠతితం
చతుర్థ్యాఅపరరాత్రే ఉత్తరాభ్యాముత్థాప్యప్రక్షాళ్యసిధాయాగ్నేరు
పసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే న్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్హు
త్వాజయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకృత్వాఽపరేణాగ్నిం ప్రాచీ
ముపవేశ్యతస్యాశ్శిరస్యాజ్య శేషాద్వ్యాహృతిభిరోంకారచతుర్థాభిరా
నీయోత్తరాభ్యాంయథాలింగంమిథస్సమీక్ష్యోత్తరయాజ్యశేషేణహృద
యదేశేసమృజ్యోత్తరాస్తిస్రోజపిత్వాశేషగ్ంసమావేశనేజపేదన్యైవై
నామభిమంత్రయేత యదామలవద్వాసాస్యాదథైనాం బ్రాహ్మణప్రతి
షిద్ధానికర్మాణిసగ్ంశాస్తియాం మలవద్వాససమిత్యేతానిరజసః ప్రా
దుర్భావాత్ప్రసూతామృతు సమావేశన ఉత్తరాభిరభి మంత్రయతే-

(చతుర్థీప్రభృత్యాషోడశీ)

ముత్తరాముత్తరాం యుగ్మాం ప్రజానిశ్రేయసమృతుగమన ఇత్యుప
దిశం త్యర్థప్రాధ్వస్య పరిక్షవే పరికాసనేచాప ఉపస్పృశ్యోత్తరే

యథాలింగం జపేదేవముత్తరై ర్యథా లింగంచిత్ర్యం వనస్పతిగ్ంసిగ్వా తగ్ం శకుని మిత్యుభయోహ్ర్ఽదయసగ్ం సగే పృత్రిరాత్రావరం బ్రహ్మచర్యం చరిత్వా స్థాలీపాకగ్ం శ్రపయిత్వాఽగ్నేరుపసమాధానా ద్యాజ్య భాగాంతేఽన్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్హుత్వాజయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వా తేన సర్పిష్మతా యుగ్మాన్ద్వ్య వరాన్బ్రాహ్మణా న్భోజయిత్వా సిద్ధిం వాచయీత శ్వస్త్రిష్యేణేతి త్రిస్న శ్రైర్యవైః పాతాంపరికిరతియదివారుణ్యాసి వరుణాత్వానిష్క్రీణామీతి యదిసౌమ్యాసిసోమాత్త్వానిష్క్రీణామీతి శ్వోభూత ఉత్తరయోత్థాప్యో త్తరాభి స్త్రిసృభిరభిమం త్ర్యో త్తరయా ప్రతిచ్ఛన్నాగ్ం హస్తయోరా బధ్య శయ్యాకాలేబాహుభ్యాం భర్తారం పరిగృహ్ణీయా దుపధాన లింగయా వశ్యోభవతి సపత్నీ బాధనంచైతేనైవ కామేనో త్తరేణానువా కేన సదాదిత్యముపతిష్ఠతే యఙ్మగృహీతామన్యాంవా బ్రహ్మచర్య యుక్తః పుష్కరసంవర్తమూలైరుత్తరైర్యథాలింగమంగాని సంమృజ్య ప్రతీచీనం నిరస్యేద్వధూవాస ఉత్తరాభిరేత ద్వేదేదద్యాత్॥

గృహ్యసూత్రేవివాహ మంత్రసూత్రంసమాప్తమ్.

హరిః ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

గృహ్యసూత్రే ద్వితీయప్రశ్న ఆరంభః.

సూ॥ ఉపనయనం వ్యాఖ్యాస్యామో గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణ ముపనయీత గర్భైకాదశేషు రాజన్యం గర్భద్వాదశేషు వైశ్యంవసం తో గ్రీష్మశ్శరదిత్యృతవో వర్ణాను పూర్వేణ బ్రాహ్మణా న్భోజయి త్వాశిషోవాచయిత్వా కుమారం భోజయిత్వాఽనువాకస్య ప్రథమేనయ జుషాపస్సగ్ం సృజ్యోష్ణా శ్శీతాస్వానీయోత్తరయా శిరఉనత్తిత్రీగ్ం స్త్రీ దర్భానంతర్ధాయోత్తరాభి శ్చతసృభిః ప్రతిమంత్రంప్రతిదిశంప్రవ పతి వపంత ముత్తరయాను మంత్రయతే దక్షిణతో మాతా బ్రహ్మ

చారీవానడుహే శకృత్పిండె యవాన్నిధాయ తస్మిన్కేశానుపయమ్యో
త్తర యోదుంబరమూలే దర్భస్తంబేవా నిదధాతిస్నాతమగ్నే రుపస
మాధానాద్యాజ్య భాగాంతే పాలాశీగ్ం సమిధముత్తర యాధాప్య
ఉత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేన పదాశ్మాన మాస్థాపయత్యాతిష్ఠేతివాస స్స
ద్యఃకృత్తోత ముత్తరాభ్యా మభిమంత్ర్యోత్తరాభిస్తి సృభిః పరిధాప్య ప
రిహిత ముత్తరయాను మంత్రయతే మౌంజీం మేఖలాం త్రివృతాం
త్రిఃప్రదక్షిణముత్తరాభ్యాం పరివీయాజిన ముత్తర ముత్తర యోత్తరే
ణాగ్నిం దర్భాంత్సగ్ స్తీర్యతేష్వేన ముత్తర యావస్థాప్యో దకాంజలి
మస్యాంజలావా నియోత్తరయాత్రిః ప్రోక్ష్యోత్తరై ర్దక్షిణేహస్తే గృ
హీత్వోత్తరై ర్దేవతాభ్యః ప్రదాయోత్తరేణ యజుషోపనీయసుప్రజా
ఇతిదక్షిణేకర్ణేజపతి॥ బ్రహ్మచర్యమాగా మితికుమారఆహ ప్రష్టంపర
స్యప్రతివచనం కుమారస్య శేషం పరోజపతిప్రత్యగాశిషంచైనం వాచ
యత్యుక్తమాజ్యభాగాంత మత్రైనముత్తరా ఆహుతీర్హావయిత్వాజయా
ది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకృత్వాఽపరేణాగ్ని ముదగగ్రంకూర్చం
నిధాయ తస్మిన్నుత్తరేణ యజుషోపనేతోపవిశతి పురస్తాత్ప్రత్యఙ్ఙాసీనః
కుమారో దక్షిణేన పాణినా దక్షిణం పాదమన్వారభ్యాహసావిత్రీంభో
అనుబ్రూహీతి తస్మాఅన్వాహ తత్సవితురితి పచ్ఛోర్ధర్చశ స్తత స్సర్వా
వ్యాహృతీర్విహృతాః పాదాదిష్వంతేషువా తథార్ధర్చయోరుత్తమాం
కృత్స్నాయాంకుమార ఉత్తరేణ మంత్రేణోత్తరమోష్ఠ ముపస్పృశతి
కర్ణావుత్తరేణదండముత్తరేణాదత్తేపాలాశోదండో బ్రాహ్మణస్యనైయ్య
గ్రోధస్కంధజోవాజగో రాజన్యస్య బాదరఔదుంబరోవా వైశ్యస్య
వార్క్షోదండ ఇతిస్మృతంచమ ఇత్యేతద్వాచయిత్వాగురవేవరం దత్వో
దాయుషేత్యుత్థాప్యోత్తరై రాదిత్యముపతిష్ఠతేయం కామయేతనాయ
మచ్ఛిద్యేతేతితముత్తరయాదక్షిణేహస్తేగృహీయాత్త్రిహ మేతమగ్నిం
ధారయంతితూరలవణ వర్జనంచపరిత్యేతి పరిమృజ్యోత్తరై ర్గ్నంత్రైస్స

మిధ ఆదధ్యాదేవ మన్యస్మిన్నపిసదా రణ్యాదేధా నాహృత్యోత్తరయా
సగ్ం శాస్తివాసశ్చతుర్థీముత్తర యాదత్తేన్యత్పరిధాప్య ॥ వేదమధీత్య
స్నాస్యన్ప్రాగుదయాద్వ్రజం ప్రవిశ్యాంతర్లోమ్నాచర్మణా ద్వారమపి
ధాయాస్తేనైన మేతదహరాదిత్యోభితపేన్మధ్యందినేగ్నేరుప సమాధా
నాద్యాజ్యభాగాంతే పాలాశీగ్ంసమిధ ముత్తరయా ధాపరేణాగ్నిం
కటపరకాయాం వోపవిశ్యోత్తరయాక్షురమభిమంత్ర్యోత్తరేణ యజు
షావప్త్రే ప్రదాయాపాగ్ంసగ్ం సర్జనాద్యాకేశ నిధానాత్సమానంజఘ
నార్ధే వ్రజశ్యోపవిశ్య విస్రస్యమేఖలాం బ్రహ్మచారిణే ప్రయచ్ఛతితా
గ్ంస ఉత్తరయోదుంబరమూలేదర్భస్తంబే వోపగూహత్యేవం విహి
తాభిరేవాద్భి రుత్తరాభిష్షడ్భిస్స్నాత్వోత్తరయో దుంబరేణదతోధావ
తేస్స్నానీయోచ్ఛాదిత స్స్నాతఉత్తరేణయజుషాఽహత మంతరంవాసః
పరిధాయసార్వసురభిణా చందనేనోత్తరైర్దేవతాభ్యః ప్రదాయోత్తర
యాను లిప్యమణిగ్ం సౌవర్ణగ్ం సోపధానగ్ం సూత్రోతముత్తరయో
దపాత్రైస్త్రిఃప్రదక్షిణం పరిప్లావ్యోత్తరయాగ్రీవా స్వాబద్ధ్వైనమేవబాద
రం మణింమాత్రవర్జ్గం సవ్యేపాణావాబధ్యాహత ముత్తరంవాసోరేవ
తీస్త్వేతి సమానంతస్యదశాయాం ప్రవర్తౌ ప్రబధ్యదర్వ్యా మాధా
యాజ్యేనాభ్యానాయన్నుత్తరా ఆహుతీర్హుత్వాజయాది ప్రతిపద్యతే
పరిషేచనాంతంకృత్వా ఏతాభిరేవదక్షిణే కర్ణఆబధ్నీతైతాభి స్సవ్య
ఏవముత్తరైర్యథాలింగగ్ం స్రజశ్శిరస్యాంజన మాదర్శేవేక్షణముపాన
హౌచ్ఛత్రం దండమితి వాచంయచ్ఛత్యా నక్షత్రేభ్య ఉదితేషునక్షత్రే
షు ప్రాచీముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్యోత్తరేణార్ధర్చేన దిశఉపస్థా
యోత్తరేణ నక్షత్రాణిచంద్రమస మితిరాతినాసంభాష్య యథార్థంగ
చ్ఛతి॥ ౮ ॥ అథైతదపరంతూష్ణీమేవ తీర్థేస్నాత్వాతూష్ణీగ్ంసమిధ
మాదధాతి యత్రాస్మాఅపచితింకుర్వంతి తత్కూర్చఉపవిశతి యథా
పురస్తాదేన ముత్తరాభ్యాం యథాలింగగ్ం రాజాస్థపతిశ్చాపః పాద్యా

త్తరేణ యజుషాభిమంత్రయతే॥ ౧౨॥ జన్మనోధిషష్ఠేమాసి బ్రాహ్మ
ణాన్భోజయిత్వాఽశిషోవాచయిత్వా దధిమధుఘృతమోదనమితి సగ్ం
సృజ్యోత్తరైర్మంత్రైః కుమారం ప్రాశయేత్తైత్తిరీయేణ మాగ్ం సేనే
త్యేకే జన్మనోధి తృతీయే వర్షేచౌలం పునర్వసో్వ ర్బ్రాహ్మణానాంభో
జనముపాయనవత్సీ మంతవ దగ్నేరుప సమాధానా ద్యపరేణాగ్నింప్రాం
చముపవేశ్యత్రేణ్యాశలల్యాత్రిభిర్దర్భ పుంజీలైశ్శలాలుగ్లప్సేనేతి తూ
ష్ణీం కేవాన్నినీయ యథర్షిశిఖానిదధాతి యథావైషాంకులధర్మస్స్యా
దపాగ్ంసగ్ం నర్దనాద్యా కేశ నిధానా త్సమానం క్షురం ప్రక్షాళ్య ని
దధాతి తేనత్ర్యహం కర్మనివృత్తిర్వ్వరందదా త్యేవం గోదాన మప్యస్మి
న్నపి నక్షత్రేషోడశేవర్షేఽగ్నిగోదానో వాస్యా త్సంవత్సరం గోదానవ్ర
త మిత్యేక ఉపదిశం త్యేతా వన్నానాసర్వాన్కేశా న్వాపయత ఉద
కోపస్పర్శనమితి ఛందోగాః॥ ౧౩ ॥

గృహ్యసూత్రే - ఉత్తరభాగ ప్రారంభః.

ఓం దక్షిణాప్రత్యక్ప్రవణమగారావకాశ ముద్ధత్యపాలాశేనశ
మీమయేనవోదూహేన్నైతామేవ దిశముత్తరయోదూహాత్యేవంత్రిఃకృ
త్వాఉత్తరయాభిమృశ్య ప్రదక్షిణగ్ స్థూణాగర్తాన్ ఖానయిత్వాభ్యం
తరంపాగ్ం సూనుదుప్యోత్తరాభ్యాందక్షిణాం ద్వారస్థూణామవదధా
త్యేవమితరాంయథాఖాతమితరాఅన్వ వధాయవగ్ంశమాధీయ మాన
ముత్తరేణయజుషాభిమంత్రయతే సమ్మితముత్తరైర్వ్యథాలింగం పాలాశ
గ్ంశమీమయంవేధ్మమాదీప్యోత్తరయాగ్నిముద్ధృత్యోత్తరేణయజుషా
గారంప్రపాద్యోత్తరపూర్వేదేశేగారస్యోత్తరయాగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయతీత
స్మాద్దక్షిణముదధానా యతనంభవతితస్మిన్విషూచీనాగ్రా న్దర్భాం త్స
గ్ంస్తీర్య తేషూత్తరయావ్రీహియవాన్యుప్యతర్దధానంప్రతిష్ఠాపయ

తితస్మిన్నుత్తరేణ యజుషాచతురఉదకుంభానానయతిదీర్ణముత్తరయాను
మంత్రయతేఽగ్నిరుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతఉత్తరాఆహుతీర్హు
త్వాజయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వోత్తరేణ యజుషోద
కుంభేనత్రిఃప్రదక్షిణమంతరతోగారం నివేశనంవాపరిషిచ్య బ్రాహ్మ
ణాన్భోజయేదపూపైస్సక్తుభిరోదనేనేతి॥ ఖణ్డః॥ ౧౭ ॥ శ్వగ్రహగృహీ
తారం కుమారం తపోయుక్తోజాలేన ప్రచ్ఛాద్యకంసంకింకిణీంవాహోరిద
యన్నద్వారేణ సభాం ప్రపాద్య సభాయా మధ్యేధిదేవనముద్ధత్యా
వోఘ్యోఘాస్యస్యాక్షేషూత్తానం నిపాత్యదధ్నాలవణ మిశ్రేణాంజలి
నోత్తరైరవోక్షేత్ప్రాతర్మధ్యందినే సాయమగదోభవతిశంఖినంకుమా
రంతపో ఉక్తముత్తరాభ్యా మభిమంత్రోత్తరయో దకుంభేన శిరస్తోవన
యేత్ప్రాతర్మధ్యం దినేసాయమగదోభవతి శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యా
మస్తమితే స్థాలీపాకః పార్వణవదాజ్యభాగాంతే స్థాలీపాకాద్ధుత్వాంజలి
నోత్తరైః ప్రతిమంత్రం కింశుకానిజుహోత్యుత్తరాభిస్తిసృభిరారగ్వధ
మయ్యసమిధ ఆజ్యాహుతీరుత్తరాజయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాం
తంకృత్వా వాగ్యతసంభారా నాదాయప్రాచీ ముదీచీంవాదిశముపని
ష్క్రమ్య స్థండిలం కల్పయిత్వా తత్ర ప్రాచీరుదీచీస్తిస్రస్త్రిస్రో రేఖా
లిఖిత్వాద్భి రుపనినీయతా సూత్తర యాసక్తూన్నివపతి తూష్ణీం సం
పుష్పాక్షధానాలాజానాంజనాభ్యంజనే స్థగరోశీరమిత్యుత్తరై రుపస్థా
యాపః పరిషిచ్యా ప్రతీక్షస్తూష్ణీమేత్యా పశ్వేతపదేత్యేతాభ్యాముద
కుంభేనత్రిః ప్రదక్షిణమంతరతోగారం నివేశనంవా పరిషిచ్య బ్రాహ్మ
ణాన్భోజయేత్॥ ౧౮॥ ఖండః॥ ధానాఃకుమారా న్ప్రాశయంత్యేనమత
ఊర్ధ్వం యదశనీయస్యాన్నస్య సక్తూనాం వైతంబలింహరేదామార్గ
శీర్ష్యా మార్గశీర్ష్యాం పౌర్ణమాస్యామస్తమితే స్థాలీపాకోఽహార్ష
మితి బలిమంత్రస్య సన్నామోత్రైవముత్సృజత్యనాహితాగ్నే రాగ్ర
యణంనవానాం స్థాలీపాకగ్ం శ్రపయిత్వాఽగ్రయణదేవతాభ్యస్స్విష్ట

కృచ్ఛతుర్థాభ్యో హుత్వా తండులానాంముఖం పూరయిత్వాగీత్వాచ మ్యోదనపిండం సభృశోత్తరేణ యజుషాగారస్థూప ఉద్వృద్ధేద్ధేమంతే ప్రత్యవరోహణ ముత్తరేణ యజుషా ప్రత్యవరూహాణ్యోత్తరైర్దక్షిణైః పార్శ్వైర్ణవస్స్వస్తరే సంవిశంతి దక్షిణతఃపితోత్తరామాతైవ మశిష్టా నాంజ్యేష్ఠో జ్యేష్ఠోనంతరస్సహోయోత్తరాభ్యాంపృథివీమభిమృశ్యత్వైవగ్ం సంవేశనాద్రాత్రిరీశానాయస్థాలీపాకగ్గ్ శ్రపయిత్వా క్షైత్రపత్యంచ ప్రాచీ ముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్యస్థండిలం కల్పయిత్వాగ్నే రుపసమా ధానాద్యపరేణాగ్నిం ద్వేకుటీకృత్వా॥౧౯॥ఉత్తరయాదక్షిణస్యామీశా నమావాహయతి లౌకిక్యావాచోత్తరస్యాంమీఢుషీం మధ్యేజయంతం యథోథముదకానిప్రదాయత్రీనో దనపిండాన్కల్పయిత్వాగ్ని మభ్యాసీ యోత్తరై రుపస్పర్శయిత్వోత్తరైర్యథాస్వమోదనేభ్యో హుత్వాసర్వత స్సమవాదాయోత్తరేణ యజుషాగ్నిగ్ స్విష్టకృతముత్తరేణ యజుషోప స్థాయోత్తరైస్స్వాహాదనానిపర్ణాన్యేకైకేనద్వేద్వేదత్వాదశ దేవసే నాభ్యో దశోత్తరాభ్యః పూర్వవదుత్తరేణయజుషా వృక్షఆసజ్యత్ర రుద్రాన్ జపేత్ప్రీశమోత్తమావా౽భితపతదగ్నింగాస్థాపయతి యథై నాధూమః ప్రాప్నుయాత్తాగం ద్వైర్భాగ్రముష్టినాన్వోక్షతి వృషా ణమేవాగ్రేగవాం మార్గేగ్నా క్షేత్రస్యపతిం యజత ఈశానవదా వా హనంచత్రృషు సప్తసువాపర్ణేషునామాదేశందధాతి క్షిప్రం యజేత పావకో దేవ ఉత్తరాభ్యాముపతిష్ఠతే స్థాలీపాకంబ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్ క్షైత్రపత్యం ప్రాశ్నన్నియేసనాభయోభవంతి యథావైషాం కులధర్మ స్స్యాత్ ॥౨౦॥మాసిశ్రాద్ధస్యాపరపక్షేయథోపదేశంకాలాశ్శుచీన్మంత్ర వతోయోని గోత్రమంత్రాసంబంధా· నయుగ్మాగ్ స్త్ర్యవరానసధాన్ పేక్షోభోజ యేదన్నస్యోత్తరాభి ర్జుహ్వాత్వాజ్యాహుతీరుత్తరా వ్రత ద్వావిపరీతగ్ం సర్వముత్తరైరభిమృశేతత్కృత్వా ప్రతిపూరుషముత్త రేణ యజుషోపస్పర్శయిత్వాభుక్తవతోను వ్రజ్యప్రదక్షిణీకృత్యదైర్వ్యథం

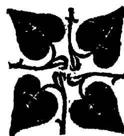
దక్షిణాగ్రాన్ దర్భాన్ సగ్గ్స్తీర్య తేషూత్తరైరపోదత్త్వోత్తరైర్దక్షిణాప
వర్గాన్ పిండాన్ దత్త్వా పూర్వవదుత్తరైరపోదత్త్వోత్తరైరుపస్థాయో
త్తరయోదపాత్రేణాత్రిః ప్రసవ్యం పరిషిచ్యన్యుబ్జ్యపాత్రాణ్యుత్తరం యజు
రనవానం త్ర్యవరార్ధ్య మావర్తయిత్వా ప్రోక్ష్య పాత్రాణి ద్వంద్వ
మభ్యుదాహృత్య సర్వతస్సమవదాయోత్తరేణ యజుషా శేషస్యాగ్నౌ సా
వరార్ధ్యం ప్రాశ్నీయాద్యామాఘ్యాః పౌర్ణమాస్యా ఉపరిష్టాద్వ్యష్ట
కాతస్యా మష్టమీ జ్యేష్ఠయాసంపద్యతే తామేకాష్టకేత్యాచక్షతే తస్యా
స్సాయం మాపకార్యమపూపం చతుశ్శరావగ్ం శ్రపయిత్వాష్టాకపాల
ఇత్యేకే పార్వణవదాజ్యభాగాంతేఽంజలినోత్తరయాపూపాజ్జుహోతి
సిద్ధశ్శేష స్తమష్టధాకృత్వా బ్రాహ్మణేభ్య ఉపహరేత్ ॥ ౨౧॥ శ్వోభూతే
దర్భేణ గాముపాకరోతి పితృభ్యస్త్వా జుష్టముపాకరోమీతి తూష్ణీం
పంచాహుతీర్హుత్వా తస్యైవపాగ్ం శ్రపయిత్వోపస్తీర్ణాభిఘారితాం
మధ్యమేనాంతమేన వా పలాశపర్ణేనోత్తరయా జుహోతి మాగ్ంస
మోదనముత్తరాభిః పిష్టాన్నముత్తరయాజ్యాహుతీ రుత్తరాస్స్విష్టకృత్ప్ర
భృతిసమాన మాపిండనిధానాదన్వష్టకాయామేవైకే పిండనిధానమిత్యు
పదిశంత్యథైతదపరం దధ్న ఏవాంజలినా జుహోతియయాపూపమత ఏవ
యథార్థం మాగ్ంసగ్ం శిష్ట్వాశ్వోభూతేఽన్వష్టకాతస్యా మాసిశ్రాద్ధేన
కల్పో వ్యాఖ్యాతస్సనిమిత్తోత్తరాన్ జపిత్వార్థం బ్రూయాద్రథం లబ్ధ్వా
యోజయిత్వా ప్రాంచమవస్థాప్యోత్తరయా రథచక్రే అభిమృశతి పక్షసి
వోత్తరేణ యజుషాధిరుహ్యోత్తరయా ప్రాచీముదీచీం వా దిశమభిప్ర
యాయయథార్థం యాయాదశ్వ ముత్తరైరారోహేద్ధస్తిన ముత్తర
యాతాభ్యాం రేషణే పూర్వవత్పృథివీ మభిమృశే త్సంవాద మేష్యంత్స
వ్యేన పాణినా ఛత్రిం దణ్డం చాదత్తే ॥ ౨౨ ॥ దక్షిణేన ఫలీకరణముష్టిం ము
త్తరయాహుత్వా గత్వోత్తరాం జపేత్ క్రుద్ధముత్తరాభ్యామభిమంత్ర
యేత విక్రోధో భవత్యసంభవేప్సుః పరేషాం సూలాధారితా జీవచూర్ణా

నికారయిత్వోత్తరయా సుప్తాయా స్సంబాధ ఉపవపేత్ప్రద్ధేర్థే బభ్రూ
మూత్రేణ ప్రక్షాళయీతసిద్ధ్యర్థే యదస్య గృహే పణ్యాంస్యాత్తదుత్త
రయా జుహోతీయం కామ యేతనాయ మచ్ఛిద్యేతేతి జీవవిషాణేస్వా
మూత్రమానీయ సుప్తము త్తరాభ్యాంత్రిః ప్రసవ్యం పరిషించేద్యేన వ
థా దాసకర్మకరాః పలాయేరం స్తస్మి న్నిగ్న్యావుపసమాధాయోత్తరా
ఆహుతీర్జుహుయాద్యద్యేనం వృక్షాత్ఫల మభినిపతేద్వయో వాభివి
క్షిపేతావర్షాద ర్కోపాంబిందురభినిపతే దుత్తరైర్యథాలింగం ప్రక్షాళ
యీతాగారస్థూణాధిరోహణే మిథున ఉపవేశనే కుస్త్వాంకపోత దర్శనేఽ
మాత్యానాగ్ంశరీరరేష ణేఽన్యేషు చాద్భుతే ష్వమావాస్యాయాం ని
శాయామాంయత్రాపాన్న శృణుయాత్తత్రాగ్ని ముపసమాధానాద్యాజ్య
భాగాంత ఉత్తరా ఆహుతీర్హుత్వా జయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాం
తం కృత్వాభిమృతేభ్య ఉత్తరయా దక్షిణతోశ్మానం పరిధిం దధాతి దధా
తి॥ ఖణ్డః ॥ ౨౨ ॥

గృహ్యసూత్రంసమాప్తమ్. శ్రీ॥ ల॥ మ॥ బ॥

గ్రంథశ్చాయం సమాప్తః.

మఱికొన్ని విషయములు రెండవకూర్పునందు చేర్పఁబడును.

10160